วัฒนธรรม

วารสารรายสามเดือน
ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๔
ตุลาคม–ธันวาคม ๒๕๕๗
ISSN 0857-3727

มรดกแผ่นดิน
ถิ่นแดนทอง

โขนเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์อันงดงามชดช้อย
ขณะแล่นผ่านพระบรมมหาราชวัง ด้านท่าราชวรดิตถ์
ในพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน
โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

ภาพ : สมสง่า ยาบ้านแป้ง

บทบรรณาธิการ

รวงข้าวสีทองพลิ้วไหว โอนอ่อนตามแรงลม บนผืนนากว้างใหญ่สุดปลายสายตาของภาคกลาง ด้วยลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน จึงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของคนไทย ข้าวหอมมะลิหุงสุกเม็ดสีขาวส่งกลิ่นหอม ที่รอให้เราลิ้มรส นอกจากความอร่อยแล้ว ยังมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจเริ่มตั้งแต่การเตรียมดินไปจนถึงการเก็บเกี่ยว อ่านวารสารวัฒนธรรมฉบับนี้แล้ว เราคนไทยจะตระหนักได้ว่า ในเมล็ดข้าวเม็ดเล็ก ๆ นั้นเต็มเปี่ยมด้วยภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของเกษตรกรไทย

ภาคกลางนั้นนอกเหนือจากความโดดเด่นทางการเกษตรแล้ว ยังเป็นดินแดนที่มีความผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ วารสารวัฒนธรรม ฉบับมรดกแผ่นดิน...ถิ่นแดนทอง ขอนำผู้อ่านไปพบกับเนื้อหาเรื่องราวการแสดงมหรสพหลวงในงานพระราชพิธีสำคัญ งานบายศรีและเครื่องดอกไม้สดประเพณีโกนจุก และบทสัมภาษณ์อาจารย์ยักษ์ วิวัฒน์ ศัลยกำธร ผู้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติ พร้อมกระตุ้นให้สังคมเห็นถึงประโยชน์และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

ในปี ๒๕๕๗ วารสารวัฒนธรรม ได้นำผู้อ่านเดินทางไปรู้จักกับวัฒนธรรมทั่วไทย ทั้งภาคใต้ อีสาน เหนือ และกลาง เป็นสื่อกลางร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่มีอยู่ในทุกถิ่นที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังคงรอให้เราไปค้นหา แล้วพบกันในวารสารวัฒนธรรม ปี ๒๕๕๘ ค่ะ

นันทิยา สว่างวุฒิธรรม

วัฒนธรรม

เจ้าของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ดำเนินการโดย สำนักงานเลขานุการกรม
บรรณาธิการ นันทิยา สว่างวุฒิธรรม
อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ผู้ช่วยบรรณาธิการ ดำรงค์ ทองสม
มานัส ทารัตน์ใจ
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
สุนันทา มิตรงาม
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม
กองบรรณาธิการ เลขานุการกรม
เยาวนิศ เต็งไตรรัตน์
กิ่งทอง มหาพรไพศาล
ชุมศักดิ์ หรั่งฉายา
มณฑล ยิ่งยวด
ธนพร สิงห์นวล
ศาตนันท์ จันทร์วิบูลย์
ฝ่ายจัดพิมพ์ ปนัดดา น้อยฉายา
ฝ่ายกฎหมาย สดใส จำเนียรกุล
ผู้จัดทำ บริษัท มายด์ มีเดีย เซ็นเตอร์ จำกัด
พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สงเคราะห์องค์การทหารผ่านศึก

ท่านที่ประสงค์จะนำข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ในวารสารวัฒนธรรมไปเผยแพร่ กรุณาติดต่อประสานกับบรรณาธิการหรือนักเขียนท่านนั้น ๆ โดยตรง ข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวัฒนธรรมฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นเฉพาะตัวของผู้เขียน คณะผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยและไม่มีข้อผูกพันกับกรมส่งเสริมวัฒนธรรมแต่อย่างใด หากท่านมีความประสงค์จะส่งบทความ เรื่องสั้น สารคดี บทกวี ทรรศนะ ปกิณกะ ภาพข่าว หรือกิจกรรมอื่นใดเกี่ยวกับงานศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งท่านที่ต้องการให้ข้อเสนอแนะหรือส่งข่าวสารเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

กรุณาส่งถึง **กองบรรณาธิการวารสารวัฒนธรรม**
สำนักงานเลขานุการกรม
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
เลขที่ ๑๔ ถนนเทียมร่วมมิตร เขตห้วยขวาง
กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๒๘ ต่อ ๑๒๐๘-๙
E-mail : dcp_journal@hotmail.com
Facebook : DCP กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Website : www.culture.go.th

วารสารวัฒนธรรม จัดพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ **ห้ามจำหน่าย**

๔

๔๖

วัฒนธรรม

วารสารรายสามเดือน
ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๔
ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗

http://bit.ly/culturemag4

สารบัญ

คอลัมน์ & ปกิณกะ

๑ บทบรรณาธิการ

๑๑๐ วัฒนธรรมปริทัศน์

๑๑๘ เปิดอ่าน

เรื่องจากปก

๔ ข้าวหอมมะลิ
จากวิถีสู่เศรษฐกิจ สายธารแห่งชีวิต
คุณค่าแห่งวัฒนธรรม

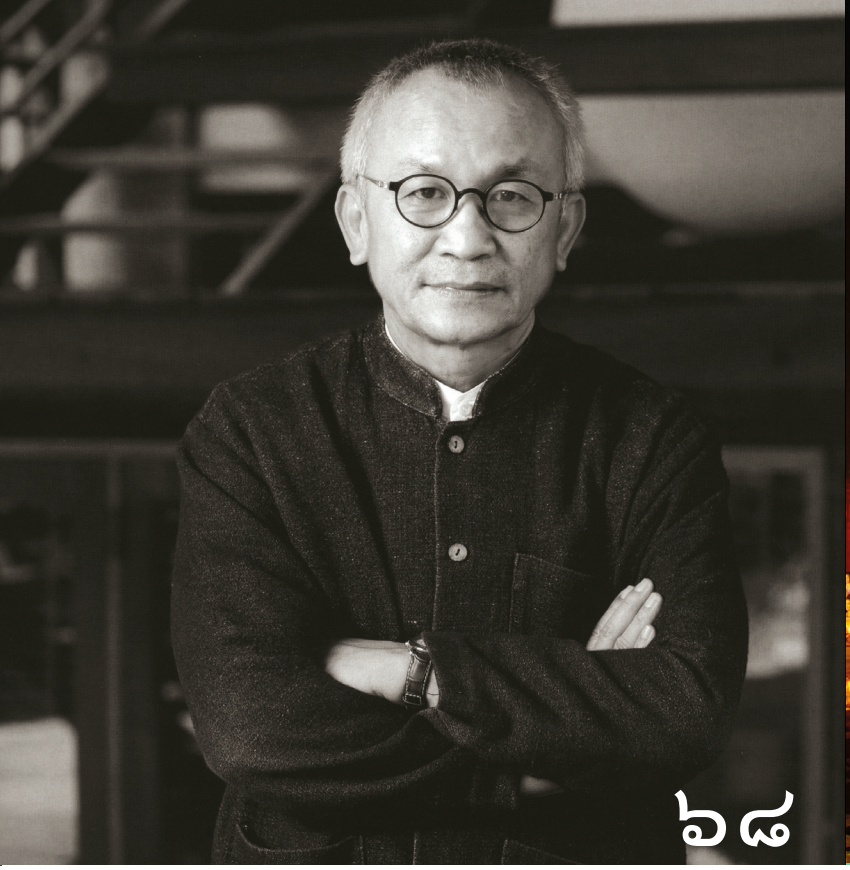

๖๘

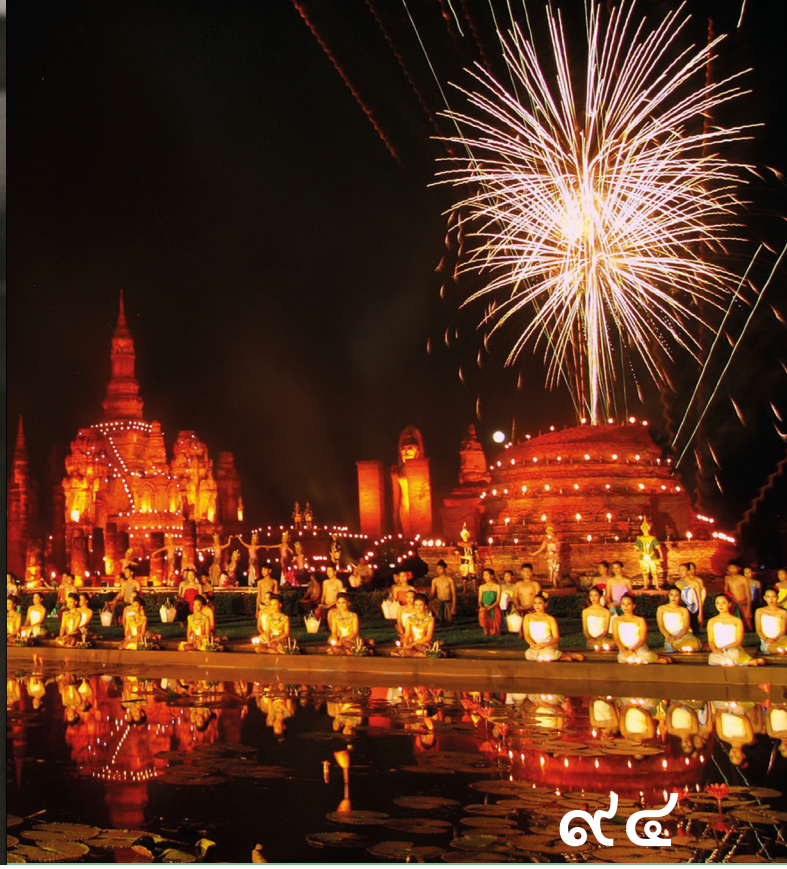

๙๔

มรดกภูมิปัญญา

๑๘ **ดนตรี-การแสดง** การแสดงมหรสพหลวง ในงานพระราชพิธีสำคัญ

๒๘ **วิจิตรช่างศิลป์** บายศรีและเครื่องดอกไม้สด

๓๔ **มุขปาฐะ-ลายลักษณ์** ตำนานเจ้าแม่เขาสามมุข บันทึกรักแห่งศรัทธา

๔๐ **กีฬา-ละเล่นไทย** มวยตับจาก

๔๖ **พิธีกรรม-งานเทศกาล** โกนจุก ประเพณีมงคลสร้างขวัญ กำลังใจให้ชีวิตวัยเยาว์

๕๔ **ธรรมชาติ-จักรวาล** กระยาสารท ภาพสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ ของสังคมเกษตรกรรม

๖๐ **ภาษา** ภาษาไทยเบิ้ง

สยามศิลปิน

๖๘ **ศิลปินแห่งชาติ** ธีรพล นิยม สถาปัตยกรรมเพื่อผู้คน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

๗๔ ศาสตราจารย์พูน เกษจำรัส ศิลปินช่างภาพ ครูผู้จรรโลงชาติด้วยศิลปะ

๘๐ **ปราชญ์ถิ่นไทย** วิวัฒน์ ศัลยกำธร วิถีกสิกรรมธรรมชาติชาญฉลาด อย่างพอเพียง

โลกวัฒนธรรม

๘๖ **นิทัศน์วัฒนธรรม** พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๙๔ **แผ่นดินเดียว** ลอยกระทงในอุษาคเนย์

๑๐๐ **วัฒนธรรมวิพากษ์** อาเซียนร่วมสมัย :พรมแดนใหม่ในยุคไซเบอร์ ผศ.ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร

ภาพ: จีรศักดิ์ ซุ่นไร้

ข้าวหอมมะลิ

จากวิถีสู่เศรษฐกิจ สายธารแห่งชีวิต คุณค่าแห่งวัฒนธรรม

มีคำกล่าวว่า 'ข้าว' คือ 'พืชในวัฒนธรรมของมนุษย์' ซึ่งจากนิยามดังกล่าวจึงทำให้ข้าวมีสถานะและความหมายมากไปกว่าการเป็นพืชเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้เองเรื่องของข้าวในประเด็นต่าง ๆ จึงอ่อนไหวเมื่อมีผู้จุดกระแสขึ้นมา นอกเหนือไปจากในฐานะของการเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตที่สำคัญแล้ว ข้าวได้มีส่วนในการค้ำจุนระบบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับชาติไปตลอดจนถึงระดับภูมิภาค ดังนั้น 'ข้าว' จึงตกเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ภาคการเมืองและการค้า นำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวต่อรองผลประโยชน์ ซึ่งผลพวงจากการนำข้าวมาใช้เป็นเครื่องมือไม่ว่าจะเป็นในด้านบวกหรือลบ ว่าไปแล้วก็เปรียบเสมือนการยิงลูกศรลงกลางใจของผู้คนในภูมิภาคนี้แทบทั้งสิ้น

ย้อนไปสู่ตำนานการกำเนิดของข้าว คุณตาทาครองยุทธ ผู้เฒ่าชาวบ้านสวายสอ ต.ตูมใหญ่ อ.คูเมือง จ.บุรีรัมย์ เล่าให้ลูกหลานฟังหลังอาหารมื้อเย็นเมื่อสามสิบกว่าปีก่อนโน้นเรื่องราวมีอยู่ว่า

“คราวหนึ่งนั้น หมาขี้เรื้อนเก้าหาง ได้ไปขโมยข้าวลงมาจากสรวงสวรรค์ และในระหว่างนั้นมีเทวดาองค์หนึ่งเกิดรู้ทันได้เอามีดไล่ฟัน หมายจะฟันคอให้ขาดแต่พลาดไปโดนหางแปดหาง หมาขี้เรือนที่ตอนนี้มีหางเหลืออยู่แค่เพียงหางเดียว พยายามดิ้นรนเอาชีวิตรอด จนกระทั่งกลับมาถึงหมู่บ้านพร้อมกับเมล็ดข้าวเปลือกที่ติดอยู่ตามพวงหางที่เหลืออยู่ของมัน คนในหมู่บ้านเมื่อเห็นเมล็ดข้าวจึงพากันเอาไปปลูกคนละเมล็ดสองเมล็ดกระทั่งข้าวที่ปลูกนั้นงอกงามแตกกอต่อรวงกลายเป็นข้าวเหนียวข้าวเจ้าให้พวกเรากินกันจนทุกวันนี้” นั่นเป็นเรื่องที่ถูกเล่าต่อกันมารุ่นต่อรุ่น และในตอนท้ายของนิทานผู้เฒ่าก็มักจะกำชับเอาไว้เสมอว่า “พวกสูกินเข่าต้องฮู้คุณ” อันเป็นการย้ำเตือนกลาย ๆ ว่าข้าวทุกเมล็ดมีคุณค่าอย่าได้กินทิ้งกินขว้างเป็นอันขาด

นอกจากตำนานเรื่องเล่าข้างต้นแล้ว ยังมีตำนานการกำเนิดข้าวอีกเรื่องหนึ่งที่เล่าขาน กันมาเป็นเวลาเนิ่นนานแล้ว เรื่องมีอยู่ว่า

“แรกเริ่มเดิมทีนั้นถ้วนทั่วทุกหัวระแหงล้วนแต่เป็นดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ ยุคสมัยนั้นเมล็ดข้าวมีขนาดใหญ่โตเท่ากับผลฟัก ผู้คนมีข้าวและอาหารการกินกันอย่างสมบูรณ์พูนสุข ข้าวมีมากมายตามท้องทุ่งและป่าเขา ว่ากันว่ากลิ่นอันหอมหวนของข้าวเมล็ดโตเมื่อยามหุงนั้นเป็นสิ่งที่ยากจะบรรยาย จนกระทั่งวันหนึ่งมีแม่ม่ายนางหนึ่งซึ่งเป็นผู้ยากไร้ได้สร้างยุ้งขึ้นมาเพื่อใช้เก็บข้าว ด้วยฐานะความยากจนของหญิงม่ายที่ประสบอยู่ ทำให้เมล็ดข้าวเกิดรับรู้และนึกเวทนาสงสาร จึงพากันมาอยู่ในยุ้งของนางเป็นจำนวนมากจนล้นหลาม แม่ม่ายคนดังกล่าวเมื่อเห็นภาพเหล่านั้นก็เกิดโมโห หันไปฉวยไม้ลำใหญ่ที่อยู่ข้างตัววิ่งไล่ตีข้าวจนแตกกระจัดกระจายไปคนละทิศละทาง บางส่วนที่ไปตกบนดอยสูงที่ดอนก็กลายเป็นข้าวดอย บางส่วนที่ไปตกในที่ลุ่มก็กลายเป็นข้าวนา และต่อมาก็กลายเป็นข้าวที่ปลูกตามพื้นที่ต่าง ๆ ตราบจนปัจจุบัน” เรื่องเล่า ประมวลจากคำบอกเล่าของอาจารย์ทองเหลือง บุญพร้อม ต.ดม อ.สังขะ จ.สุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ และ คุณลุงดัด สังข์ขาว ต.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์

จากเรื่องราวที่กล่าวไปข้างต้น จะพบว่าตำนานการกำเนิดข้าวมีอยู่มากมายหลายเรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่อง

แต่ละตำนาน ต่างก็สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน มนุษย์มีความผูกพันอยู่กับข้าว โดยเฉพาะในภูมิภาคอุษาคเนย์ อันสะท้อนผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ กระทั่งกลายเป็นจารีตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีบุญบั้งไฟ แห่นางแมว การสวดคาถาปลาช่อน สวดพญาคันคากเพื่อขอฟ้าขอฝน การแฮกนา เลี้ยงผีที่นาเพื่อขอทำการผลิต กระทั่งเข้าสู่ฤดูเก็บเกี่ยวก็มีพิธีสู่ขวัญข้าว บุญคูณลาน และสืบเนื่องมาจนถึงงานบุญข้าวจี่ เทศน์มหาชาติ พิธีกรรมไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษในทุกภาคที่ต่างก็ต้องมีข้าวเป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรม

จากการศึกษาของ Richard S. Macheis นักโบราณคดีชาวอเมริกัน พบร่องรอยของข้าวป่าที่มีอายุถึง ๑๖,๐๐๐ ปี และพบว่ามนุษย์รู้จักปลูกข้าวกว่า ๙,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยศึกษาจากเศษข้าวไหม้ที่ติดกับภาชนะซึ่งขุดค้นได้จากถ้ำในมณฑลเจียงซีของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน หลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ที่มีการค้นพบ ได้สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์มีการเรียนรู้และพัฒนาวิธีการปลูกข้าวจากการปลูกเป็นข้าวไร่ มาเป็นการหว่าน กระทั่งเข้าสู่รูปแบบของการปักดำ และมีการพัฒนาต่อมาโดยมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังพบว่าสายพันธุ์ข้าวที่มีอยู่ในโลกใบนี้มีมากถึง ๑๒๐,๐๐๐ สายพันธุ์ แต่ที่เป็นที่รู้จักและมีการนำมาปลูกเพื่อบริโภคนั้นมีอยู่ด้วยกันสองชนิดคือ Oryza glaberrina ปลูกในบริเวณพื้นที่ทวีปแอฟริกา และ Oryza Savita ปลูกในบริเวณพื้นที่ทวีปเอเชีย

สำหรับข้าวที่มีการเพาะปลูกในบริเวณทวีปเอเชีย ถือเป็นข้าวเศรษฐกิจในระบบตลาดโลก มีอยู่ด้วยกัน ๓ กลุ่ม คือกลุ่ม ข้าวอินดิกา (Indica) เป็นกลุ่มข้าวที่ค้นพบในอินเดีย นิยมปลูกในเขตมรสุม ตั้งแต่จีน อินเดีย ศรีลังกา และแพร่กระจายไปทั้งอุษาคเนย์ ได้แก่ เวียดนาม ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เป็นต้น ข้าวชนิดนี้คนไทยเรียกกันว่า “ข้าวของเจ้า” เป็นข้าวที่ได้รับอิทธิพลมาจากทางอินเดีย การแพร่กระจายของข้าวชนิดนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วจนแทนที่ข้าวเหนียวซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวดั้งเดิมของท้องถิ่นแถบนี้มาก่อน ปัจจุบันเรียกกันว่า “ข้าวเจ้า” ส่วนกลุ่มที่สองเป็น ข้าวจาปอนิกา (Japonica) คือข้าวเหนียวเมล็ดป้อม มีแหล่งกำเนิดทางด้านเหนือของอุษาคเนย์ แพร่กระจายพันธุ์ตามลุ่มน้ำโขงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และลดจำนวนลง มีการปลูกในพื้นที่ญี่ปุ่น ยุโรป รัสเซียและอเมริกา และกลุ่มที่สาม ข้าวจาวานิกา (Javanica) เป็นข้าวพันธุ์ผสมระหว่างอินดิกาและจาปอนิกา ซึ่งไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนักเนื่องจากให้ผลผลิตจำนวนน้อย

สำหรับในประเทศไทยได้มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับข้าวในเรื่องต่าง ๆ หลายพื้นที่ อาทิเช่น แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และที่โนนนกทา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบแกลบข้าวที่เป็นส่วนผสมของเครื่องใช้โบราณอายุกว่า ๕,๐๐๐ ปี นอกจากนี้ยังพบภาพเขียนผนังผาหมอนน้อย อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นภาพลักษณะคล้ายบันทึกการเพาะปลูกธัญพืชลักษณะคล้ายข้าว มีภาพควายแปลงพืช อายุราว ๖,๐๐๐ ปี ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนดั้งเดิมในอาณาบริเวณนี้รู้จักปลูกข้าวมาเป็นเวลายาวนานแล้ว

นักวิชาการไทยร่วมกับนักวิทยาศาสตร์ชาวญี่ปุ่นศึกษาเรื่องข้าวไทยจากร่องรอยแกลบบนแผ่นอิฐโบราณจากโบราณสถานจำนวน ๑๐๘ แห่งใน ๓๙ จังหวัดทั่วทุกภาคของประเทศไทย ผลการศึกษาสันนิษฐานว่าบริเวณอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันได้มีการปลูกข้าวมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๖ โดยเริ่มต้นจากการปลูกข้าวเหนียวนาสวนเมล็ดป้อม และข้าวเหนียวไร่เมล็ดใหญ่ ช่วงพ.ศ. ๕๔๐-๕๗๐ ในเขตพื้นที่อีสานตอนล่างได้พบการปลูกข้าวเหนียวเมล็ดป้อม และเริ่มพบการปลูกข้าวเจ้าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ ในสมัยศรีวิชัย โดยสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมขอม เนื่องจากข้าวเจ้าเป็นข้าวของชนชั้นปกครอง จวบจนกระทั่งย่างเข้าสู่สมัยสุโขทัยซึ่งพบว่า ยังคงมีการปลูกข้าวเหนียวและเริ่มมีการปลูกข้าวเจ้าเพิ่มมากขึ้น

ในขณะเดียวกันนั้นพระมหากษัตริย์ก็ทรงทำนุบำรุงการกสิกรรม มีการแบ่งสวนไร่นาโดยยกให้เป็นหนึ่งในศักดินา กระทั่งเข้าสู่สมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการตั้ง “กรมนา” ขึ้นในระบบการปกครองแบบจตุสดมภ์ เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการเก็บอากรข้าว และข้าวได้กลายเป็นสินค้าสำคัญในด้านการค้าระหว่างประเทศในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจวบจนถึงปัจจุบัน

ข้าวหอมไทย

พันธุ์ข้าวหอมพื้นเมืองของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวในกลุ่มอินดิกา ซึ่งมีการปลูกแพร่หลายในหลายประเทศของภูมิภาคอุษาคเนย์ สำหรับประเทศไทยพบว่ามีการเพาะปลูกข้าวหอมอยู่ในแทบทุกภาค ผลจากการเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวหอมของกรมการข้าว ในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ปรากฏว่าสามารถรวบรวมพันธุ์ข้าวพื้นเมืองได้เป็นจำนวน ๘๐๓ สายพันธุ์ และในจำนวนดังกล่าวนั้นพบว่าเป็นข้าวหอมถึง ๒๐๒ สายพันธุ์ เช่น ข้าวหอมมะลิ เหลืองหอม หอมดง หอมทอง เหลืองทอง หอมสุรินทร์ หอมดอ หอมทุ่ง หอมพม่า หอมเขมร หอมจัน หอมนางนวล เจ้าหอม ขาวดอกมะลิ หอมทุเรียน หอมหาง ขาวดอกมะลิเตี้ย หอมเศรษฐี ดอเหลือง ส้มโฮง มันเป็ด แม่ห้าง แดงหอม เหนียวหอม หอมอ้ม หอมมาล่า หอมมาลัย ล้นยุ้ง ลูกผึ้ง หอมเมล็ดเล็ก เหนียวหอมมะลิ เหลืองอ่อนเบา ขาวตาเจือ กาบดำ ปลาไหล ประดู่แดง อีปลวก อีโกย เจ๊กเชยเบา ลายเห็น ขาวกะเหรี่ยง หอมลาว ก่ำดำ หอมขี้ควาย หอมสะดุ้ง หนูโขง หอมสวน เหนียวดีจระเข้ หอมมะลิ ๑๐๕ ฯลฯ

บรรดาพันธุ์ข้าวหอมพื้นเมืองที่มีอยู่มากมายเหล่านี้แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ดีเมื่อสังคมและเศรษฐกิจเริ่มเข้าสู่ระบบการแข่งขัน อีกทั้งประชากรในประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีความจำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวคือความจำเป็นหนึ่ง ที่มีผลต่อความมั่นคงนั้น หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และเกษตรกรจำนวนมากจึงมีการคิดค้นและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวให้มีความเหมาะสมกับนิเวศวัฒนธรรมของตนเอง ด้วยเหตุนี้ข้าวหอมไทยจำนวน ๑๓ สายพันธุ์ จึงถูกนำมาพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ ซึ่งกรมพัฒนาพันธุ์ข้าวได้จำแนกกลุ่มตามปริมาณอมิโลส[๑] ได้แก่

๑. กลุ่มพันธุ์ข้าวเจ้าหอม ที่มีอมิโลสต่ำกว่าร้อยละ ๒๐ ได้แก่ ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ กข๑๕ ข้าวเจ้าหอมคลองหลวง๑ ข้าวเจ้าหอมสุพรรณบุรี ปทุมธานี๑ ข้าวเจ้าหอมพิษณุโลก กลุ่มพันธุ์ข้าวเจ้าหอมที่มีอมิโลสปานกลาง ได้แก่ พันธุ์นางมล เอส-๔ และ ดอกพะยอม กลุ่มพันธุ์ข้าวเจ้าหอม ที่มีอมิโลสสูง ได้แก่ ข้าวปทุมธานี๖๐

๒. กลุ่มพันธุ์ข้าวเหนียวหอม ได้แก่ กข๖ สกลนคร ขาวโป่งไคร้ และข้าวดอสามเดือน (อาร์๒๕๘)

จะเห็นได้ว่าข้าวหอมของไทยนั้นมีหลากหลายสายพันธุ์ และที่ถูกเลือกมาพัฒนาทั้ง ๑๓ สายพันธุ์ ยังคงเป็นพันธุ์ข้าวที่ชาวนานิยมปลูกกันในปัจจุบัน แต่ที่เป็นที่รู้จักและกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ คือกลุ่มพันธุ์ข้าวเจ้าหอม ที่คนทั่วไปรู้จักในชื่อว่า ข้าวหอมมะลิ

[๑] อมิโลส (amylose) หมายถึง แป้งชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในเมล็ดข้าว มีผลให้เมื่อหุงสุกแล้วข้าวสวยมีความแข็งหรืออ่อนนุ่มแตกต่างกันไปตามปริมาณอมิโลส

ข้าวหอมมะลิ (Thai Jasmine, Hawm Mali Rice หรือ Jasmine rice)

หลายคนที่เคยมีโอกาสได้ย่ำเท้าไปบนคันนาที่ปลูกข้าวหอมมะลิในยามเช้าตรู่ ช่วงเวลาที่น้ำค้างยังคงเกาะยอดหญ้า และสายลมอ่อน ๆ กำลังพัดโชยกลิ่นข้าวหอม ๆ คล้ายใบเตยพลิ้วมา ชั่วขณะนั้นแม้ว่าเราจะดูไม่ออกว่าทุ่งนาอันแสนกว้างใหญ่ผืนนั้นปลูกข้าวพันธุ์อะไร หากแต่ความหอมละมุนที่มีลักษณะเฉพาะ ก็ได้บอกให้เรารู้ว่ากำลังเดินอยู่ท่ามกลางทุ่งข้าวหอมมะลิสีเขียวขจี ต้นข้าวที่พลิ้วไหวโอนเอนด้วยแรงลมทุ่งมองแล้วประดุจเส้นผมอันยาวสลวยของแม่โพสพ ว่ากันว่ากลิ่นหอมละมุนละไมของข้าวหอมนั้นลบความเหนื่อยล้าและสร้างความสุขสดชื่นให้แก่ชาวนาผู้เพียรพยายามเฝ้าทะนุถนอมต้นข้าวตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเก็บเกี่ยวเข้ายุ้งฉาง ซึ่งกลิ่นหอมที่ว่านี้คือสารน้ำมันที่ระเหยได้ จะมีเฉพาะในข้าวบางพันธุ์เท่านั้น โดยจะเริ่มมีตั้งแต่ข้าวยังเป็นต้นกล้าจนกระทั่งข้าวหุงสุก

ว่ากันว่าเสน่ห์ของข้าวหอมมะลิก็คือความหอมกรุ่นละมุนละไมและเมล็ดอันอ่อนนุ่มเมื่อยามหุงโดยเฉพาะการหุงด้วยเตาถ่านหรือเตาฟืน ที่จะทำให้มีความหอมเฉพาะตัว พูดง่าย ๆ ก็คือจะหอมยิ่งกว่าการหุงด้วยหม้อหุงข้าวไฟฟ้าหรือเตาแก๊สนั่นเอง นอกจากความหอมของข้าวดังที่ว่าแล้ว ข้าวหอมมะลิยังถูกนำมาปรับปรุงพันธุ์ให้สามารถทนแล้ง ทนดินเปรี้ยวและดินเค็มได้เป็นอย่างดี ทุกวันนี้พื้นที่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้จึงเป็นแผ่นดินทองที่สร้างข้าวหอมมะลิคุณภาพดีมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก

“ข้าวหอมมะลิ” เป็นชื่อเรียกทางการค้าซึ่งปัจจุบันมีสองสายพันธุ์ที่นิยม คือ มะลิ๑๐๕ และ กข๑๕ แต่ที่ชาวนาทั่วทุกภาคของประเทศนิยมปลูกกันมากในเวลานี้คือ มะลิ๑๐๕

ข้าวหอมมะลินั้นถือเป็นพันธุ์ข้าวที่มีการเพาะปลูกมายาวนานในแผ่นดินไทย ซึ่งแต่ละพื้นถิ่นอาจเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป บางพื้นที่เรียกข้าวดอกมะลิ ข้าวขาวมะลิ ขาวหอม โดยชื่อข้าวหอมมะลิ๑๐๕ ปรากฏเป็นที่รู้จักกันในราว พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่รวบรวมได้จากเกษตรกรชาวอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีนายสุนทร สีหะเนิน พนักงานข้าว อำเภอบางคล้า เป็นผู้นำตัวอย่างพันธุ์ข้าวจำนวน ๑๙๙ รวง มาปลูกเพื่อศึกษาสายพันธุ์ ณ กองบำรุงพันธุ์ และได้นำไปคัดเลือกเมล็ดพันธุ์บริสุทธิ์

ณ สถานีทดลองข้าวโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ การทดลองพันธุ์และคัดเลือกใช้เวลา ๒ ปี จนกระทั่งได้ข้าวที่คัดกรองพันธุ์ในแถวที่ ๑๐๕ จากนั้นได้นำไปทดลองในแปลงพื้นที่ภาคเหนือ กลางและอีสาน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ จนได้สายพันธุ์ขาวดอกมะลิ ๔-๒-๑๐๕ ซึ่งหมายถึง สถานที่เก็บรวงข้าว คืออำเภอบางคล้า (๔) พันธุ์ทดสอบที่สองขาวดอกมะลิ (๒) และรวงในแถวที่ ๑๐๕ จนพบว่าผลผลิตมีความเหมาะสมที่จะนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรไทยเพาะปลูก และต่อมาได้มีมติพิจารณารับรองพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ในชื่อของข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๒ ซึ่งคณะกรรมการได้ระบุคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. เป็นข้าวที่ไวต่อแสง
๒. ความสูงของต้นข้าวประมาณ ๑๔๐-๑๕๐ เซนติเมตร
๓. อายุดอกประมาณวันที่ ๒๐ ตุลาคมและสุกแก่เก็บเกี่ยวได้ประมาณวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน
๔. ระยะฟักตัวของเมล็ดประมาณ ๘ สัปดาห์
๕. ขนาดของเมล็ดข้าวกล้องยาว ๗.๕ มิลลิเมตร กว้าง ๒.๑ มิลลิเมตร หนา ๑.๘ มิลลิเมตร
๖. ลักษณะเมล็ดข้าวเปลือกสีฟาง เมล็ดเรียวยาว ก้นงอน

ข้อดี

๑. ความคงทนต่อสภาพแล้ง ทนต่อดินเปรี้ยว ดินเค็ม
๒. คุณภาพการขัดสีดี เมล็ดข้าวสารใส แข็ง มีท้องไข่น้อย
๓. นวดง่ายเนื่องจากเมล็ดร่วงจากรวงง่าย
๔. เมื่อนำมาหุงต้มมีกลิ่นหอม เมล็ดนุ่ม
๕. เป็นที่ต้องการของตลาดขายได้ราคาดี

ข้อจำกัด

๑. ไม่ต้านทานโรคขอบใบแห้ง โรคใบสีส้ม โรคจุดสีน้ำตาล โรคไหม้ และโรคใบหงิก
๒. ไม่ต้านทานแมลงบั่วและเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล
๓. ต้นอ่อนล้มง่าย ถ้าปลูกในดินที่อุดมสมบูรณ์สูง

สำหรับข้าวหอมมะลิ กข๑๕ เป็นพันธุ์ข้าวที่ได้มาจากการปรับปรุงพันธุ์โดยกลุ่มงานพันธุศาสตร์ กองการข้าว กรมวิชาการเกษตร ด้วยวิธีชักนำพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ ให้กลายพันธุ์ โดยการนำเมล็ดพันธุ์ไปอาบรังสีแกมมา ณ สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นนวัตกรรมแรกของประเทศไทยที่ใช้วิธีการปรับปรุงพันธุ์โดยการกลายพันธุ์ จากนั้นได้นำไปทดลองปลูกในพื้นที่อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ต้องอาศัยน้ำฝนในการทำนา ผลที่เกิดขึ้นพบว่าข้าวหอมมะลิ กข๑๕ มีความสามารถในการทนแล้งได้ดีกว่าข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ อายุการเก็บเกี่ยวสั้นกว่า ๑๐ วัน ให้ผลผลิตสูงกว่า และต้นเตี้ยกว่า แต่ไม่ทนโรคและลำต้นล้มง่าย

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อจำกัดบางประการ หากแต่ข้อดีของข้าวหอมมะลิในหลายด้านก็ดูจะลบข้อด้อยที่มีอยู่ไปได้มาก เนื่องจากเป็นข้าวที่สามารถปลูกได้เกือบทุกภาคในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และเหมาะที่จะปลูกในพื้นที่นาปี ดังนั้นข้าวหอมมะลิจึงกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ชาวนาไทยทำการปลูกข้าวหอมเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี หลายคนได้ปรับแผนการผลิตในพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง โดยปลูกข้าวเหนียว ข้าวเมล็ดเล็ก เพื่อใช้ในครัวเรือนและในงานบุญประเพณี นอกนั้นทำการปลูกข้าวหอมมะลิ เพื่อส่งขายในท้องตลาดนำรายได้สู่ครอบครัว

คุณลุงสุพจน์ โอดลี อดีตข้าราชการครูท่านหนึ่ง หลังจากเกษียณอายุราชการแล้วได้ผันตัวเองมาเป็นชาวนาเต็มขั้น พูดถึงเรื่องราวของคนทำนาได้อย่างน่าฟังว่า การปลูกข้าวคือการปลูกชีวิตจากชีวิตหนึ่งเชื่อมร้อยถึงชีวิตหนึ่ง ปลูกข้าวช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้นิ่งสงบและคิดอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่เพียงมีเงินลงทุน มีที่ทางแล้วจะทำนาได้ดี

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหมู่บ้านของท่านเป็นพื้นที่ฝนน้อย จึงต้องทำนาหว่าน โดยทำการไถกลบตอซังนาตั้งแต่เดือนเมษายน พอถึงเดือนพฤษภาคมจะเริ่มหว่านข้าว เพราะข้าวอยู่ในดินได้นานไม่เน่าเสีย ยามเมื่อฝนตกลงมาในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายน กล้าต้นอ่อนจะเริ่มแทงยอดโผล่พ้นพื้นดิน ผลจากที่ได้รับน้ำฝนน้อยซึ่งแม้ว่าจะทำให้ต้นข้าวไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก แต่ข้อดีก็คือข้าวที่หว่านจะมีลำต้นแข็งแรง ในยามน้ำหลากท่วมมาก็สามารถทนน้ำและดีดตัวพ้นเหนือน้ำได้

นอกเหนือไปจากคำบอกเล่าถึงรูปแบบการทำนาในพื้นที่แล้ว คุณลุงยังให้ความเห็นต่อรูปแบบการทำนาตามการส่งเสริมของทางราชการในพื้นที่ของท่านว่า การปลูกข้าวตามที่ทางราชการส่งเสริมที่ให้พวกเราปลูกข้าวช่วงเดือนกรกฎาคมนั้น ในพื้นที่ของท่านทำไม่ได้ เนื่องจากในช่วงเวลานั้นที่นาของท่านและอีกหลายพื้นที่มีน้ำท่วมขังไม่สามารถหว่านข้าวได้ เนื่องจากการขุดลอกลำห้วยที่ไหลผ่านที่นาไม่คำนึงถึงระบบนิเวศน์ จึงทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมหลากเป็นเวลานาน บางรายที่ต้นข้าวยังไม่แข็งแรงพอก็ต้องประสบกับสิ่งที่เรียกว่านาล่มเดือดร้อนกันไปทั่ว ท่านบอกว่านี่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาร่วมสิบปีแล้ว แต่ชาวนาก็เรียนรู้ที่จะปรับตัวกันอยู่ตลอดเวลา ปีที่ผ่านมาท่านได้ข้าวหอมมะลิถึง ๑๔ ตันเศษ จากที่นาราวสามสิบไร่ นอกจากนี้ท่านยังปลูกข้าวเหนียวเพื่อใช้ในงานบุญประเพณีอีกด้วย

การปลูกข้าวหอมมะลิ สามารถปลูกได้ทั้งนาดำนาหว่าน นาหยอด อีกทั้งวิธีการเก็บเกี่ยวที่ดีก็จะช่วยรักษาคุณภาพความหอมของข้าวไว้ได้ยาวนาน ดังนั้นยุ้งฉางที่ใช้เก็บข้าวต้องไม่อบอ้าว ไม่มีความชื้นสูง ไม่ร้อนจัด การถ่ายเทของอากาศที่ดีก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการรักษาคุณภาพของข้าวหอม อาจด้วยเหตุนี้กระมังที่ภูมิปัญญาของคนเก่าก่อนจึงสร้างยุ้งข้าวโดยวิธีการนำขี้ควายและดินโคลนมาฉาบผนังเพื่อให้ความชื้นและอากาศระบายได้ดี ส่งผลให้ข้าวในอดีตมีความหอมยาวนานกว่าในยุคปัจจุบัน ซึ่งนอกจากข้าวหอมมะลิที่เป็นข้าวขาวแล้วยังมีข้าวหอมมะลิแดง ข้าวหอมนิล ที่เริ่มเป็นที่นิยมเป็นอาหารเพื่อสุขภาพในปัจจุบัน

ข้าวกล้องมะลินิล

เหตุใดทุ่งกุลาร้องไห้...จึงเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดี

อาณาบริเวณอันแร้นแค้นกว่า ๒ ล้านไร่ กว้างใหญ่ครอบคลุมอาณาบริเวณ ๕ จังหวัดภาคอีสานได้แก่ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม สุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ มีชื่อเรียกขานกันว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” ที่ในหน้าแล้งจะมีดินเอียด[๒] เกิดขึ้นไปทั่วท้องทุ่ง พื้นที่ที่ต้นไม้แทบจะกลายเป็นสิ่งหายากในตำนานพื้นบ้านเล่าต่อ ๆ กันมาว่า พวกกุลา ซึ่งเป็นพ่อค้าได้พากันเดินทางผ่านมายังทุ่งใหญ่แห่งนี้เป็นเวลาหลายวันหลายคืน วันแล้ววันเล่ากลับพบแต่ความร้อนแล้ง แร้นแค้นจนคิดว่าไม่สามารถจะมีชีวิตรอดไปได้ จึงนั่งลงร้องห่มร้องไห้น้อยใจในโชคชะตา จนกระทั่งกลายเป็นที่มาของชื่อทุ่งกุลาร้องไห้ในปัจจุบัน

ย้อนเวลากลับไปเมื่อกว่าสามสิบปีก่อน ได้เกิดความร่วมมือจากหลายหน่วยงานในการคิดค้นพัฒนาปรับปรุงบำรุงดินในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้จนมีคุณภาพดี กลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญของประเทศ ด้วยสภาพพื้นที่ที่สามารถรับแสงแดดได้ดี มีความต่างของอุณหภูมิระหว่างกลางวันกลางคืน ดินเป็นดินทรายชั้นบนมีความเค็ม ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลามีความหอมและนุ่มเหนียวเป็นพิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เองทำให้ข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลามีราคาสูงกว่าพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิทั่วไปและเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและนอกประเทศ

เมล็ดพันธุ์จากท้องทุ่งทั่วแดนไทยในตอนนี้กลายเป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อการดำรงชีวิตของผู้คนเกือบทั่วโลกไปแล้ว ทุกหนแห่งที่เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมสัญจรไป ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาคิดค้น แปรรูป จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมมะลินานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นข้าวแปรรูปสำหรับหุงหลากหลายยี่ห้อ ขนมขบเคี้ยวประเภทกรุบกรอบ คุกกี้ น้ำนมข้าว แป้งข้าว เส้นข้าว ข้าวกล้องงอก อาหารเสริมสุขภาพ แม้กระทั่งพัฒนาเป็นเวชสำอางข้าวหอมมะลิ ประเภทแป้ง แชมพู ก็มีให้เห็นในปัจจุบัน

[๒] ลักษณะดินเกลือที่ขึ้นตามทุ่งในยามหน้าแล้ง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิจากภูมิปัญญาและเทคโนโลยี

ตลาดการค้าข้าวในปัจจุบันนับว่ามีการแข่งขันที่สูงมาก ประเทศส่งออกข้าวยักษ์ใหญ่อย่างประเทศไทย จีน เวียดนาม ต่างพัฒนาคุณภาพข้าว คุณค่าทางโภชนาการ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการรักษารากฐานภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นในการเพาะปลูกข้าวเอาไว้ด้วย ดังนั้นเราจึงพบว่าผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับข้าวได้มีการพัฒนารูปแบบไปอย่างรวดเร็ว มีการบ่งชี้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ที่บอกถึงวัฒนธรรมและวิถีการผลิตและรายละเอียดของผู้ที่ทำการผลิตเอาไว้ในบรรจุภัณฑ์ ที่สำคัญก็คือมีการพัฒนาการผลิตเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันอย่างชัดเจนและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มาตรฐานสำคัญที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิและข้าวอื่น ๆ ของไทยในปัจจุบัน มีทั้งมาตรฐานของกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมถึงมาตรฐานระหว่างประเทศ โดยมากมุ่งเน้นกำหนดกฎเกณฑ์การผลิตข้าวเพื่อการส่งออกโดยตรง

ปัจจุบันการแปรรูปข้าวหอมมะลิในระบบอุตสาหกรรม ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดรับต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งมีอยู่หลากหลายรูปแบบ ได้แก่

ข้าวกึ่งสำเร็จรูป (Quick cooking rice or instant rice) ผลิตภัณฑ์ข้าวกึ่งสำเร็จรูปมีหลายรูปแบบ ปัจจุบันกำลังกลายเป็นผลิตภัณฑ์ทางเลือกหนึ่งของผู้บริโภคยุคใหม่ที่ต้องการความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น โดยพบว่ามีการขยายตัวทั้งในตลาดในประเทศและตลาดส่งออก

ข้าวพร้อมรับประทานบรรจุในบรรจุภัณฑ์ ได้แก่ ข้าวกระป๋อง เป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่สามารถเก็บรักษาได้นานเช่นเดียวกับอาหารกระป๋องโดยทั่วไป

ข้าวเสริมโภชนาการหรือข้าวอนามัย (Enriched rice) เป็นข้าวที่มีการเสริมวิตามินหรือแร่ธาตุลงไปในข้าว

ข้าวกล้องงอกกาบา (Gaba Rice) ข้าวกล้องงอกกาบา เป็นการนำข้าวกล้องมาผ่านกระบวนการงอก ทำให้ช่วยเพิ่มปริมาณสารกาบาในข้าวกล้อง สารกาบาจะช่วยบำรุงเซลล์ประสาท

ณ วันนี้ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีในการเพาะปลูกข้าวมาช่วยหนุนเสริมศักยภาพผู้ผลิตตั้งแต่ระดับพื้นที่การผลิตในครัวเรือนจนถึงระดับอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ทำให้กรรมวิธีการผลิตของชาวนาส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาด แต่ขณะเดียวกันอีกหลายครอบครัว หลายกลุ่มก้อนก็ยังคงรักษาวิถีชีวิตวิธีการผลิตให้อยู่ในรูปแบบของความพอเพียงไม่วิ่งตามกระแสอุตสาหกรรมมากจนเกินไปนัก

จากจุดเล็ก ๆ นี้เองที่ทำให้เราได้พบเห็นคนทำนาแบบดั้งเดิมอยู่จำนวนหนึ่ง ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมและการดูแลข้าวอย่างเป็นธรรมชาติ ด้วยการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิต ด้วยการหันมาใช้วิถีธรรมชาติเข้าช่วย ซึ่งความเป็นธรรมชาตินี้เองได้ช่วยสร้างมูลค่าของเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิให้เพิ่มสูงขึ้นในชื่อของ “ข้าวหอมมะลิอินทรีย์” โดยมีเกษตรกรรายย่อยหลายกลุ่มทั้งในเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เกษตรกรรมธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนถึงผู้ที่ผลิตเฉพาะครัวเรือนในหลาย ๆ พื้นที่เป็นผู้จุดกระแสนำทาง

ผลจากการหวนกลับคืนสู่วิถีดั้งเดิมแห่งการผลิตตามแนวทางของปู่ย่าตายาย นอกจากการคืนความอุดมสมบูรณ์แก่ผืนแผ่นดินแล้ว ในอีกด้านหนึ่งนี่คือวิธีการผลิตที่ช่วยให้เกษตรกรรายย่อยหลายรายเริ่มหลุดพ้นจากภาวะหนี้สินเนื่องจากต้นทุนการผลิตลดลง ทั้งยังสร้างความเป็นธรรมกับผู้บริโภคในฐานะผู้ผลิตอาหารที่มีคุณภาพปลอดสารพิษ และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือกลุ่มคนเล็ก ๆ เหล่านี้คือสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงภาพคุณค่าของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมระหว่าง ‘คน’ กับ ‘ข้าว’ ได้อย่างชัดเจน ดังคำกล่าวของชาวนาอดีตครูเกษียณในบทความชิ้นนี้ที่กล่าวเอาไว้ว่า **‘การปลูกข้าวคือการปลูกชีวิตจากชีวิตหนึ่งเชื่อมร้อยถึงชีวิตหนึ่ง ปลูกข้าวช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้นิ่งให้สงบ’** แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นเราคงต้องมีการศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับการส่งเสริมการผลิต การแปรรูป ที่อยู่บนพื้นฐานของระบบนิเวศน์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่สอดประสานกับเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาขึ้นมาอย่างเหมาะสมสอดคล้อง โดยมีเป้าหมายคือ การมุ่งเน้นให้วัฒนธรรมอันดีงามของชาวนาไทย ได้ก้าวไปพร้อม ๆ กับชื่อเสียงของ “ข้าวหอมมะลิ” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลกอยู่ในเวลานี้

เอกสารการอ้างอิง

บุญจิต ฐิตาภิวัฒนกุล และคณะ. ๒๕๔๖. โครงการศึกษาการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อการส่งออกของไทยในตลาดสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา. ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วีรศักดิ์ ศรีอ่อน. ๒๕๔๘. ตามหาถิ่นกำเนิดข้าวหอมมะลิ. กลุ่มวิจัยเศรษฐกิจข้าว สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สุจิตต์ วงศ์เทศ. นิทานหมาเก้าหาง ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว หาพันธุ์ข้าวให้คนปลูกกิน.สืบค้นออนไลน์ http://www.sujitwongthes.com/2014/07/weekly11072557/#more-22813 วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๗

แสงนวล ทองเพียร. ๒๕๔๘. พันธุ์ข้าวหอมและมาตรฐานข้าวไทย. สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าว. ๒๕๕๓. ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕. กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

หลักเกณฑ์และวิธีการการจัดให้มีการตรวจสอบมาตรฐานสินค้า และการตรวจสอบมาตรฐานสินค้าข้าวหอมมะลิไทย ฉบับที่ ๒. ๒๕๔๙. กระทรวงพาณิชย์

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน). ประวัติความเป็นมาของข้าว. สืบค้นออนไลน์ http://www.arda.or.th/kasetinfo/rice/rice-histories.html วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๗

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-0

ศิลปินแห่งชาติ สัญจร

สู่ประชาคมอาเซียน ๒๕๕๘

ค่ายวัฒนธรรมเยาวชน

ขอเชิญร่วมงานศิลปินแห่งชาติสัญจรสู่ประชาคมอาเซียน

ระหว่างวันที่ ๒๐ – ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗
ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี

ระหว่างวันที่ ๑๑ – ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๗
ณ โครงการหลวงดอยตุง และพิพิธภัณฑ์บ้านดำ จังหวัดเชียงราย

พบกับฐานกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม อาทิ

เทคนิคจิตรกรรมและสื่อผสม, เทคนิคภาพพิมพ์, เทคนิคประติมากรรม, เทคนิคศิลปะผ่านเลนส์, การสร้างงานวรรณศิลป์, การสร้างงานศิลปะการแสดง

วิทยากรโดย**ศิลปินแห่งชาติ**

เข้าร่วมกิจกรรมฟรี

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม

โทรศัพท์ ๐๒ ๙๘๖ ๕๐๒๐ – ๔ โทรสาร ต่อ ๑๐๓

www.culture.go.th/subculture8

Email:supreme.artist.hall@gmail.com

Facebook:www.facebook.com/artist.hall

การแสดงมหรสพหลวง ในงานพระราชพิธีสำคัญ

งานพระราชพิธีเป็นงานของพระมหากษัตริย์ที่ประกอบขึ้นตามลัทธิความเชื่อ และศาสนา กิจกรรมของพระราชพิธีดำเนินไปเพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นสิริมงคล พระมหากษัตริย์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจในกิจกรรมเหล่านั้น ลักษณะที่จัดเป็นงานพระราชพิธีปรากฏในแบบแผนตามความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม เช่น งานพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินตามพระอารามหลวงต่าง ๆ งานพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชา งานเทิดพระเกียรติคุณแห่งบูรพมหากษัตริย์ งานพระราชพิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง งานสมโภชพระพุทธรูปสำคัญ งานพระราชพิธีตรียัมปวาย งานพระราชพิธีโสกันต์ งานสมโภชพระคชาธาร (ช้างเผือก) งานสมโภชศาสนสถานที่พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ ในอดีตงานพระราชพิธีสำคัญที่ประกอบขึ้น กำหนดให้มีมหรสพสมโภชหลากหลายประเภท สร้างความปีติยินดี ก่อให้เกิดความรื่นรมย์ และความสมบูรณ์แก่กิจกรรมที่เป็นพระราชพิธีนั้น

มหรสพที่แสดงในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ มีบันทึกไว้เป็นหลักฐานทั้งเป็นภารกิจของหน่วยงานของพระมหากษัตริย์ ทำหน้าที่จัดหานักแสดงนำออกแสดงและการแสดงของราษฎรที่เกณฑ์หรือเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น หนังใหญ่ โขน ระบำ ละครนอก ละครใน ละครชาตรี ประเลง หุ่น กระบี่กระบอง ที่เป็นการแสดงของชาวต่างชาติซึ่งอยู่ในพระนคร ก็มีร่วมแสดงด้วย เช่น ละครเขมร มังกรจีน งิ้วจีน งิ้วญวน หุ่นจีน หุ่นญวน หุ่นลาว มอญรำ ชวารำ ญวนหก ญวนรำโคม ตลอดจนการบรรเลงวงดนตรีทั้งของไทยและต่างชาติ

ในบรรดามหรสพที่จัดแสดงของหลวงหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าการละเล่นมหรสพหลวง ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มี ๕ ชนิด คือ ระเบง โมงครุ่ม กุลาตีไม้ แทงวิสัย และกระอั้วแทงควาย ตามหลักฐานไม่ปรากฏว่าราษฎรนำไปเล่นหรือแสดง แต่พบเฉพาะในพระราชพิธีหลวงเท่านั้น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อแรกของการสถาปนากรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงจัดตั้งกรมมหรสพขึ้น กำหนดให้มีหน้าที่ดูแลการเล่นหรือแสดงเพื่อความรื่นรมย์ เช่น โขน ละคร ดนตรี การเล่นมหรสพหลวงให้หน่วยงานนี้อยู่ในกำกับของกรมมหาดเล็ก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ (พ.ศ. ๒๓๔๑ – ๒๔๐๖) พระนามเดิมว่าพระองค์เจ้ากุญชร เจ้านายพระองค์นี้ทรงเชี่ยวชาญด้านการพระคชบาล ดนตรี และนาฏศิลป์โดยเฉพาะ ทรงรอบรู้ในเรื่องกระบวนรำเป็นอย่างดี พระองค์ได้รับมอบหมายให้ดูแลกรมโขน กรมหุ่น กรมพิณพาทย์ กรมญวนหก (กรมหกคะเมนรำโคม) และกรมมหรสพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ ภารกิจจึงตกทอดต่อมายังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดุรงค์ฤทธิ์ พระโอรสองค์ใหญ่

เมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดุรงค์ฤทธิ์สิ้นพระชนม์ โอรสของพระองค์ท่านคือเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร พ.ศ. ๒๓๙๕ – ๒๔๖๕) จึงปฏิบัติหน้าที่สืบทอดในงานตามภารกิจต่อมาจนกระทั่งถึงปลายรัชกาลที่ ๕ กิจการในส่วนของกรมมหรสพได้เสื่อมถอยลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตั้งกรมมหรสพขึ้นมาใหม่ ให้กรมนี้ขึ้นตรงในสังกัดของกระทรวงวัง หน่วยงานในสังกัดกระทรวงวังมีกรมต่าง ๆ ที่กำกับ เช่น กรมโขน กรมพิณพาทย์ กรมหุ่น กรมญวนหก (กรมหกคะเมนรำโคม) สำหรับกรมมหรสพกำหนดให้มีหน้าที่ในการจัดหาคนมาปฏิบัติงานในภารกิจที่รับผิดชอบด้านการฝึกหัด ฝึกซ้อม และจัดการแสดง ภารกิจสำคัญนี้กำหนดไว้ชัดเจนว่าให้รับหน้าที่จัดการแสดงมหรสพหลวง ๕ ชนิด คือ **ระเบง โมงครุ่ม กุลาตีไม้ แทงวิสัย** และ **กระอั้วแทงควาย**

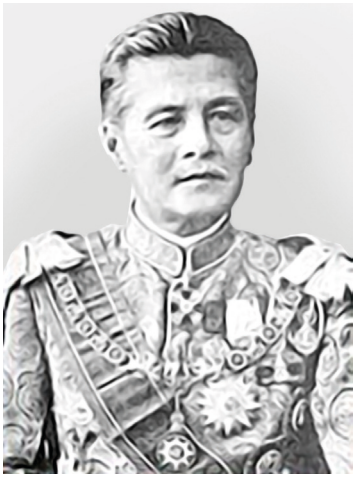

เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์

การแสดงโมงครุ่ม

เขาไกรลาส สูง ๘ วา ในงานโสกันต์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

การแสดงมหรสพหลวงทั้ง ๕ ชนิด จัดแสดงในงานพระราชพิธีสำคัญที่มีพิธีสมโภช พิธีเฉลิมฉลองหรือพิธีพลีกรรม ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยาตอนต้น กฎมณเฑียรบาล ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เขียนเมื่อ จศ. ๗๒๐ (พ.ศ. ๑๙๐๑) กล่าวถึงมหรสพนานาชนิดที่ใช้ในพิธีสมโภช และพิธีพลีกรรม การแสดงมี ระเบง โมงครุ่ม และการแสดงต่าง ๆ พิธีอาสยุช แข่งเรือและเสี่ยงทายด้วยเรือพระที่นั่ง ซึ่งเป็นพิธีในเดือน ๑๑ มีการสมโภชหลายอย่าง ในจำนวนนี้มี โมงครุ่ม ดังว่า *“เดือน ๑๑ การอาสยุชพิทธี มีหม่งครุ่มซ้ายขวาระบำหรทึกอินทเภรีดนตรี ...”* พิธีถวายบังคมสมโภชแม่หยัวพระพี่จัดเป็นการใหญ่ มีโมงครุ่ม กุลาตีไม้ นอกจากนี้มีหนังและระบำ (แม่หยัวหรือแม่หยั่วเป็นคำเรียกพระสนมเอก บางแห่งใช้ว่าแม่ยั่วเมือง หรือแม่อยั่วเมืองก็มี : ผู้เขียน)

ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนริน์ทร์เทวี กล่าวถึงการแสดงหลายอย่างที่แสดงเป็นการมหรสพเพื่อรับพระแก้วมรกตที่ท่าเจ้าสนุกในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีมหรสพหลายอย่างและมีการแสดงโมงครุ่ม ระเบง ตรีวิสัย และกระอั้วแทงควายด้วย การแสดงทั่วไปที่ปรากฏในการสมโภชต่าง ๆ เช่น หนัง ระบำ หนังใหญ่ โขน ละครนอก ละครใน หุ่นลาว รามัญรำ มโหรีแขก มโหรีไทย มโหรีจีน มโหรีเขมร พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์รามัญ งิ้วญวน งิ้วจีน ญวนรำ ละครเขมร ฯลฯ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดงานพระราชพิธีโสกันต์ครั้งสำคัญ คืองานโสกันต์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันจันทร์ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๐๘ ในงานนี้โปรดเกล้าฯให้สร้างเขาไกรลาส สูง ๘ วา สร้างองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น มณฑป พระมหาสมุทร รูปสัตว์ในหิมพานต์ เป็นต้น มีการบรรเลงของวงปี่พาทย์ วงกลองแขก เครื่องเล่น หกคะเมน ไต่ลวด นอนหอก นอนดาบ คาบค้อน เล่นกลต่าง ๆ การแสดงเหล่านี้จัดเล่นด้านนอก ส่วนด้านที่กำหนดเป็นพื้นที่ชั้นในมีการละเล่นสำคัญคือการเล่นมหรสพหลวง กำหนดไว้ ๕ ชนิด คือ โมงครุ่ม กุลาตีไม้ ระเบง แทงวิสัย และกระอั้วแทงควาย

หลักฐานการบันทึกในเอกสารโบราณ พบว่าการเล่นมหรสพหลวงนี้ส่วนมากพระมหากษัตริย์ทรงกำหนดให้จัดการเล่นโมงครุ่ม และกุลาตีไม้ รองลงมาคือระเบง แทงวิสัย และกระอั้วแทงควาย แม้เมื่อรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดงานพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กำหนดให้มีการเล่นครบทั้ง ๕ ชนิด จนช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมอบหน้าที่ให้กรมมหรสพที่ทรงตั้งขึ้นใหม่รับหน้าที่ดูแล หาคน ฝึกซ้อม การเล่นมหรสพหลวงดังกล่าวมีรูปแบบ และวิธีการเล่น ดังนี้

โมงครุ่ม

การเล่นโมงครุ่มหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าอีหลัดถัดทา ในเอกสารโบราณ เรียกว่า “หม่งครุ่ม โหม่งครุ่ม มงครุ่ม” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๖ ใช้ว่า “โมงครุ่ม” อธิบายว่า การมหรสพอย่างหนึ่งที่แสดงในงานพระราชพิธีสมโภช เช่น พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีนี้ใช้แก่พระองค์เจ้าขึ้นไป

การแต่งกายของผู้แสดงโมงครุ่มคล้ายกับระเบงและกุลาตีไม้ คือสวมชุดเข้มขาบ ซึ่งเป็นผ้าที่ทอควบกับทองแล่ง (ทองคำที่แผ่เป็นเส้นบาง ๆ แล้วนำมาแล่งรีดตัดเป็นริ้ว ๆ ตามยาว : ผู้เขียน) สวมสนับเพลา คาดผ้าที่เอว สวมเทริด นักแสดงมือถือไม้กำพด ลักษณะอย่างตระบองขนาดสั้น ๒ อัน ส่วนล่างทำเป็นด้ามสำหรับถือ ผู้แสดงถือไม้กำพดข้างละมือ การเล่นโมงครุ่มแบ่งผู้แสดงออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๔ คน กลุ่มหนึ่งมีกลองโมงครุ่ม ๑ ลูก ผู้แสดงยืนใกล้กับกลองข้างละ ๒ คน กลองโมงครุ่มนี้เป็นกลองขึ้นหนังสองหน้า มีรูปทรงอย่างเดียวกับกลองทัด วางบนฐานตั้งตรงกลาง ด้านหน้ามีผู้เล่น ๑ คน ยืนตีโหม่งบอกท่าทางให้ผู้เล่นทำตาม ผู้ตีโหม่งตีให้สัญญาณ เมื่อผู้เล่นเข้าประจำที่แล้วคนตีจึงตีโหม่งพร้อมร้องว่า "อีหลัดถัดทา" จากนั้นตีโหม่งอีก ๒ ที เพื่อบอกท่าต่าง ๆ ผู้เล่นแสดงท่าทางยักเอวซ้ายทีหนึ่ง ขวาทีหนึ่ง พร้อมร้องว่า "ถัดถัดท่า ถัดท่าท่าถัด" จนกว่าคนตีโหม่งตีให้สัญญาณเปลี่ยนท่า โดยผู้ตีโหม่งตีรัวสัญญาณ ผู้เล่นหยุดยืนอยู่กับที่ด้วยวิธีร้องบอกว่า "โมงครุ่ม" ตีโหม่ง ๒ ที เสียงดัง “มง ๆ” ผู้แสดงใช้ไม้กำพดตีที่หน้ากลองซ้ายที ขวาที ให้ดัง “ครุ่ม ๆ” ผู้ตีโหม่งตีรัวสัญญาณให้ผู้แสดงหยุด แล้วบอกท่าใหม่ ท่าที่เล่นมีหลายท่า เช่น ท่าบัวตูม ท่าบัวบาน ท่ามังกรฟาดหาง พระจันทร์ทรงกลด ท่าเทพนม ท่าช้างประสานงา ท่าเมขลาล่อแก้ว ท่ารามสูรขว้างขวาน ท่าหนุมานถวายแหวน ท่าพระอินทร์เป่าสังข์ ฯลฯ

กุลาตีไม้

กุลาตีไม้ ในเอกสารโบราณใช้ว่า “คุลาตีไม้” บางแห่งเรียกว่า กุลาตีอก เป็นการเล่นชนิดหนึ่งในงานพระราชพิธี ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๖ อธิบายว่า กุลา เป็นภาษาถิ่นพายัพ หมายถึง “ชนชาติต้องสู้และไทยใหญ่ กุหล่า หรือคุลา ก็ว่า” ในสมัยโบราณกุลาตีไม้เล่นคู่กับ "โมงครุ่ม“ การแต่งตัวเหมือนกัน ผู้แสดงถือไม้กำพด ปัจจุบันแบ่งได้ ๒ ชนิด คือ กุลาตีไม้ที่ไม่มีดนตรีประกอบและที่มีดนตรีประกอบ การแสดงจัดผู้เล่นแบ่งเป็นกลุ่มกี่กลุ่มก็ได้ตามความเหมาะสมกับสถานที่ กลุ่มหนึ่งกำหนดเป็นจำนวนคู่ นั่งคุกเข่าหันหน้าเข้าหากันล้อมเป็นวงกลม วางไม้กำพดพาดทับกันไว้ตรงด้านหน้า เริ่มเล่นด้วยการร้องพร้อมตบมือให้เข้ากับจังหวะ แล้วหยิบไม้กำพดตีเป็นจังหวะหันไปตีกับคนซ้ายและขวา แล้วลุกขึ้นยืนตีกันเป็นคู่ ๆ ท่าที่ขยับย่างและใช้ไม้กำพดตีกันดำเนินไปตามจังหวะเพลงที่ร้อง ทำซ้ำ ๆ เรื่อยไป เมื่อถึงตอนจะเลิกผู้เล่นจึงตีกันเป็นคู่ ๆ แล้วเดินออกไปจากสถานที่เล่น

บทร้องกุลาตีไม้มี ๒ ลักษณะ มีเนื้อความและคำร้อยกรองเดียวกัน ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๕๑๖: ๒๖๒) กล่าวถึงพระยาเทวาธิราช คัดถวายสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ในหนังสือศิลปะละคอนรำและคู่มือนาฏศิลป์ไทย ดังนี้

บทโคลง

ศักดานุภาพเลิศล้ำ	แดนไตร
สิทธิครูมอบให้	จึ่งแจ้ง
ฤทธาเชี่ยวชาญชัย	เหตุใด นาพ่อ
พระเดชพระคุณปกเกล้า	ไพร่ฟ้าอยู่เย็น

บทกาพย์

ศักดานุภาพ	เลิศล้ำแดนไตร
สิทธิครูมอบให้	จึ่งแจ้งฤทธา
เชี่ยวชาญชัย	เหตุใดนาพ่อ
พระเดชพระคุณปกเกล้า	ไพร่ฟ้าอยู่เย็น

ระเบง

ระเบงเป็นการแสดงตามเรื่องเทพนิยายตามอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ การแต่งกายของนักแสดงผู้เล่นเป็นกษัตริย์น้อยใหญ่ สวมสนับเพลา สวมผ้าเกี้ยว เสื้อคอตั้งแขนยาว ปล่อยชายไว้นอกผ้านุ่ง มีผ้าคาดพุง ศีรษะสวมเทริดหัวพญานาค มือถือคันธนูพร้อมลูกธนู ผู้เล่นเป็นพระกาลแต่งกายได้ ๒ แบบ คือ เครื่องแต่งตัวเหมือนผู้เล่นเป็นกษัตริย์น้อยใหญ่ สวมเสื้อครุยทับ ศีรษะสวมลอมพอก (ชฎาเทวดาตลก สีขาว ยอดแหลมสูง) หรือแต่งตัวยืนเครื่อง ทรงเครื่องเหมือนกษัตริย์ในการแสดงละครรำ แต่ไม่สวมเสื้อ

เนื้อร้องของระเบงกล่าวถึงเทวดามาบอกให้บรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครไปเขาไกรลาส ซึ่งเป็นที่สถิตของพระอิศวร ระหว่างการเดินทางเหล่ากษัตริย์ต่างชมนกชมไม้เรื่อยไป จนกระทั่งพบพระกาล (หรือพระขันธกุมาร) มาขวางทางไว้ไม่ให้เดินทางไปยังเขาไกรลาส บรรดากษัตริย์ไม่รู้จักพระกาลจึงไล่ให้หลีกทางไป พร้อมเง้อธนูจะยิง พระกาลเห็นพฤติกรรมเช่นนั้นจึงโกรธพร้อมทั้งสาปให้เหล่ากษัตริย์สลบ แต่เกิดความสงสารจึงถอนคำสาปให้กษัตริย์ฟื้นขึ้น แล้วขอให้เดินทางกลับเมือง บรรดากษัตริย์ต่างก็เชื่อฟังคำอธิบาย จึงเดินทางกลับเมือง

ผู้แสดงระเบงนิยมให้ผู้ชายแสดง แต่เมื่อครั้งงานโสกันต์พระเจ้าน้องยาเธอและพระเจ้าน้องนางเธอ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้นางเถ้าแก่ซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายในเล่นระเบงแทนผู้ชาย มีพระราชนิพนธ์โคลงดั้นเรื่องโสกันต์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า (คงภาษาเดิม) ดังนี้

เถ้าแก่แต่งกายแม้น หมู่เรบง
สนับเพลงนุ่งลายสม รูปถ้วน
เสื้อแขนมัศหรู่เหมง เหมาะคาด ลายนา
เครื่องคี่รักป้นนล้วน ปิดทอง ฯ
สวมเทรอดโมงครุ่มแพร้ว ทองพราย พรางนา
ทายเทิดศรประลอง หน่วงน้าว
คนฆ้องเคาะฆ้องราย โหมงโหม่ง โม้งแฮ
กาลเทิดขรรค์ข้องท้าว นกยุง ฯ
สยงร้องโอละพ่อซ้อง ส่งสยง
แยกท่ายกเท้านุ่ง ขัดค้าง
โอละพ่อสลบรยง นอนแผ่
กาลแกว่งขรรค์คว้างคว้าง หว่างแปลง ฯ

[เรบง = ระเบง, ป้นน = ปั้น, สยง = เสียง, รยง = เรียง : ผู้เขียน]

การเล่น มีฆ้อง ๓ ใบ เรียกว่าฆ้องระเบง โดยตีจากเสียงสูงมาหาต่ำ และตีจากระดับเสียงต่ำไปหาสูงว่า “โม้ง โมง โหม่ง - โหม่ง โมง โม้ง” มีบทร้องขึ้นต้นว่า “โอละพ่อ” และบทที่มีความซ้ำ มีบทถวาย บทเดินดง ชมนก ชมไม้ บทปะทะ พบพระกาล บทพระกาลสาป และบทคืนเมือง ตัวอย่างบางตอน เช่น

โอละพ่อเทวัญมาบอก โอละพ่อยกออกจากเมือง
โอละพ่อจะไปไกรลาส รักแก้วข้าเอยจะไปไกรลาส
รักพี่ข้าเอยจะไปไกรลาส รักน้องข้าเอยจะไปไกรลาส
รักแก้วข้าเอยจะไปชมนก รักแก้วข้าเอยจะไปชมไม้
รักพี่ข้าเอยจะไปชมไม้ รักน้องข้าเอยจะไปชมไม้

แทงวิสัย

การแสดงแทงวิสัย เป็นการแสดงรำอาวุธของผู้แสดง ๒ คน ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ลักษณะเป็นการละเล่นที่ใช้เวลาไม่นานนัก เพียงชั่วแห่ขบวนโสกันต์ ผู้เล่นแต่งตัว สวมเสื้อผ้า ผัดหน้า ติดหนวดเคราคล้ายตัวเสี้ยวกางหรือนายทวารบาลของจีน ศีรษะสวมเทริด มือถือหอกหรือทวน ผู้เล่นใช้ปลายอาวุธประแตะกระทบกันข้างบนบ้าง ข้างล่างบ้าง เต้นเวียนไปเวียนมา ซ้ายที ขวาที เต้น ก้าวย่าง วนไปมาแล้วกลับเข้ามาประแตะอาวุธกันอีก อย่างเดียวกับการสู้รบในการแสดงงิ้วของจีน

การแสดงแทงวิสัยนี้ดำเนินไปตามทำนองและจังหวะของวงปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบ เพลงที่บรรเลงนี้มีชื่อว่าเพลง "แทงวิสัย" ทำนองของเพลงนี้เป็นทำนองที่ใช้ประกอบการแสดงละครอื่นๆ หลายเรื่อง เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ กรมศิลปากรปรับปรุงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ เรื่องรถเสน กรมศิลปากร ปรับปรุงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และในเรื่องเงาะป่า พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น นอกจากนี้ในอดีตยังมีการนำเพลงกลมซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งสำหรับใช้ประกอบกิริยาไปมาทางอากาศของเทพเจ้าหรือตัวละครสูงศักดิ์ บรรเลงประกอบด้วย

กระอั้วแทงควาย

กระอั้วแทงควาย มีผู้แสดง คือ ตากระอั้ว (สามี) นางกะแอ (ภรรยา) และควาย โดยมีคนสวมเข้าไปในหุ่นควาย ผู้เล่นเป็นกระอั้วสวมเสื้อหรือถอดเสื้อก็ได้ ถือหอก ผู้ที่เล่นเป็นนางกะแอ แต่งตัวเป็นผู้หญิง ผัดหน้าขาว บางครั้งมีการแต้มไฝเม็ดใหญ่ กระเดียดกระทาย (กระบุงขนาดเล็ก) อาจถือร่มเพิ่มอีกก็มี ขณะเล่นใช้ร่มคอยค้ำควายไว้เพื่อป้องกันตัว วิ่งหลบหลีกควายมิให้เข้ามาทำร้าย

ลักษณะการแสดงไม่ซับซ้อน มุ่งความสนุก ชวนขบขัน ดำเนินเรื่องการล่าควาย ระหว่างที่แสดงนักแสดงทำท่าทางขบขันต่าง ๆ เช่น การหลอกล่อ การหลบหนีควายที่ถูกตามล่า เมื่อจวนตัวควายก็วิ่งไล่เข้าในทั้งตากระอั้วและนางกะแอ มีท่าทางตกใจนางกะแอร้องหวีดว้าย สร้างความสนุกขบขัน ในตอนท้ายของการแสดง ทั้งสองคนสามารถล่าควายได้สำเร็จ

การแสดงมหรสพหลวงในพระราชพิธีสำคัญ ๕ ชนิด คือ โมงครุ่ม กุลาตีไม้ ระเบง แทงวิสัย และกระอั้วแทงควาย เป็นการแสดงร่วมฉลองงานสมโภช มีความหมายด้านความสมบูรณ์ของพิธีที่จัดขึ้น มีบทบาทสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะการแห่งพระราชพิธี มีการตั้งหน่วยงานคือกรมมหรสพดูแลและรับหน้าที่จัดหา ฝึกซ้อม จนมีผู้แสดงที่สามารถแสดงได้เมื่อมีงานพระราชพิธี การแสดงนี้นับว่ามีความสำคัญมากมาตั้งแต่อดีต ในปัจจุบันเป็นศิลปะการแสดงที่หาชมได้ยาก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอนุรักษ์ไว้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมจึงประกาศให้การแสดงหรือการเล่นมหรสพหลวงนี้เป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-1

เอกสารการอ้างอิง

ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๕๑๖). ศิลปะละคอนรำและคู่มือนาฏศิลป์ไทย. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พรองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร โปรดให้พิมพ์ในงานฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.

มนตรี ตราโมท. (๒๕๑๘). การละเล่นของไทย. (พิมพ์ครั้งที่ ๒) กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (๒๕๔๗). วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. (พิมพ์ครั้งที่ ๒) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ
ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
นาคบาศ
ขอเชิญชมการแสดงโขนพระราชทาน
ชุด ศึกอินทรชิต ตอน นาคบาศ
7 พ.ย. - 5 ธ.ค. 2557
ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
หยุดวันจันทร์
บัตรราคา 420 / 620 / 820 / 1,020 และ 1,520 บาท
รอบนักเรียน นักศึกษา บัตรราคา 120 บาท
ซื้อบัตรได้ที่ ThaiTicketMajor โทร 02-2623456
สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม
www.khonperformance.com

บายศรี และ เครื่องดอกไม้สด

คนไทยเป็นคนช่างประดิษฐ์และรักสวยรักงามมาแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากเครื่องมือเครื่องใช้อาหารการกินที่มักประดิษฐ์ แกะสลัก แซะ คว้าน ให้งดงามน่ารับประทาน โดยเฉพาะการนำผักผลไม้ มาแกะสลัก คว้านให้ได้รูปแบบตามต้องการ นำใบไม้มาทำเป็นภาชนะด้วยการพับ ห่อ จีบ ซึ่งเป็นการนำวัตถุดิบใกล้มือและมีอยู่ตามธรรมชาติมาแปรรูปให้เกิดประโยชน์และมีความสวยงาม น่าใช้น่าชม

ใบตองหรือใบกล้วยเป็นวัตถุดิบที่ใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ตั้งแต่นำมาทำเป็นภาชนะใส่อาหารคาวหวาน ใช้ห่อขนมและทำเป็นเครื่องบูชา เช่น ทำกระทงเจิม บายศรี พวงมาลัย และเครื่องแขวน

การนำใบไม้ดอกไม้สดมาประดิษฐ์เป็นสิ่งต่าง ๆ เป็นที่ขึ้นชื่อมานานแต่โบราณ แต่ไม่ปรากฏแน่ชัด ว่าได้มีการเริ่มต้นตั้งแต่ในสมัยใด เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งในหนังสือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หรือนางนพมาศ (พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๓) ได้กล่าวถึงว่า *"...เมื่อครั้งที่นางนพมาศถวายตัวเป็นสนมของพระร่วงในปี พ.ศ.๑๙๐๗ นางได้จัดดอกไม้สดเป็นรูปดอกบัวแล้วใช้ผลไม้ (คงจะเป็นมะละกอ : ผู้เขียน) แกะสลักเป็นนกกำลังจิกเกสรดอกบัว ตรงกลางเสียบธูปเทียนและโคมสำหรับลอยน้ำในพระราชพิธีจองเปรียงในวันเพ็ญเดือนสิบสอง และกระทงดอกไม้สดนี้เอง เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระร่วงมาก จนถึงกับทรงบัญญัติการทำโคมขึ้นตามแบบที่นางนพมาศได้ถวายคำอธิบายไว้ ตั้งแต่ครั้งนั้น.."*

ภาพ: อดุล ตัณฑโกศัย

การนำใบตองมาใช้ประโยชน์ นอกจากเป็นวัสดุที่หาง่ายแล้ว อาจเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อว่า ใบตองสะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน เมื่อใช้แล้วก็ทิ้งไป ไม่เหมือนภาชนะอื่นที่แม้จะล้างแล้วนำมาใช้ใหม่ก็ยังแปดเปื้อนสิ่งที่มองไม่เห็น เพราะเป็นของใช้แล้ว แต่การนำใบตองมาทำเป็นกระทงใส่อาหารหรือห่ออาหารคาว หวาน ของคนไทย มิได้มาจากความเชื่อดังกล่าวทั้งหมด หากแต่มาจากความสะดวกด้วย เพราะเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายและใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม ส่วนการนำใบตองมาใช้ในพิธีกรรมอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ดังกล่าวแล้วอยู่บ้าง โดยเฉพาะการนำใบตองมาทำบายศรี

คำว่า **บายศรี** สันนิษฐานว่า มาจากคำ ๒ คำคือ คำว่า **บาย** เป็นภาษาเขมร แปลว่า ข้าว คำว่า **ศรี** เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า มิ่งขวัญ สิริมงคล บายศรีจึงหมายถึงข้าวที่เป็นมิ่งขวัญและสิริมงคล ดังนั้น บายศรีจึงเป็นเครื่องบูชาที่มีข้าวเป็นส่วนประกอบ มักใช้เพื่อบวงสรวงสังเวย เช่น พิธีตั้งศาลพระภูมิ วางศิลาฤกษ์ บวงสรวงเทวดาอารักษ์ บูชาครูไหว้ครูช่าง ทำขวัญนา ทำขวัญเด็กแรกเกิด ทำขวัญเดือน จนถึงงานพระราชพิธีสำคัญของพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง บายศรีแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ บายศรีปากชาม และบายศรีต้น

บายศรีปากชาม คือบายศรีขนาดเล็ก มักใช้ในพิธีที่ไม่ใหญ่นัก เช่น การทำขวัญสิ่งของต่าง ๆ การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำบายศรีปากชามต้องนำใบตองมาม้วนเป็นรูปกรวย ข้างในใส่ข้าวสุก แล้วคว่ำกรวยลงในชาม อาจเป็นชามเบญจรงค์ ชามลายคราม หรือชามปากกลมขนาดไม่ใหญ่ ยอดกรวยมีไม้แหลม ๆ เสียบไข่ต้มที่ปอกเปลือกแล้ว เรียก ไข่ขวัญ ยอดไข่ขวัญเสียบดอกมะลิ ปากชามใช้ใบตองพับไปมาเป็นรูปเรียวแหลมหลาย ๆ อันซ้อนกันเหลื่อมกัน ๓ แถบ แต่ละแถบมีชั้นละ ๓ ยอด เรียก นม นมแมว หรือปากจีบเจิม วางนมแมวรอบกรวยใบตองที่ใส่ข้าวสุกไว้ภายในให้ปลายนมแมวโผล่เลยปากชาม กลัดส่วนล่างของนมแมวติดกับกรวย เสร็จแล้วนำใบมาตัดเป็นรูปคล้ายใบไม้เรียก แมงดา วางแมงดาระหว่างนมแมว มีใบตองเป็นหางหักพับตอนล่างของหางนมแมวอีกที เสร็จแล้ว จัดกล้วยและแตงกวาฝานตามยาวอย่างละ ๓ ชิ้น วางสลับกันโดยรอบ ถ้าเป็นบายศรีสำหรับเรียกขวัญเด็ก จะต้องใส่ ด้าย ใบพลู และเทียนไว้ในชาม มีสายสิญจน์สำหรับผูกข้อมือด้วย การทำบายศรีปากชามไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวขึ้นอยู่กับความเชื่อและความนิยมของแต่ละท้องถิ่น

บายศรีต้น หรือบายศรีใหญ่ บายศรีที่มีขนาดใหญ่กว่าบายศรีปากชาม ต้องมีโครงไม้เป็นแกนกลาง มีบายศรีเรียงลดหลั่นกันเป็น ๓ ชั้น หรือ ๔ ชั้น การทำตัวบายศรีต้องใช้ใบตองม้วนคล้ายกับม้วนใบพลู ซ่อนรอยพับให้มิดชิด เอาแถบใบตองพันระหว่างตัวนม การเอาแถบใบตองพันรอบตัวนมนี้เรียก นุ่งผ้า

เมื่อม้วนตัวบายศรีได้แล้วตรึงให้แน่นเอาไม้เสียบกลัดให้งอพับ โดยหันตัวนมออก เมื่อได้ตัวนมพอแล้วจึงติดบนแป้นไม้ที่ทำไว้เป็นชั้นของบายศรี วางตัวบายศรีคว่ำตัว หงายตัวให้ตรงกัน แทรกตัวที่ย่อเล็กให้ได้จังหวะ เอาดอกพุดเสียบยอดนมให้ทั่ว แล้วจึงใช้กาบกล้วยหรือก้านพลับพลึงคาดตรงกลางระหว่างตัวคว่ำและตัวหงาย ระหว่างชั้นของบายศรีมักประดับด้วยดอกไม้สลับสี หรือบางทีก็แกะฟักทองเป็นรูปสัตว์ เช่น มังกร หรือพญานาค เลื้อยพันรอบ ๆ หลักบายศรีเอาหัวลง เอามะละกอแกะเป็นเมฆประดับประดาให้สวยงาม

ยอดบายศรีมักทำเป็นพุ่มดอกไม้ใส่ขันหรือเสริมด้วยบายศรีปากชาม เมื่อเสร็จตัวบายศรีแล้วใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นสามเส้า พันด้วยผ้าขาว ใช้ด้ายมัดตรึงไว้กับตัวบายศรี ๓ เปลาะ นำยอดตองอ่อน ๓ ยอด ปิดไม้ไผ่ แล้วใช้ผ้าอย่างดีคลุมอีกชั้นหนึ่ง ผ้านี้เรียก ผ้าห่อขวัญ โบราณใช้ผ้าตาดทอง บายศรีต้นบางทีเรียก บายศรีชั้น หรือบายศรีตั้ง ตามลักษณะของบายศรี บายศรีต้นนิยมทำเป็นชั้น ๆ ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น อาจได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ จนเป็นคติความเชื่อของชาวบ้านอย่างหนึ่งที่สืบต่อกันมาช้านาน โดยเชื่อว่าการทำบายศรีต้นเท่ากับเป็นการจำลองเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นที่สถิตของพระอิศวร จึงเสมือนกับอัญเชิญพระอิศวรมาร่วมพิธีด้วย

นอกจากบายศรีของราษฎรทั่วไปดังกล่าวแล้ว ในงานพระราชพิธีก็มีการทำบายศรีด้วยเช่นกัน แต่ทำให้พิเศษกว่า เช่น บายศรีต้น ทำด้วยใบตองมีแป้นไม้รับเหมือนบายศรีต้นของราษฎร มี ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น และ ๙ ชั้น บายศรีแก้ว ทอง เงิน เป็นบายศรีที่ประกอบด้วยพานแก้ว พานทอง พานเงินขนาดใหญ่ เล็ก วางซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ ๕ ชั้น โดยตั้งบายศรีแก้วไว้กลาง บายศรีทองด้านขวา บายศรีเงินด้านซ้ายของผู้ได้รับการสมโภช

บายศรีตองรองทองขาว บายศรีที่ทำด้วยใบตองอย่างบายศรีทั่วไปแต่ขนาดใหญ่กว่า ต้นบายศรีทำเป็น ๕ ชั้น หรือ ๗ ชั้น บายศรีชนิดนี้ตั้งบนพานขนาดใหญ่เป็นโลหะทองขาว จึงเรียก บายศรีตองรองทองขาว มักตั้งคู่กับบายศรีแก้ว ทอง และเงิน ใช้ในงานพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ และพระราชพิธีอุปสมบทนาคหลวงที่เป็นพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป

นอกจากเครื่องบายศรีแล้ว คนไทยยังประดิษฐ์เครื่องดอกไม้สดมาช้านาน ทั้งที่ทำกันในราชสำนักและชาวบ้าน โดยเฉพาะในราชสำนักนั้นมีพนักงานนี้โดยเฉพาะ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มี เจ้าคุณตานี ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ เป็นผู้ที่มีฝีมือทางร้อยดอกไม้และเย็บใบตอง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ กรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร ทรงประดิษฐ์ระย้าแปลงพวงแก้ว วิมานพระอินทร์ และวิมานแท่น ในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงออกแบบจัดดอกไม้ประดับโต๊ะเสวยเป็นรูปพญานาค ในคราวพระราชทานเลี้ยงแขกต่างประเทศ นับเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่เคยมีมาก่อน การร้อยมาลัยก็ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าจอมมารดาแพ) คิดทำมาลัยครุย ท้าววรคณานันท์ (ม.ร.ว. แป้ม มาลากุล) คิดทำมาลัยสองชาย ต่อมามีผู้คิดประดิษฐ์เครื่องดอกไม้สดขึ้นอีกหลายแบบ

เครื่องดอกไม้สดมีวิธีการทำหลัก ๆ ดังนี้ การร้อยดอกไม้ การเย็บแบบ ทำตุ้ม ทำพู่ ระย้า พุ่ม มาลัย เครื่องแขวน และเครื่องตกแต่งทั่วไป

ดอกไม้พุ่ม หรือ พุ่มดอกไม้ คือการจัดดอกไม้สดลงในภาชนะ เช่น พาน โดยทำเป็นหุ่นด้วยดินเหนียว มันเทศ ไม้ระกำ มาปั้นหรือเหลาเป็นท่อนกลม ใช้ไม้กลัดเสียบดอกไม้สด เช่น ดอกบานไม่รู้โรย ปักติดกับแกน แล้วตีให้เป็นพุ่มยอดแหลม หรือโรยขี้เลื่อยทับซ่อดอกไม้ การทำพุ่มอาจทำได้หลายทรง เช่น ทำเป็นพุ่มทรงดอกบัวซึ่งนิยมทำกันมาก ทรงบาตรคว่ำ และพุ่มดอกไม้สดมีทั้งที่ใช้ดอกไม้จริงและเย็บแบบจากกลีบดอกไม้ อาจมีใบไม้แซมบ้างเพื่อความสวยงาม รวมทั้งมาลัยเถาเรียงกันเป็นรูปพุ่ม ดอกไม้พุ่มที่จัดในพานมักประดับยอดตุ้มด้วย ส่วนพุ่มอีกชนิดหนึ่ง เรียก พุ่มกัณฑ์เทศน์ แต่เดิมทำด้วยดอกไม้สดเป็นพุ่มบนพาน ตะลุ่ม หรือโตก มีเทียนขี้ผึ้งติดเงินเหรียญโดยรอบปักอยู่ตรงกลาง ใช้เป็นเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์ ปัจจุบันใช้ไม้ก้านธูปหรือไม้ไผ่เหลาเป็นก้านคีบธนบัตรปักไว้ที่ต้นเทียน

มาลัย เครื่องดอกไม้สดอีกประเภทหนึ่งคือ การนำดอกไม้ กลีบดอกไม้ ใบไม้ เช่น ดอกมะลิ ดอกพุด กลีบกุหลาบมาร้อยด้วยเข็มแล้วรูดออกมาใส่ด้าย ผูกเป็นพวง บางทีเรียก พวงมาลัย มีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น มาลัยชายเดียว มาลัยที่มีอุบะห้อยชาย (อุบะ ดอกไม้ที่ร้อยเป็นสายแล้วเข้าพวงอย่างพู่สำหรับห้อยกับมาลัย ห้อยระหว่างเฟื่อง ซึ่งเป็นเครื่องประดับที่ทำเป็นสายห้อยโยงเป็นช่วง ๆ มีอุบะห้อยระหว่างเฟื่อง) มาลัยสองชาย มาลัยที่มีอุบะห้อยสองชาย มาลัยมือ มาลัยสำหรับสวมข้อมือ บางทีเรียก มาลัยข้อมือ หรือมาลัยเปีย

เครื่องแขวน เครื่องดอกไม้สดที่ใช้แขวนประดับประตูหน้าต่าง หรือกลางงานพิธีต่าง ๆ มีหลายแบบ เช่น พู่กลิ่น พวงดอกไม้มีรูปแบบประกอบด้วยอุบะ ระย้า เครื่องทำเป็นพวงเป็นพู่ด้วยดอกไม้สด นอกจากนี้ยังทำเป็น โคมจีน

โคมหวด และพวงแก้ว วิธีการทำประกอบด้วย การร้อยตาข่าย เย็บแบบ สวน พู่ และดอกไม้สดแบบต่าง ๆ

เครื่องดอกไม้สดที่ใช้ในงานต่าง ๆ เช่น การจัดเป็นพวงมาลา ดอกไม้คลุมไตร กรอบรูป ผ้าทิพย์ และดอกไม้ตกแต่งหีบศพ ตลอดจนการปักดอกไม้ประดับแจกัน (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๓๐ :๗๕-๗๖)

งานบายศรีและเครื่องดอกไม้สด มิได้เป็นเพียงการนำดอกไม้และใบตองมาประกอบรวมกันเท่านั้น แต่ต้องอาศัยผู้ประดิษฐ์ที่มีฝีมือ ความชำนาญ และความคิดสร้างสรรค์ในการบรรจงร้อยเรียงดอกไม้ประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน กลายเป็นความงดงามที่มีคุณค่าทั้งด้านจิตใจและประโยชน์ใช้สอย

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-2

เอกสารการอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๗). ลอยกระทง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

มุขปาฐะ-ลายลักษณ์
เจนจบ ยิ่งสุมล

ตำนานเจ้าแม่เขาสามมุข
บันทึกรักแห่งศรัทธา

กลิ่นธูปควันเทียนลอยคละคลุ้งตลบอบอวล...ไปทั่วบริเวณศาลและภูผาแห่งนั้น เสมือนม่านหมอกขาวโพลนโปรยตัวลงมาในฤดูหนาว เสียงประทัดดังกึกก้องเป็นระยะ ๆ ผู้คนและรถราทยอยเข้ามาเรื่อย ๆไม่ขาดสาย

ภายในตัวศาล หลายคนกำลังอธิษฐานภาวนาต่อรูปเหมือนของเจ้าแม่ บางคนก็นำว่าวหลากสีสันมาถวาย ...สร้อยไข่มุกวางถวายเรียงรายหลายสิบเส้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมาจากผู้คนทั่วทุกสารทิศ ที่ดั้นด้นเดินทางมาด้วยความเคารพศรัทธา

ศาลเจ้าแม่เขาสามมุข ไม่เคยร้างราว่างเว้นจากผู้คนที่มุ่งมั่นเดินทางมาสักการะทั้งจากคนไทย และนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เช่น ชาวจีน ฮ่องกง ไต้หวัน ที่นี่มีลักษณะเป็นศาลเจ้าจีนก่อสร้างอย่างสวยงาม ตั้งอยู่ภายใต้หลืบหินบริเวณเชิงเขาสามมุข ด้านทิศเหนือของศาลหันหน้าออกสู่ทะเล ชั้นบนของศาล เป็นวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ บริเวณหน้าวิหารมีระเบียงไว้ชมวิวทะเลของเวิ้งอ่าวบางแสนที่มีความสวยสดงดงาม

ศาลแห่งนี้มีตำนานรักอันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เลื่องลือในเมืองไทยมาหลายศตวรรษ ตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา

เล่าขานสืบทอดกันมาว่า ที่บริเวณหาดบางแสนและเขาสามมุข ในปัจจุบันนี้...ในสมัยนั้นเป็นเพียงแค่หมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ ไม่กี่หลังคาเรือน ชื่อของหาดบางแสนและเขาสามมุขก็ยังไม่ปรากฏอย่างเป็นทางการ มีเพียงแค่ชื่อบ้านอ่างหิน ซึ่งในปัจจุบันสันนิษฐานว่าคือตำบลอ่างศิลาที่ขึ้นชื่อในเรื่องการผลิตครกหินของเมืองไทยนั่นเอง

ตำนานเรื่องนี้เล่าขานกันมาว่าที่หมู่บ้านใกล้เชิงเขาบ้านอ่างหินมี “กำนันบ่าย”เป็นหัวหน้าผู้นำชาวบ้าน แกมีลูกชายหัวแก้วหัวแหวนอยู่คนหนึ่งชื่อ“แสน” ห่างออกไปพอประมาณมีบ้านยายหลานอาศัยกันอยู่คู่หนึ่ง ยายมีชื่อเสียงเรียงนามใดไม่ได้ปรากฏ ส่วนหลานสาวนั้นมีชื่อว่า “สามมุข” เดิมเธออาศัยอยู่ในเมืองบางปลาสร้อย เมื่อบิดามารดาเสียชีวิตลง ก็ได้มาอาศัยอยู่กับยายที่นี่จนโตเป็นสาวงามสะพรั่ง ตกเย็นสามมุขมักจะชอบออกมานั่งเล่นดูหนุ่มสาวและเด็ก ๆ ที่มาเล่นว่าวอยู่ริมเชิงเขาแทบทุกวัน

วันหนึ่งขณะที่ สามมุข กำลังนั่งเล่นอยู่แถวนั้น มีว่าวตัวหนึ่งขาดลอยตกลงมาอยู่ใกล้ ๆ สามมุข เธอเลยเก็บว่าวตัวนั้นไว้ สักพักเด็กหนุ่มชื่อแสนวิ่งตามมาเก็บว่าวของเขาที่ขาดลอยมา จึงได้พบกับสามมุข ทั้งสองได้รู้จักกัน และแสนก็ได้มอบว่าวตัวนั้นให้สามมุขไว้เป็นที่ระลึก

หลังจากนั้นทั้งสองก็ได้พบกันเรื่อยมาแทบทุกเย็นจนสนิทสนม สานต่อเกิดก่อเป็นความรักของหนุ่มสาวอันบริสุทธิ์ เวลาผ่านไปทั้งแสนและสามมุขได้สาบานต่อหน้าขุนเขาแห่งนี้ว่า ทั้งสองจะครองรักกันชั่วนิรันดร ไม่แยกจากกันตลอดไป

หากใครผิดคำสาบานที่ให้ไว้ จะต้องกระโดดหน้าผาแห่งนี้ให้ตายตกไปตามกัน และแสนได้มอบแหวนวงหนึ่งให้แก่สามมุขไว้เพื่อเป็นพยานรักอันบริสุทธิ์

แล้วความรักของคนทั้งสอง ก็ต้องพบเจอกับวิบากกรรมอันใหญ่หลวง เพราะต่อมาไม่นานนัก กำนันบ่าย ซึ่งเป็นพ่อของแสนได้รู้เรื่องนี้เข้า เขาเกิดความไม่พอใจในความรักของคนทั้งคู่ เพราะฐานะความเป็นอยู่ต่างกันลิบลับ

กำนันบ่ายอยากได้ลูกสะใภ้ที่มีฐานะเท่าเทียมกัน เหมือนยิ่งเอาน้ำมันราดรดลงกองไฟ เพราะต่อมาแสนได้พยายามอ้อนวอนขอร้องพ่อของเขา ให้ไปสู่ขอสามมุขแต่งงานตามประเพณี กำนันบ่ายก็ยิ่งโกรธแค้น พยายามทำทุกวิถีทางกีดกันคนทั้งสองไม่ให้ได้เจอะเจอกัน ท้ายที่สุดถึงขั้น จับแสนล่ามโซ่ไว้ในบ้าน ไม่ให้ออกไปไหน ทำให้ทั้งสองไม่ได้พบหน้ากันอีกต่อไป...

หลังจากนั้นไม่นานนัก กำนันบ่ายก็ได้ไปทาบทามสู่ขอลูกสาวคนทำโป๊ะจอดเรือคนหนึ่ง ให้มาแต่งงานกับแสน และกำหนดพิธีการแต่งงานขึ้นอย่างเร่งด่วน ข่าวใหญ่ข่าวนี้ได้แพร่กระจายไปทั่วบ้านอ่างหินอย่างรวดเร็ว จนสามมุขเองก็ได้รับรู้ถึงข่าวนี้ด้วยความโศกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้ง

ในวันแต่งงานของแสน มีการจัดงานกันอย่างใหญ่โตสมเกียรติสมฐานะกับที่เป็นงานของกำนันบ่าย ผู้กว้างขวางแห่งบ้านอ่างหิน ตอนที่กำลังจะประกอบพิธีหลั่งน้ำสังข์นั้น เจ้าบ่าวแสนได้แต่ก้มหน้านิ่งเสียใจที่ไม่สามารถทำอะไรได้มากไปกว่านี้ สำหรับความรักของตัวเขาที่มีต่อสามมุข

แขกเหรื่อเริ่มทยอยขึ้นหลั่งน้ำสังข์ แสนไม่ยอมเงยหน้าสบตาใคร สักพักมีแหวนวงหนึ่งตกลงมาใกล้ตัว หนุ่มแสนเงยหน้าขึ้นมอง จำได้ในทันทีว่าแหวนวงนี้เขาเป็นคนมอบให้แก่สามมุข...วินาทีเดียวกันนั้นเขาเห็นสามมุขวิ่งออกจากบ้านเขาไปแล้ว แสนหวนคิดถึงคำสาบานที่เขาได้ให้ไว้กับสามมุข จึงรีบวิ่งไปที่เชิงเขา

เขาเห็นสามมุขปีนขึ้นไปที่หน้าผา หันกลับมามองเขาด้วยใบหน้าอาบน้ำตา โดยที่ไม่มีใครคาดคิดสามมุขตัดสินใจกระโดดลงมาจากผาสูงฆ่าตัวตายสิ้นชีวิตอยู่บนโขดหินริมทะเล หนุ่มแสนผู้ที่ให้คำสาบานร่วมกันไว้กับสามมุข จึงตัดสินใจปีนตามขึ้นไป แล้วกระโดดลงจากหน้าผาเพื่อจบชีวิตตายตามสามมุขหญิงสาวสุดที่รัก

งานแต่งงานกลับกลายเป็นงานศพอันแสนเศร้าในวันเดียวกัน เกิดความสะเทือนใจของคนทั้งหมู่บ้าน กำนันบ่ายคือคนที่เสียใจมากที่สุด ในเหตุการณ์ครั้งนั้น เขาได้นำเครื่องเซ่นไหว้ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ มาสักการะดวงวิญญาณของคนทั้งสอง ตรงหน้าผาเชิงเขา ด้วยความสำนึกผิดพร้อมทั้งตั้งชื่อภูเขาลูกนั้นว่า “เขาสามมุข” และตั้งชื่อชายหาดที่ติดกันว่า “หาดบางแสน” เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความรักแก่คนทั้งสอง

มีเกร็ดเล่าต่อกันมาอีกว่า ....บางค่ำคืนมีชาวบ้านละแวกนั้น ได้เห็นร่างของหญิงสาวมายืนอยู่ตรงหน้าผาที่สามมุขกระโดดลงมาอยู่เสมอ ๆ จนหลังพระอาทิตย์ตกดินไม่มีใครกล้าออกจากบ้าน ต่อมาชาวบ้านจึงได้ร่วมแรงร่วมใจช่วยกันสร้างศาลเพียงตาขึ้นมา เพื่อให้เป็นที่สิงสถิตดวงวิญญาณของสามมุข และกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะแก่ชาวบ้านในละแวกนั้น

ความศรัทธาในความเชื่อดังกล่าว...แม้แต่ชาวประมงเองเวลาก่อนที่จะออกเรือไปหาปลาจะต้องจุดธูปจุดประทัดเซ่นไหว้บนบานบอกกล่าวกับเจ้าแม่สามมุขอยู่เป็นประจำ เพื่อขอให้จับปลาได้มาก ๆ และทุกครั้งที่เจอลมพายุกลางทะเล พวกเขามักจะจุดธูปบนบานกับเจ้าแม่สามมุข ขอให้ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ และมักจะสัมฤทธิ์ผลทุกครั้ง

หลักฐานที่ยืนยันถึงเรื่องราว และตำนานความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่เขาสามมุขนี้ มีปรากฏอยู่ในนิราศเมืองแกลง นิราศเรื่องแรกในชีวิตของท่านสุนทรภู่ รัตนกวีสี่แผ่นดิน เมื่อคราวที่เดินทางไปเยี่ยมบิดาของท่านที่บวชเป็นพระจำพรรษาอยู่ที่เมืองแกลง จังหวัดระยอง ในครั้งนั้นท่านสุนทรภู่เดินทางด้วยเรือไปกับลูกศิษย์ ๒ คน คือนายน้อย กับ นายพุ่ม โดยมีนายแสง เป็นคนนำทาง ตอนนั้นสุนทรภู่มีอายุ ๒๑ ปี เดินทางไปเมืองแกลง พ.ศ. ๒๓๕๐ นั่นคือกว่า ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา เรือของท่านผ่านมาจากบางปะกง พอเข้าเขตบางปลาสร้อยได้เจอกับลมมรสุม ท่านสุนทรภู่ได้พรรณนาไว้ว่า...

ไปตามซ่องล่องออกไปนอกรั้ว
สักประเดี๋ยวเหลียวดูลำพูเอน
ป่าแสมแลเห็นอยู่ริ้วริ้ว
จะหลบหลีกเข้าฝั่งก็ยังไกล
สงสารแสงแข็งข้อจนขาสั่น
น้ำจะพัดปัดตีไปสีชัง
ปลอบเจ้าพุ่มพึมพำว่ากรรมแล้ว
สงสารน้อยหน้าจ๋อยนั่งจัดแจง
พี่แข็งขืนฝืนภาวนานิ่ง
เห็นเกินรอยบางปลาสร้อยอยู่ท้ายเรือ
เห็นจวนจนบนเจ้าเขาสามมุข
พอขาดคำน้ำขึ้นทั้งคลื่นคลาย
หยุดสะพานย่านกลางบางปลาสร้อย
นายแสงหายคลายโทโสที่โกธา
เห็นเมฆมัวลมแดงดังแสงเสน
ยอดระเนนนาบน้ำอยู่รำไร
ให้หวิววาบวับฤทัยไหว
คลื่นก็ใหญ่โยนเรือเหลือกำลัง
เห็นเรือหันโกรธบ่นเอาคนหลัง
แล้วคลุ้มคลั่งเงี่ยนยาทำตาแดง
อุตส่าห์แจวเข้าเถิดพ่อให้ข้อแข็ง
คิดจะแต่งตัวตายไม่พายเรือ
แลตลิ่งไรไรยังไกลเหลือ
คลื่นก็เฝือฟูมฟองคะนองพราย
จงช่วยทุกข์ถึงที่จะทำถวาย
ทั้งสามนายหน้าชื่นค่อยเฉื่อยมา
พุ่มกับน้อยสรวลสันต์ต่างหรรษา
ชักกัญชานั่งกริ่มยิ้มละมัย

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าแม่เขาสามมุขเต็มเปี่ยมไปด้วยศรัทธาและความหวังของผู้คนที่มาเซ่นไหว้และบนบานศาลกล่าว เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา คู่รักชายหญิง ที่มาอธิษฐานขอให้ความรักของตนสมหวัง โดยเขียนชื่อคู่รักจารึกไว้บนว่าว ด้วยเชื่อกันว่าเจ้าแม่เขาสามมุขจะดลบันดาลให้เขาและเธอสมหวังในความรัก ไม่พลัดพรากผิดหวังฤาต้องจากกันเหมือนตำนานวิบากกรรมแห่งรักดังเช่นที่เคยเกิดขึ้น

ปัจจุบันทางราชการได้นำเขาสามมุขไปเป็นสัญลักษณ์ในดวงตราประจำจังหวัดชลบุรีเป็นการตอกย้ำถึงความสำคัญของตำนานเจ้าแม่เขาสามมุขที่เคียงคู่จังหวัดชลบุรีจวบจนทุกวันนี้

การเดินทาง

เขาสามมุขอยู่ห่างจากอ่างศิลาไปตามทางหลวงหมายเลข ๓๑๓๔ ระยะทางอีก ๓ กิโลเมตรถึงทางแยกเลี้ยวขวาไปอีก ๑ กิโลเมตร ถ้ามาจากหาดบางแสน ใช้ถนนเส้นเลียบชายหาดผ่านแหลมแท่น มีป้ายบอกทางไปตลอด ห่างจากหาดบางแสน ๒ กิโลเมตร ศาลเจ้าแม่เขาสามมุขเปิดให้เข้าสักการะทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-3

กีฬา-ละเล่นไทย
พันเอกอำนาจ พุกศรีสุข

มวยตับจาก

มวยตับจาก เป็นกีฬาพื้นบ้านยอดนิยมของภาคตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดชลบุรี เพราะเนื่องมาจากมีต้นจากขึ้นอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะในลุ่มน้ำบางปะกง เพื่อให้เข้าใจเรื่อง "มวยตับจาก" ควรที่จะทำความรู้จักกับ "จาก"และ "ตับจาก" กันก่อน

“จาก” เป็นพืชที่คนไทยรู้จักมานาน และส่วนต่าง ๆ ของต้นจากนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมากมาย ตั้งแต่ ดอก ผล จนถึงใบ ในส่วนของ**ดอก** นำมาทำแกงหรือกินกับน้ำพริก ส่วนก้านช่อดอก ปาดเอาน้ำหวานมาทำเป็นน้ำตาล หมักเป็นน้ำตาลเมา และน้ำส้มสายชู และยังสามารถนำมาทุบเป็นแส้ปัดยุงได้อีกด้วย สำหรับกลีบดอกนั้นนำไปเป็นส่วนผสมของชาสมุนไพรได้ **ผลจาก** มีเนื้อในเมล็ดเป็นเยื่อสีขาว ใส นุ่ม มีรสหวาน นิยมรับประทานเป็นของหวาน เรียก “ลูกจาก” ผลแก่ที่งอกจะมีจาวอยู่ข้างใน นำมารับประทานได้เช่นเดียวกับจาวตาลหรือจาวมะพร้าว พอนจาก ใช้ทำเชื้อเพลิง ส่วนใบนั้น หากเป็นใบจากอ่อนใช้สำหรับห่อขนม สานทำที่ตักน้ำเรียก "หมาจาก" ทำตอกบิดเสวียนหม้อ และใบจากอ่อนตากแห้งใช้มวนยาสูบ ใบจาก ใช้ทำหมวกที่เรียก "เปี้ยว" ใช้ห่อ “ขนมจาก” ซึ่งเป็นขนมที่ทำจากแป้ง น้ำตาล และมะพร้าวผสมกัน แล้วนำมาห่อด้วยใบจาก ปิ้งบนไฟจนสุกมีกลิ่นหอม คุณค่าทางสมุนไพรใบจากใช้ต้มน้ำดื่มแก้อาการท้องร่วงได้ และประโยชน์ที่ยอดเยี่ยมของจากอีกสิ่งหนึ่งก็คือ ใบจากใช้ทำวัสดุมุงหลังคาได้อย่างวิเศษ

“ตับจาก” เนื่องจากใบจากมีลักษณะคล้ายใบมะพร้าว แต่มีความเหนียว และกว้างกว่า ประชาชนนิยมนำใบจากมาเย็บเป็นตับเพื่อใช้มุงหลังคาบ้าน เรียกว่า "ตับจาก" กันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะใช้งานไปนาน ใบจากกรอบ เปลี่ยนจากสีเขียวเข้ม เป็นสีเหลือง สีน้ำตาล กระทั่งเกือบเป็นสีดำ แต่ก็ยังคงกันฝนและแดดได้ จนกว่าจะแห้งกรอบและผุไป

เมื่อใช้ “ตับจาก” มามุงหลังคา กั้นฝาบ้าน กันแดดกันฝน จนหมดอายุใช้งานแล้ว ต้องเปลี่ยนใหม่ จึงได้มีการนำตับจากเก่าที่มีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นมาประยุกต์กับการต่อยมวย โดยทำเวทีเหมือนมวยทั่วไป หรือกั้นเชือกสังเวียนในสนามหญ้าก็ได้ แล้วใช้ตับจากมาปูที่พื้นเพื่อให้เกิดเสียงดังเวลาเหยียบ คือในขณะชกมวยตับจากนักมวยทั้งสองฝ่ายต้องปิดตาทั้งสองข้างทำให้มองไม่เห็น จึงต้องอาศัยฟังเสียงดังจากการเหยียบใบจากของคู่ต่อสู้ หาทิศทางที่คู่ต่อสู้อยู่เพื่อที่นักมวยทั้งสองจะเข้าต่อยคู่ต่อสู้กันเรียกการชกมวยที่ให้ความสนุกสนานนี้ว่า “มวยตับจาก”

“มวยตับจาก” เน้นความบันเทิงสนุกสนานมากกว่าที่จะมุ่งเอาชนะซึ่งกันและกัน เนื่องจากจุดเด่นการชกมวยตับจาก คือ การปิดตาชกกัน นักมวยทั้งคู่มองไม่เห็นเป้าหมาย หรือคู่ต่อสู้ อาศัยเพียงการได้ยินเสียงเดินบนพื้นที่ปูด้วยตับจากแห้งเท่านั้น นักมวยทั้งสองฝ่ายคือมุมแดง และมุมน้ำเงิน ก็จะปรี่เข้าไปเตะต่อย ณ จุดกำเนิดเสียงที่ได้ยิน นอกจากเสียงเดินของนักมวยแล้ว ยังมีเสียงเดินของกรรมการด้วย ซึ่งนักมวยทั้งคู่จะไม่รู้หรือมองไม่เห็นว่าเป็นคู่ต่อสู้หรือกรรมการ แต่จะเตะต่อยกัน มั่วไปหมด บ่อยครั้งที่นักมวยทั้งสอง รุมชก เตะ ต่อย กรรมการ บางครั้งกรรมการเจ็บมากกว่านักมวยก็มี เพราะการชกมวยตับจาก นักมวยแต่ละคนจะออกแรงชกกันอย่างสุดแรงล้มลุกคลุกคลานกันบนเวทีทั้งกรรมการและนักมวย บางครั้งก็เป็นการชกหมู่ คือจัดชกสองคู่ในเวลาและเวทีเดียวกัน ชกพร้อม ๆ กัน ซึ่งแล้วแต่ผู้ดำเนินการจะจัดเพื่อเพิ่มความสนุกสนานแก่ผู้ชม

สำหรับรางวัลของนักมวยนั้นจะมีมูลค่าแตกต่างกันไปมากน้อยแล้วแต่ผู้จัดที่สามารถจะหามามอบให้ เช่น หม้อหุงข้าว พัดลม เครื่องใช้ไฟฟ้า หรือเป็นเงินสด บางคู่ชกได้สนุกสนานเฮฮา ผู้ชมที่ชื่นชอบอาจมีการให้รางวัลพิเศษก็มี

วิธีการจัดชกมวยตับจาก

การเปรียบมวย เป็นการเทียบคู่มวยก่อนการชก ให้เหมาะสมกันในแต่ละคู่ชก เช่น น้ำหนักตัวหรือขนาดตัว ที่ไล่เลี่ยกันของคู่ชก ส่วนเวลาการเปรียบมวยแล้วแต่ กรรมการผู้จัดจะนัดเวลา จะเป็นเช้า หรือเย็น หรือบางครั้ง เปรียบกันข้างเวทีและขึ้นชกเดี๋ยวนั้นเลยก็มี หากเป็นเพื่อนกัน ประสงค์จะชกกันก็สามารถแจ้งต่อคณะผู้จัดเลยได้ไม่ว่าจะเป็น ผู้ชายชกกับผู้ชาย ผู้หญิงชกกับผู้หญิง หรือแม้แต่ผู้หญิงจะชก กับผู้ชายก็มี แต่ส่วนมากผู้หญิงที่ชกกับผู้ชายจะเป็นเด็ก เสียมากกว่า เพราะเน้นเอาความบันเทิง สนุกสนานเป็นหลัก หรือบางคู่ ทางผู้พากย์มวยพิธีกร บอกว่าเป็นการชกระหว่าง เมียหลวงกับเมียน้อยก็มี

อุปกรณ์ อุปกรณ์ที่ใช้ในการแข่งขัน คือ เวทีมวย ซึ่งเป็นเวทีมาตรฐานที่ใช้ชกทั่วไป เชือกสำหรับขึงเวที และ ตับจากแห้งจำนวนมาก เพื่อปูให้ทั่วพื้นเวที ซึ่งเป็นที่มาของ การเรียก "มวยตับจาก" กางเกงมวย ๒ ตัว นวม ๒ คู่ และ ผ้าปิดตา ๒ ผืน

กติกา ก่อนทำการชก นักมวยทั้งคู่จะถูกผูกตา ทั้งสองข้างให้สนิทด้วยผ้า สวมใส่นวมตามมาตรฐาน และ จับให้อยู่คนละมุม เมื่อมีสัญญาณเริ่มชก นักมวยจะเดิน ออกจากมุมเพื่อหาคู่ต่อสู้และต่อยกันโดยจะใช้ฟังเสียงลั่น กรอบแกรบ ๆ ของตับจากแห้งที่ปูไว้เพื่อจับทิศทางคู่ต่อสู้ ของตน ใครต่อยเข้าเป้ามากที่สุดก็จะได้คะแนน ใครได้ คะแนนมากกว่าเป็นฝ่ายชนะ ชก ๓ ยก ยกละ ๒ นาที นักมวยฝ่ายละ ๑ คนหรือมากกว่า กรรมการกลางบนเวที ๑ คน การแต่งกายของนักมวยทั้งสองฝ่ายสวมกางเกงนักมวย ใช้ผ้าปิดตาทั้งสองข้างและสวมนวม ใช้ดนตรีปี่มวยประกอบ การชกเช่นเดียวกับการแข่งขันชกมวยไทยทั่วไป

มวยตับจากจัดเป็นกีฬาพื้นบ้านที่เน้นความบันเทิงสนุกสนาน ช่วยเสริมสร้างสมาธิในการฟังเสียงได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันความนิยมในการใช้จากมุงหลังคาลดลง จำนวนต้นจากในธรรมชาติก็ลดลงไปด้วย ตับจากจึงหายากและราคาแพงมากขึ้น ทำให้กีฬาประเภทนี้มีการแข่งขันกันน้อย จนเกือบสูญหายไปพร้อมกับความนิยมในการมุงหลังคาบ้านด้วยจาก และจำนวนป่าจากที่ลดลง จึงเป็นที่น่าเสียดายที่กีฬาประเภทนี้เกือบสูญหายไปจากงานเทศกาลต่าง ๆ แต่ยังมีการแสดงสาธิตวิธีการชก “มวยตับจาก” ในงาน “สวนหลวง ร. ๙” ให้ผู้ร่วมงานได้ชมกัน อาจจะไม่เป็นไปตามแบบโบราณ แต่ก็สร้างความสนุกสนานให้กับผู้เข้าชมได้ไม่น้อยเลย นอกจากนี้ในงานเทศกาลศรีมหาราชา และในกิจกรรมวันเด็กของอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ยังคงมีมีกิจกรรมการต่อยมวยตับจาก ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ปกครองและเด็ก ๆ จำนวนมาก

ด้วยเหตุที่ปัจจุบันใบจากที่ใช้ทำตับจากหายาก ผู้จัดชกมวยตับจากสามารถใช้ใบไม้แห้งอื่น ๆ เช่น ใบมะพร้าวแห้ง ใบตาลแห้ง ใบสักแห้ง ใบตองตึง หรือใบหูกวางแห้ง มาใช้ทดแทนตับจากได้ เพราะยังคงให้เสียงดังเวลานักมวยเหยียบ สามารถสร้างความสนุกสนานเฮฮาได้เหมือนกับการใช้ตับจากแบบดั้งเดิม

ผู้เขียนบทความเรื่องเจิง ในวารสารวัฒนธรรม ฉบับภูมิปัญญาแห่งล้านนา ประจำเดือนกรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๗ ขอแก้ไขข้อความ หน้า ๔๒ ย่อหน้าแรกขวามือ เป็นดังนี้

...พ่อครูมานพ ยาระณะ (พ่อครูพัน) ศิลปินแห่งชาติ ปัจจุบันท่านยังมีชีวิตอยู่ และได้ถ่ายทอดรูปแบบของการฟ้อนให้แก่ศิษย์ การฟ้อนหอกของพ่อครูมานพ...

ทางกองบรรณาธิการวารสารวัฒนธรรมและผู้เขียนต้องขออภัยในความผิดพลาดมา ณ ที่นี้

เอกสารการอ้างอิง

พันเอก(พิเศษ) อำนาจ พุกศรีสุข. (๒๕๕๖). มวยตับจาก. พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

นิดดา หงส์วิวัฒน์ และทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (๒๕๕๐). ผลไม้ ๑๑๑ ชนิด คุณค่าอาหารและการกิน. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แสงแดด.

งานไหลสงกรานต์ประจำปี ของชาวชุมชนก้นปึก. ระยอง.

มวยตับจาก ประเพณีกองข้าว เทศกาลสงกรานต์. ชลบุรี

สถาบันการพละศึกษา วิทยาเขตชลบุรี. โครงการสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม มวยตับจาก. ชลบุรี

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-5

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
ในการพระราชพิธีโสกันต์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ
สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกของสยามประเทศ เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๓
ณ พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท พระบรมมหาราชวัง

โกนจุก

ประเพณีมงคลสร้างขวัญกำลังใจให้ชีวิตวัยเยาว์

"อนึ่ง ในการพิธีตรียัมพวายตรีปวายนั้น พราหมณ์ได้มีการสมโภชเทวรูปและทำบุญตามทางพุทธศาสนาด้วย คือวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๒ เวลาบ่ายมีสวดมนต์ที่ในเทวสถาน ๑๑ รูป รุ่งขึ้นวันแรม ๖ ค่ำ เวลาเช้าเลี้ยงพระที่สวดมนต์สำรับที่เลี้ยงพระและไทยทานของพราหมณ์เอง ในเวลาเช้าวันเลี้ยงพระมีราษฎรพาบุตรหลานมาโกนจุกเทวสถาน มีจำนวนคนโกนจุกตั้งแต่ ๑๕๐ คนเศษขึ้นไปจน ๓๙๐ คน พระราชครู พิธีได้แจกเงิน คนละเฟื้องทั่วกัน และแจ้งความจำนงมากขึ้นทุกปี ครั้นเวลาบ่ายมีบายศรีตองซ้ายขวา แตรสังข์ พิณพาทย์กลองแขกไปประโคมในเวลาเวียนเทียนด้วย"

พระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือน
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

สถิติการตัดจุกเด็กของเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ในปีพ.ศ. ๒๕๕๖ มีจำนวน ๔๖ คน เป็นเด็กชาย ๓๔ คน เด็กหญิง ๑๒ คน ในจำนวนนี้ มีผมจุก ๗ คน ผมโก๊ะ ๙ คน ผมแกละ ๔ คน ขริบผม ๑๔ คน ขริบผมไฟ ๑๒ คน ในปีพ.ศ. ๒๕๕๗ มีจำนวน ๒๒ คน เป็นเด็กชาย ๑๔ คน เด็กหญิง ๘ คน ผมจุก ๔ คน ผมโก๊ะ ๕คน ผมแกละ ๑ คน ขริบผม ๑๒ คน วันเวลาเปลี่ยนแปลงไป โลกทันสมัยมากขึ้น ผู้ใหญ่นิยมไว้ผมจุก ให้เด็กเช่นแต่ในอดีตเปลี่ยนไป แต่ก็ยังมีผู้ที่นิยมไว้ผมจุกรักษาประเพณีความเชื่อนี้อยู่เช่นกัน ทำไมจึงยังคงไว้และไว้ด้วยเหตุใด

เบิร์ด วทัญญู แซ่เตา นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวัดสังวรวิมลไพบูลย์ เป็นคนเดียวของโรงเรียนที่ไว้ผมโก๊ะ เล่าให้ฟังว่า ตอนเด็ก ๆ ผมขี้โรคไม่สบายบ่อย ๆ ยายเลยบอกแม่ให้ผมไว้ผมโก๊ะ ผมก็ไว้ตั้งแต่นั้นมาที่เคยเจ็บป่วยก็หายไป และเพิ่งจะมาทำพิธีโกนจุกเมื่อปีที่ผ่านมา แรก ๆ เพื่อนก็ล้อบ้าง จับหางเล่นบ้าง ต่อมาก็เข้าใจว่าเป็นเพราะอะไรก็เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ตอนแรกครูก็ไม่เข้าใจว่าทำไมต้องไว้ทรงผมแตกต่างกับเด็กคนอื่น ครูจะให้ตัดผมเป็นทรงนักเรียน จนยายต้องมาบอกถึงเหตุความจำเป็นที่ต้องไว้ จึงได้ไว้โก๊ะจนอายุได้ ๙ ขวบจึงตัดโก๊ะ

ส่วน อัมฤทธิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยาหรือ นะโม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนญาโณทัย บอกว่า ผมไม่ได้ดื้อ ซน หรือเจ็บป่วย แต่ไว้เพราะพ่อแม่อยากให้ไว้ ไว้ด้วยศรัทธาเป็นเอกลักษณ์ของเด็กไทย และบรรพบุรุษก็ไว้กันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตกมาถึงรุ่นพ่อรุ่นแม่ก็ไว้ จึงมาถึงรุ่นของผมก็ไว้จุกเช่นกัน เป็นคนเดียวในโรงเรียนที่ไว้ไม่รู้สึกว่าแตกต่าง เป็นธรรมดา เพื่อน ๆ ก็ดีเข้าใจไม่ได้ล้อเลียนหรือมาจับหัวเล่นเลย

สำหรับการไว้ผมจุกนั้นเป็นเรื่องของกายภาพ ที่ครั้งเมื่อเด็กตรงกระหม่อมจะบาง การโกนหัวทั้งหมด ดูคล้ายไม่มีอะไรเป็นเครื่องป้องกัน จึงไว้ผมคลุมปกปิดความเปราะบางนั้นไว้สักนิดก็ยังดี และเป็นคติของพราหมณ์ดังความเห็นพระราชครูวามเทพมุนีฯ จากบทนำหนังสือพระราชพิธีโสกันต์ว่า "การไว้จุกน่าจะรับเอาคตินิยามตามศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเห็นเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ไว้ผมยาว และขมวดมุ่นเป็นมวยไว้กลางศีรษะก็นำมาดัดแปลงเป็นทรงผมเด็กด้วยต้องการให้อยู่ในความคุ้มครองอารักของเทพเจ้า"

นะโม อัมฤทธิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เตรียมตัวเข้าพิธีโกนจุก ประกอบพิธีที่วัดปรางค์หลวง บางใหญ่ นนทบุรี

อะไรคือผมจุก ผมแกละ ผมเปีย หรือผมโก๊ะ

ผมจุก (Knot tail) คือทรงผมของเด็ก ที่ถูกขมวดไว้ตรงกลางกระหม่อม **ผมแกละ** เป็นทรงผมของเด็กผู้ชาย มีลักษณะเป็นปอยผมที่ไว้เป็นกระจุก โดยมัดปอยผมไว้ตรงบริเวณแง่ศีรษะ มีไว้ทั้งแกละเดียว และสองแกละ **ผมเปีย** (Pig tail) ผมที่ไว้ยาวบริเวณท้ายทอย ผมที่ถักห้อยยาวลงมาเป็นหางเปีย แต่ไม่ใช่ผมยาวทั้งหัวแล้วรวบผมมาถักแบบของเด็กหญิง ส่วน**ผมโก๊ะ** (Pony tail) คือผมที่ไว้เป็นหย่อม หรือปอยคล้ายผมแกละ ผูกไว้ไม่ให้รุงรังแต่ไม่ได้ถักเปีย

ในการไว้ผมแบบใดนั้น โบราณปั้นดินให้เป็นรูปเด็กที่ไว้ผมแต่ละแบบ แล้วให้เด็กผู้ที่จะไว้ผมนั้นเป็นคนเลือกว่าจะไว้แบบใด เลือกแบบใดก็ไว้แบบนั้น ส่วนใหญ่หลังจากการโกนผมไฟเมื่อเล็กแล้วก็ไว้ผมกันต่อมาเลย จวบจนอายุ ๕, ๗, ๙ หรือ ๑๑ ขวบ จึงจัดให้มีพิธีโกนจุกตัดจุก ซึ่งถ้าเป็นพระราชพิธี เรียกพิธีโสกันต์

พิธีตัดจุกโกนจุกทำที่ไหนทำอย่างไร

จะทำที่วัด หรือจะทำที่บ้าน ทำที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ หรือที่พระราชวังบางปะอิน ทุกสถานที่ล้วนเป็นที่ดีและเป็นมงคลขึ้นอยู่กับความพร้อมความสะดวกและความเหมาะสมของแต่ละคนแต่ละครอบครัวเป็นที่ตั้ง สำหรับที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์นั้นจะเป็น แรม ๖ ค่ำ เดือนยี่ ตกอยู่ในราวเดือนมกราคม และที่พระราชวังบางปะอิน จะเป็นวันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๔ อยู่ในราวเดือนมีนาคม ของทุกปี

ตัดจุกตามวิถีพิธีพุทธทำที่บ้านหรือทำที่วัด

จะทำที่วัดหรือที่บ้านก็ได้แล้วแต่ความสะดวก เหมาะสม พระอธิการอานนท์ เขมทัตโต เจ้าอาวาสวัดปรางค์หลวง อำเภอบางใหญ่ นนทบุรี เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนย่านนี้จะมีการโกนจุกรวมกันสองแห่งคือที่วัดพิกุลเงิน และวัดอัมพวัน อำเภอบางใหญ่ ได้จัดงานโกนจุกขึ้น วัดพิกุลเงินจัดอยู่ในช่วงเดือนสี่งานประจำปีของวัด ซึ่งมีผู้ปกครองพาเด็กมาโกนจุกเป็นอันมาก แต่ทั้งสองวัดได้เลิกไปนานแล้ว

สำหรับการจัดงานโกนจุกที่บ้านและที่วัดก็ตาม เมื่อผู้ปกครองของเด็กมานิมนต์ให้ทำพิธีโกนจุกก็จัดทำให้ตามพิธีทางศาสนา โดยหลักว่าจะโกนจุกให้กับเด็กที่มีอายุเป็นเลขคี่ ๕ ๗ ๙ หรือ ๑๑ ขวบ และวันเวลาตามที่สะดวก แต่มักจะนิยมเลือกทำพิธีในเดือนคู่ เดือนยี่ เดือน ๔ เดือน ๖ เป็นต้น และนิยมทำข้างขึ้นไม่นิยมทำข้างแรม แต่เดิมจะจัดงานเป็นสองวัน คือวันแรกนิมนต์พระสงฆ์ ๙ รูป มาสวดมนต์หรือเจริญพระพุทธมนต์เย็น อาจมีทำขวัญจุก โดยหมอทำขวัญมีการละเล่นตามกำลังของเจ้าภาพ ในเช้าวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันโกนจุกนั้น ผู้ปกครองจะโกนหัวเด็กเตรียมพร้อมไว้ให้เหลือแต่จุก แล้วทำหญ้าแพรกเป็นวงเหมือนมาลัยสวมไว้ มาเข้าร่วมในพิธี คล้องสายสิญจน์

เมื่อได้เวลาเริ่มต้นด้วยการสมาทานศีล พระสงฆ์สวดบทชัยมงคลคาถาหรือชาวบ้านเรียกชยันโต ที่ว่า *“ชะยันโตโพธิยามูเลสักยานังนันทิวัฑฒะโน เอวัง ตวัง วิชะโย โหหิ ชะยัสสุ ชะยะมังคะเล อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปะฐะวิโปกขะเร”* พอถึงตรงสีเสนี้พระสงฆ์ที่เป็นประธานจะตัดจุกแล้วนำผมใส่พานที่รองด้วยใบบัว จากนั้นจะโกนให้ทั้งหมดหรือโกนเป็นประเดิมแล้วให้ญาติผู้ใหญ่พ่อแม่โกนต่อจนหมดก็ได้ จากนั้นเข้ารับประพรมน้ำพุทธมนต์จากพระสงฆ์ทั้ง ๙ รูป จนครบ เสร็จจากนั้นพ่อแม่จะอุ้มเจ้าจุกไปอาบน้ำมนต์เป็นมงคล แต่งตัวให้เรียบร้อย แล้วมาร่วมพิธีถวายภัตตาหารยกสำรับประเคนพระต่อไป ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วจึงถวายจตุปัจจัยไทยธรรมและกรวดน้ำรับพรพระ เจ้าภาพร่วมกันกรวดน้ำอุทิศให้บรรพบุรุษเป็นเสร็จพิธี และมีในบางกรณีที่ผู้ปกครองและเด็กตกลงใจที่จะบรรพชาสามเณรต่อก็ทำต่อเนื่องได้เลย ซึ่งก็เป็นที่นิยมถือเป็นมงคลยิ่ง

พระคุณเจ้าท่านเจ้าอาวาสวัดปรางค์หลวงขณะประกอบพิธีสงฆ์เตรียมโกนจุก

ตัดจุกที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

ที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ มีพิธีตัดจุกในวันแรม ๖ ค่ำ เดือนยี่ อยู่ในราวเดือนมกราคมของทุกปี พราหมณ์ปกรณ์ วุฒิพราหมณ์ อธิบายให้ฟังว่า

“เป็นความเชื่อที่ว่าเราได้ฝากลูกหลานให้เป็นลูกของเทพเจ้าดูแลปกปักรักษาให้พ้นจากทุกข์โศกโรคภัย เมื่อถึงเวลาอันควรก็จะตัดจุก เด็กไทยแต่โบราณก็ไว้กันเช่นนั้น สำหรับที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์เชื่อว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อสร้างเทวสถานขึ้นในปีพ.ศ. ๒๓๒๗ และได้มีพระราชพิธีตรียัมพวาย ตรีปวาย ในวันสุดท้าย เมื่อเสร็จสิ้นพระราชพิธีจะมีการทำบุญถวายองค์เทพ นิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีและอุทิศให้บรรพบุรุษ ถวายเป็นพระราชกุศลแก่บูรพกษัตริย์ จะมีงานอยู่สองวัน วันแรกในวันแรม ๕ ค่ำ จะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็น เด็กๆ ผู้ปกครองที่จะมาตัดจุกจะมาฟังพระสงฆ์สวดมนต์เย็น ทางเทวสถานจะนิมนต์ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จมาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์พร้อมกับพระสงฆ์อีก ๙ รูป หลังจากสวดมนต์แล้วพระสงฆ์ที่เป็นประธานจะให้โอวาทอันเป็นมงคลสำหรับเด็กๆ ในอดีตเด็กจะนอนค้างที่เทวสถานแล้วรุ่งเช้าอีกวันก็จะทำพิธีต่อไป

ในตอนเช้าพราหมณ์จะสวมมงคลให้ไว้ที่คอแล้วร่วมกันใส่บาตรพระสงฆ์ หลังจากนั้นจึงเข้าสู่พิธีสงฆ์ ถวายภัตตาหารเช้า เสร็จจากถวายจตุปัจจัยไทยธรรมรับพรพระแล้ว พระสงฆ์ที่เป็นประธานให้โอวาทแก่เด็กๆ และผู้ร่วมพิธี แล้วจึงเริ่มพิธีพราหมณ์ ตัดจุก ขริบผม แล้วออกแว่นเวียนเทียน สมโภช เจิมให้เด็กๆ มีการมอบเงินขวัญถุงให้เด็กทุกคนเป็นมงคล และการทำพิธีที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

พระครูพราหมณ์ขณะชริบผมให้กับเด็กที่มาตัดจุกโกนผมไฟ

ตัดจุกโกนผมไฟที่พระราชวังบางปะอิน

สำหรับที่พระราชวังบางปะอินนั้นมีการโกนจุกให้กับเด็กๆ เช่นกัน ซึ่งมีมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๕ “สืบเนื่องมาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เสด็จประทับแรมที่พระราชวังบางปะอิน พระองค์ทรงโปรดให้เด็กๆ ได้มาโกนจุกตัดจุก ซึ่งทำให้ประชาราษฎรได้เข้าเฝ้าใกล้ชิดกับพระองค์อีกทางหนึ่ง เมื่อเสร็จพิธีตัดจุกได้พระราชทานเหรียญซึ่งเป็นรูปเสมาธรรมจักรแก่เด็กที่มาร่วมงานทุกคน นับแต่นั้นก็ถือเป็นประเพณีสืบมา”

“พระราชวังบางปะอิน จึงได้สืบทอดการประกอบพิธีการตัดจุกโกนผมไฟ ซึ่งจัดขึ้นในแรม ๑๓ และ ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ กล่าวคือ ในวันแรม ๑๓ ค่ำ เป็นพิธีการสังเวยและสรงน้ำเทวรูปพระเจ้าปราสาททอง และในเวลา ๑๕.๐๐ น. นิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๑๐ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ที่ประรำพิธี ที่บริเวณศาลพระเจ้าปราสาททอง เด็กที่จะร่วมพิธีตัดจุกในเช้าวันรุ่งขึ้น จะร่วมฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เช้าของวันแรม ๑๔ ค่ำ การพิธีตัดจุกโกนผมไฟ เริ่มด้วยการทำบุญตักบาตรพระสงฆ์และนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๑๐ รูป เจริญพระชัยมงคลคาถา จากนั้นพราหมณ์จะประกอบพิธีตัดจุกและโกนผมไฟ เด็กที่เข้าร่วมพิธีจะได้รับเหรียญขวัญถุงซึ่งถือว่าเป็นการเสร็จพิธี”

คุณแม่พันธ์ทิพย์ สุมณฑา ซึ่งได้นำลูกชายมาโกนผมไฟที่พระราชวังบางปะอิน บอกว่า “เป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์และสืบทอดกันมาแต่โบราณเป็นเรื่องมงคลจึงอยากให้สิ่งที่เป็นมงคลแก่ลูก ครอบครัวของเราต่างเห็นด้วยให้ลูกได้เข้าพิธีนี้ ซึ่งมีพราหมณ์จากเทวสถานโบสถ์พราหมณ์มาทำพิธีขริบผมให้ หลังจากขริบผมแล้วได้ให้ยายโกนหัวให้ลูก แล้วนำผมที่โกนใส่ใบบัวไปลอยที่แม่น้ำเจ้าพระยาที่พระนครศรีอยุธยา เด็กๆ ที่เข้าร่วมพิธีได้รับสิ่งมงคลจากพระสงฆ์ รู้สึกดีใจและมีความสุขมากๆ ที่ได้ทำสิ่งที่เป็นมงคลให้กับลูก”

ปัจจุบันความเจริญทางด้านการแพทย์และความรู้สมัยใหม่มีมากขึ้น ความเชื่อเรื่องการไว้ผมจุก ผมเปีย ผมโก๊ะ และความเชื่อในเรื่องขวัญมงคลที่เทพยดาอารักปกปักรักษาอาจถดถอยลงไปบ้าง แต่การได้ทำประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาที่แสดงถึงความรักความห่วงใยปรารถนาให้ลูกหลานเจริญเติบโตเป็นคนดีของสังคม การกล่อมเกลาจิตใจจากประเพณีดีงามนี้ นอกจากความเป็นมงคลยิ่งแล้ว ย่อมนำมาซึ่งขวัญกำลังใจให้กับชีวิตเด็กในวัยเยาว์ได้เติบโตด้วยความมั่นคง มีความสุข และน่าอนุโมทนายิ่งที่สังคมไทยวันนี้ยังอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ ด้วยครอบครัว วัด เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ และพระราชวังบางปะอิน ต่างล้วนทำหน้าที่อำนวยให้สืบสานประเพณีอันทรงคุณค่า รักษาภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทยไปตราบนานเท่านาน

ขอขอบพระคุณ
งานประชาสัมพันธ์ พระราชวังบางปะอิน สอบถามรายละเอียดการตัดจุกโกนผมไฟได้ที่ ๐๓๕-๒๖๑-๕๔๘
เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ สอบถามรายละเอียดตัดจุกโกนผมไฟได้ที่ ๐๒-๒๒๒-๖๙๕๑

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-4

กระยาสารท

ภาพสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของสังคมเกษตรกรรม

“สารท” เป็นเทศกาลทำบุญช่วงสิ้นเดือน ๑๐ พิธีนี้เป็นของพราหมณ์มาก่อน โดยคำว่า “สารท” เป็นภาษาบาลี แปลว่า ฤดูใบไม้ร่วง อันเป็นช่วงเวลาที่พืชพันธุ์ให้ผลเป็นครั้งแรกและผลไม้เริ่มสุก จึงมีการนำพืชผลเหล่านั้นซึ่งเรียกว่า “ผลแรกได้” ไปสังเวยหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือเพื่อความเป็นสิริมงคล ในท้องถิ่นที่มีฤดูสารท จะมีการนำข้าวสาลีที่ออกรวงอ่อนเป็นน้ำนมในช่วงเวลานี้อันเป็นผลแรกได้ มาทำข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์และยาคูเลี้ยงพราหมณ์ พราหมณ์ก็จะทำพิธีสังเวยบูชาแม่โพสพเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวในนา รวมทั้งเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ ในอินเดียตอนใต้ก็มีการนำข้าวมากวนกับน้ำนมทำเป็นขนม เรียกว่าข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาส บูชาถวายพระพิฆเณศ

ส่วน **“สารทไทย”** เป็นการทำบุญกลางปีของไทย ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ แม้ว่าพุทธศาสนิกชนไทยจะนำคติดังกล่าวของพราหมณ์มาใช้ แต่ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ถือกันว่าเป็นการทำบุญด้วยผลแรกได้ผลานิสงส์อย่างยิ่ง ชาวไทยพุทธแทบทุกบ้านจะต้องนำเอาพืชผลทางการเกษตรที่ให้ผลผลิตครั้งแรกในฤดูเก็บเกี่ยว ทั้งข้าวที่จะนำมาทำข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่ว งา น้ำผึ้ง น้ำตาล และน้ำอ้อย มาทำเป็น **“กระยาสารท”** ซึ่งแปลว่า “อาหารที่ทำในฤดูสารท” เพื่อนำไปประกอบพิธีทำบุญและถวายพระสงฆ์ในวันสารท และเมื่อทำบุญแล้ว จะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว จะมีโอกาสได้กลับมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำให้มีโอกาสหมดหนี้กรรม และได้ไปเกิดหรือมีความสุข รวมทั้งเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวในนา และพืชผลทางการเกษตรให้เจริญงอกงาม และอุดมสมบูรณ์อีกด้วย แต่ช่วงเวลาของประเพณีตามอินเดีย เป็นช่วงเวลาที่ตรงกับระยะข้าวเริ่มออกรวงของไทย ชาวบ้านจึงเกี่ยวข้าวที่ยังมีเปลือกอ่อน ๆ และเมล็ดยังไม่แก่สีเขียว เอามาคั่วแล้วตำให้เป็นเมล็ดข้าวแบน ๆ เรียกว่า ข้าวเม่าแทน ซึ่งเป็นส่วนผสมสำคัญอย่างหนึ่งในการทำกระยาสารท

ชาวบ้านจะเริ่มทำกระยาสารทก่อนทำบุญวันสารทไทยหนึ่งวัน รวมทั้งเตรียมขนมอื่น ๆ แล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ครั้นถึงวันงาน ชาวบ้านจัดแจงนำข้าวปลา อาหาร และกระยาสารทไปทำบุญตักบาตรที่วัดประจำหมู่บ้าน ไปถือศีล ฟังธรรม นำกระยาสารท หรือขนมอื่น ๆ ไปฝากซึ่งกันและกันยังบ้านใกล้เรือนเคียง หรือหมู่ญาติมิตรที่อยู่บ้านไกล ถือว่ากินแล้วจะเกิดสวัสดิมงคลและระงับโรคภัยไข้เจ็บได้ บางท้องถิ่นมีการทำขนมสำหรับบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แม่โพสพ ผีนา ผีไร่ด้วย เมื่อถวายพระสงฆ์เสร็จแล้วก็นำไปบูชาตามไร่นา โดยวางตามกิ่งไม้ ต้นไม้ หรือที่จัดไว้เพื่อการนั้นโดยเฉพาะ

การเตรียมผลผลิต เพื่อทำกระยาสารท

การเตรียมส่วนผสมในการทำกระยาสารทนั้น มีขั้นตอนที่ต้องกระทำล่วงหน้าหลายเดือน โดยเริ่มจากการปลูกอ้อยในเดือน ๓ (ราวเดือนกุมภาพันธ์) เพื่อจะนำมาทำน้ำอ้อยในงานนี้โดยเฉพาะ โดยชาวบ้านมักใช้พื้นที่ร่องสวนของตนเพื่อปลูกอ้อย และจะเริ่มตัดอ้อยช่วงหลังเข้าพรรษา ราวเดือน ๘-๙ อ้อยที่ถูกตัดแล้วจะถูกส่งไปยังโรงหีบอ้อย เพื่อผลิตน้ำอ้อย ซึ่งในสมัยก่อนมีอยู่หลายโรงตามชุมชนต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันแทบไม่หลงเหลืออยู่แล้ว (ที่ตำบลบางพูด อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ยังปรากฏชื่อ “คลองโรงหีบ” อยู่ในปัจจุบัน) น้ำอ้อยที่ได้จากการหีบอ้อยครั้งนี้ ส่วนหนึ่งจะนำไปประกอบพิธีตักบาตรน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวมอญภาคกลาง ได้แก่ สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา จัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐

ส่วนถั่วและงา จะเริ่มปลูกในช่วงเดือน ๒-๓ (มกราคม-กุมภาพันธ์) และเก็บเกี่ยวได้ในเดือน ๖-๗ (พฤษภาคม-มิถุนายน) สำหรับข้าวตอก ซึ่งเป็นส่วนผสมสำคัญอีกอย่างหนึ่งนั้น ใช้ข้าวเปลือกเจ้านาปีรุ่นที่เกี่ยวไม่เกินเดือน ๓ ส่วนข้าวเม่ามาจากข้าวที่เกี่ยวตอนยังมีเปลือกอ่อน ๆ และเมล็ดสีเขียวยังไม่แก่ เอามาคั่วแล้วตำให้เป็นเมล็ดข้าวแบน ๆ ผลผลิตทุกชนิดที่จะนำมาทำกระยาสารท จะต้องเตรียมให้แล้วเสร็จก่อนฤดูน้ำหลาก

การทำกระยาสารท

การทำกระยาสารทในอดีต หรือในบางท้องถิ่นของปัจจุบัน จะทำกันเองทุกบ้านหรือในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน ซึ่งเป็นงานหนักที่ต้องใช้แรงงานในการเตรียมส่วนผสม การกวน และการบดอัด ดังนั้นก่อนวันสารท ๑ วัน กลุ่มญาติพี่น้องจะมาร่วมกันทำกระยาสารทที่บ้านบางท้องถิ่นอาจทำกันที่วัดประจำชุมชน ส่วนผสมของกระยาสารท ได้แก่ ข้าวเม่า ถั่วลิสง งา ข้าวตอก นำไปคั่วให้พอสุกดี สำหรับข้าวตอกนั้นได้มาจากการคั่วข้าวเปลือกเจ้าให้เปลือกแตกออก ส่วนถั่วลิสงเมื่อคั่วสุกแล้ว ต้องกะเทาะเปลือกออกให้หมด และคลึงถั่วให้แตกเป็นซีก ๆ

นำน้ำอ้อยใส่ลงในกระทะตั้งไฟ ตามด้วยกะทิ และอาจเติมน้ำมะนาวสดลงไปเพื่อเจือจางสีน้ำอ้อยให้มีสีเหลืองนวล เคี่ยวนานราว ๒ ชั่วโมงจนเหนียวได้ที่ จากนั้นใส่ถั่วลิสงก่อนเพราะสุกยากกว่าส่วนผสมอื่น ๆ ตามด้วยข้าวเม่า ข้าวตอก และงา ใช้ไม้พายกวนให้เข้ากัน โดยใช้ไฟอ่อนมาก เคี่ยวจนเกือบแห้งสังเกตดูส่วนผสมทุกอย่างเกาะติดกันจนเหนียวได้ที่ จึงยกลงจากเตา นำไปเทใส่แม่พิมพ์ซึ่งเป็นกระบะขนาดกว้างประมาณ ๒๐-๓๐ เซนติเมตร และยาวประมาณ ๔-๖ เมตร ใช้ลูกกลิ้งไม้ผิวเรียบกลิ้งอัดด้วยแรงเพื่อให้กระยาสารทเกาะติดกันจนแน่น จากนั้นใช้ไม้บรรทัดทาบแล้วกรีดตัดแบ่งเป็นชิ้น ๆ หรืออาจทำให้กรอบเป็นก้อน ๆ ก็ได้

พิธีสารทในราชสำนัก

พิธีสารท นอกจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไปแล้ว ในส่วนของพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่าพิธีหลวงนั้น มีหลักฐานกล่าวไว้ในเรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งเคยเชื่อกันว่าแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย แต่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพรวมทั้งนักวิชาการในปัจจุบันหลายท่านเชื่อว่าเพิ่งเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง อย่างไรก็ตาม เอกสารฉบับนี้ทำให้เห็นภาพของพระราชพิธีสารทในราชสำนักได้อย่างชัดเจน โดยกล่าวว่าเป็นพิธีของพราหมณ์ในช่วงปลายเดือน ๑๐ เรียกว่า “พิธีภัทรบท” (ภัทรบท มาจากคำว่า ภัททปทมาส หมายถึง เดือนสิบ) หรือการทำบุญกลางปี ซึ่งเป็นวันนักขัตฤกษ์ มีการกวนข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาส ทำยาคูด้วยข้าวใหม่ซึ่งออกรวงเป็นน้ำนม ทำเพื่อเลี้ยงพราหมณ์ ดังที่กล่าวมาแล้วในช่วงต้น ส่วนพระราชพิธีทางพุทธนั้น มีการทำข้าวมธุปายาสและยาคูถวายพระภิกษุสงฆ์และเลี้ยงพราหมณ์ และบูชาพระรัตนตรัยด้วยธงผ้า แล้วอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ

ในการกวนข้าวมธุปายาสของราชสำนัก จะทำในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ ในโรงพระราชพิธีที่ตั้งขึ้นภายในพระราชวัง ส่วนผสมสำคัญได้แก่ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย กะทิ นมสด ข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่ว งา น้ำตาลกรวด เป็นต้น โดยให้สาวพรหมจารีเป็นผู้กวน ส่วนพระราชพิธีถวายข้าวมธุปายาสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะมีต่อเนื่องกัน ๓ วัน โดยเริ่มในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระมหาเถระ แล้วบูชาพระรัตนตรัยด้วยธงผ้าสีต่าง ๆ ฉลุลวดลาย แล้วถวายเครื่องสมณะบริขารและยารักษาโรคแด่พระภิกษุสามเณร จากนั้นทรงหลั่งทักษิโณทกอุทิศส่วนพระราชกุศลแด่พระบรมญาติทั้งหลายในปรโลก ส่วนนางในทั้งหลายต่างคนก็ต่างถวายข้าวมธุปายาสยาคู ธงพวงมาลัย และอุทิศส่วนกุศลแด่หมู่ญาติที่ล่วงลับ หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในพระราชพิธีภัทรบทครบ ๓ วันแล้ว ก็ทรงให้มีการประชุมพราหมณาจารย์ทั้งหลาย และเลี้ยงด้วยข้าวมธุปายาสยาคูต่อไปให้ครบ ๓ วัน รวมทั้งพระราชทานเครื่องนุ่งห่มแก่พราหมณ์ทุกคน ส่วนบรรดาพระสนมนางในก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

การกวนข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาส คงมีมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้มีการกวนข้าวทิพย์ โดยให้พระเจ้าลูกเธอฝ่ายในซึ่งเป็นสาวพรหมจารีเป็นผู้ทรงกวน ในบางรัชกาลก็งดพระราชพิธีนี้ไป จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีสารทกวนข้าวทิพย์ และเพื่อจะทรงบำเพ็ญพระราชกุศล รวมทั้งถวายยาคูแด่พระสงฆ์ เนื่องด้วยเป็นช่วงฤดูข้าวในนาแรกออกรวง พอจะเริ่มเป็นทานถวายแด่ภิกษุสงฆ์ได้ ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่ามิได้กระทำมานานแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชพิธีสารทในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง และแผ่พระราชกุศลแก่พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายใน ให้รับรวงข้าวอ่อนไปทำเป็นยาคู ส่วนพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์จัดขึ้น ณ สวนศิวาลัยในพระบรมมหาราชวัง โดยให้สาวพรหมจารีที่เป็นเชื้อพระวงศ์เป็นผู้กวน ซึ่งตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีเถาะ (วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๐)

ในวันประกอบพระราชพิธีสารทครั้งนี้ ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีเถาะ (วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๗๐) มีทั้งพิธีพุทธและพราหมณ์ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนนมัสการ ทรงรับศีล พระสงฆ์ถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรโถยาคู ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทแต่งมาถวาย ทรงเลือกปักธงชื่อพระตามประราชประสงค์จำนงพระราชทานโถไหนแก่รูปไหนแล้ว เจ้าพนักงานยกไปตั้งตามที่ทางประเคนภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ฉันของคาวแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ประเคนของหวานกับทั้งยาคูและข้าวทิพย์ จากนั้นทรงประเคนเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระสังฆราชเจ้าถวายพระพรลา แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ เจ้าพนักงานแจกข้าวทิพย์พระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยทั่วกัน

กระยาสารทกับกล้วยไข่

กระยาสารทเป็นของหวานจัด บางท้องถิ่นจึงนิยมรับประทานกับกล้วยไข่ ซึ่งกำลังให้ผลผลิตออกมามากในช่วงสารทไทย ดังมีกล่าวถึงในนิราศเดือนของนายมี หรือเสมียนมี (หมื่นพรหมสมพัตสร) กวีในสมัยรัชกาลที่ ๓ ว่า

เมื่อเดือนสิบเห็นกันเมื่อวันสารท ใส่อังคาสโภชนากระยาหาร
กระยาสารท กล้วยไข่ใส่โตกพาน พวกชาวบ้านถ้วนหน้าธารณะ

ในปัจจุบันการรับประทานกระยาสารทกับกล้วยไข่ เป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัดกำแพงเพชร โดยเรียกเทศกาลนี้ว่า “วันสารทไทยกล้วยไข่เมืองกำแพง” ซึ่งจัดขึ้นในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ และขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (ประมาณปลายเดือนกันยายน-ต้นเดือนตุลาคม) โดยจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖-๒๗ กันยายน ๒๕๒๔ ใช้ชื่องานว่า “วันกล้วยไข่เมืองกำแพง” ต่อมาใน พ.ศ.๒๕๒๖ จึงเปลี่ยนชื่องานเป็นดังเช่นปัจจุบัน ในวันงานมีพิธีกวนข้าวทิพย์แบบโบราณ รวมทั้งการกวนกระยาสารท

กระยาสารทในปัจจุบัน

ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ย่อมส่งผลต่อความพิถีพิถันในการทำอาหารสำหรับเทศกาลต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา กระยาสารทก็เช่นกัน ปัจจุบันสามารถหาซื้อได้ง่าย และผู้ผลิตน้อยรายที่จะใส่ใจต่อขั้นตอนอันละเมียดละไมในการผลิต หากกวนไม่ดีกระยาสารทจะร่วน ไม่เหนียว หรือมีการใส่แบะแซเพื่อให้เหนียวเร็วขึ้น แต่จะทำให้กระยาสารทที่ได้แข็งเกินไป บางครั้งใส่นมและเนยลงไปด้วย เพื่อเพิ่มความหอมมัน ซึ่งทำให้มีสิ่งที่มาจากสัตว์เข้ามาเจือปน ในขณะที่กระยาสารทแบบดั้งเดิมมาจากพืชผลล้วน ๆ สมกับเจตนาว่า ทำจากพืชผลแรกได้ส่วนน้ำอ้อยซึ่งเป็นส่วนผสมสำคัญ ในปัจจุบันหาได้ยาก เพราะน้ำอ้อยแท้มีต้นทุนสูงมาก บางแห่งจึงผสมน้ำตาลปี๊บลงไป ซึ่งจะทำให้กระยาสารทหวานจัดและไม่หอมเท่าที่ควร

ในปัจจุบันยังพอจะมีผู้ผลิตกระยาสารทที่ใส่ใจในคุณค่าและรสชาติในความเป็นของแท้ดั้งเดิมได้จากชุมชนหลายแห่งตามจังหวัดต่าง ๆ ดังจะขอยกตัวอย่างผู้ผลิตในเขตจังหวัดปทุมธานี อันได้แก่ หมู่ ๔ ตำบลบางเดื่อ และหมู่ ๓ ตำบลบางกระดี อำเภอเมือง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์การทำกระยาสารทแบบโบราณ ทั้งในเรื่องของส่วนผสมและกระบวนการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่การปลูกอ้อยและพืชผลต่าง ๆ ที่หมู่ ๓ ตำบลบางกระดี ยังมีโรงหีบอ้อยเป็นของตัวเอง ซึ่งชาวบ้านทั้ง ๒ แห่ง เปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจเข้าชมกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอนได้ และวางจำหน่ายกระยาสารทด้วย นอกจากนี้ยังมีกระยาสารท “อำนวยขนมไทย” ของกลุ่มอาชีพสตรีคลองควาย ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งได้ผลิตกระยาสารทด้วยส่วนผสมและกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ จนประสบความสำเร็จ กลายเป็นสินค้าของฝากประจำท้องถิ่นมานานกว่า ๑๐ ปี โดยผลิตตลอดทั้งปี ไม่จำกัดเฉพาะหน้าเทศกาลเท่านั้น

เอกสารการอ้างอิง

กฤษกร วงศ์กรภูมิ. **หนังสือชุด “นายรอบรู้” นักเดินทาง : กำแพงเพชร**. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๕๑.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๖.

ศิลปากร, กรม. **ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่ม ๑ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม กรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิฆเณศ, ๒๕๒๕.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. บรรณาธิการ. **ไม่มีนางนพมาศ ไม่มีลอยกระทง สมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙.

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-6

ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์

ภาษาไทยเบิ้ง

“ชาวไทยเบิ้งมีภาษาพูดคล้ายกับภาษาไทยภาคกลาง แต่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างไป และนิยมลงท้ายประโยคด้วยคำว่า เบิ้ง ด๊อก เหว่ย เด๊อ มีผู้เรียกภาษานี้ในชื่ออื่นว่า ภาษาไทยเดิ้ง หรือภาษาไทยโคราช”

ภาษาไทยเบิ้งเป็นภาษาไทยถิ่นในภาษาตระกูลไท กลุ่มคนที่พูดภาษานี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ยกเว้นอำเภอบัวใหญ่ และอำเภอปักธงชัย ซึ่งใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน และมีบางส่วนในจังหวัดชัยภูมิ เช่น อำเภอจัตุรัส และอำเภอบำเหน็จณรงค์ในจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอสะตึก และยังมีผู้พูดบางส่วนในจังหวัดปราจีนบุรีโดยจะเรียกภาษาที่ใช้พูดว่า “ภาษาไทยโคราช” ส่วนกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นฐานจากจังหวัดนครราชสีมาไปอาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรีและจังหวัดสุรินทร์ จะเรียกภาษาและกลุ่มคนว่า “ไทยเบิ้ง” อย่างไรก็ตามจากหลักฐานการศึกษาพบว่าภาษาไทยโคราชกับภาษาไทยเบิ้งเป็นภาษาที่มีความใกล้เคียงกันมากจนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นภาษาเดียวกัน (ธวัช ปุณโณฑก, ๒๕๓๘ และ สุธาทิพย์ ธีรานุวรรต์, ๒๕๔๕) ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะภาษาไทยเบิ้งที่พูดกันที่ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีประชากรทั้งหมดประมาณ ๑๑,๓๐๐ คน (ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุง, ๒๕๕๗)

ภาษาไทยเบิ้ง

ภาษาไทยเบิ้งจะคล้ายคลึงกับภาษาไทยภาคกลาง มีหน่วยเสียง**พยัญชนะต้น** ๒๑ หน่วยเสียงได้แก่

กลุ่มที่ ๑ พยัญชนะระเบิดและพยัญชนะกัก ได้แก่ ป ต จ ก อ พ (ผ) ท (ถ) ช (ฉ) ค (ข) บ ด

กลุ่มที่ ๒ พยัญชนะนาสิก ได้แก่ ม น ง

กลุ่มที่ ๓ พยัญชนะข้าง ได้แก่ ล

กลุ่มที่ ๔ พยัญชนะรัว ได้แก่ ร (ชาวไทยเบิ้งสามารถออกเสียง ร ได้ชัดเจนมาก)

กลุ่มที่ ๕ พยัญชนะแทรก ได้แก่ ฟ (ฝ) ฮ (ห) ซ (ส)

กลุ่มที่ ๖ พยัญชนะกึ่งสระ ได้แก่ ย ว

หน่วยเสียงสระ

เสียงสระเดี่ยว มีทั้งสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว รวม ๑๘ หน่วยเสียง ได้แก่ อะ อา อิ อี อึ อือ อุ อู เอะ เอ แอะ แอ เออะ เออ โอะ โอ เอาะ ออ

สระประสมมี ๓ หน่วยเสียง มีเสียงย่อยหน่วยละ ๒ เสียง เป็นสระเสียงสั้นและยาว ได้แก่

- เอีย มีเสียงย่อย คือ เอียะ เอีย
- เอือ มีเสียงย่อยคือ เอือะ เอือ
- อัว มีเสียงย่อยคือ อัวะ อัว

ภาษาไทยเบิ้งเป็นภาษาที่ใช้ระบบเสียงวรรณยุกต์แสดงนัยสำคัญทางความหมายมีทั้งหมด ๕ หน่วยเสียง ได้แก่

วรรณยุกต์กลางระดับ หรือเสียงสามัญ เช่น เคียน (คาด, ผูก, โพก)

วรรณยุกต์กลาง-ขึ้น-ตก หรือเสียงโท เช่น กลั้น (อดไว้)

วรรณยุกต์ต่ำ-ตก หรือเสียงเอก เช่น กลั่น ขุ่น

วรรณยุกต์ต่ำ-ตก-ขึ้น หรือเสียงจัตวา เช่น ขุน (เลี้ยงสัตว์)

วรรณยุกต์สูง-ขึ้น หรือเสียงตรี เช่น รึบ (เป็นระเบียบเรียบร้อย)

ภาษาไทยเบิ้งมีคำที่ใช้แตกต่างจากภาษาไทยภาคกลาง ได้แก่

อีนาง = คำเรียกเด็กผู้หญิงที่เป็นลูกคนโปรด

ไอ้น้อย, ไอ้หนูน้อย = คำเรียกเด็กผู้ชายที่เป็นลูกคนโปรด

ประแจ, ปะแจ = กุญแจ

เกือก = รองเท้า

มะกอ = มะละกอ

เหื่อ = เหงื่อ

ฟ้าแขยบ = ฟ้าแลบ

กะโมย = ขโมย

หน้าทะลึ้น = หน้าทะเล้น

กะเหลินเปิน = ซุ่มซ่ามเป็นต้น

ส่วนไวยากรณ์มีลักษณะการเรียงคำแบบประธาน – กริยา – กรรม นอกจากนี้มีการใช้ลักษณะภาษาที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น ไม่รู้แล็ว = ไม่รู้ งั้นรึ = อย่างนั้นหรือ

ส่วนสำหรับประโยคคำถามที่ถามจำนวน เช่น อันนี้กี่บาท = อันนี้ราคาเท่าไร ประโยคปฏิเสธใช้ด๊อก เช่น ไม่ถูกด๊อก, ไม่ถูกด๊อกเฮ้ย = ไม่ถูกนะ ใช้ เด๊อ ท้ายประโยคแจ้งให้ทราบ เช่น ไปละเด๊อ มาอีกเด๊อ มีคำลงท้าย เบิ้ง = บ้าง เช่น ฉันขอกินเบิ้ง = ฉันขอกินบ้าง สำนวน พอสมมาพาควร = พอหอมปากหอมคอ หาอยู่หากิน = ทำมาหากิน ขี้สบร่อง = ได้จังหวะพอดี ไกลโพด = ไกลเกินไป น้อยจ่น = น้อยเกินไป

เอกลักษณ์ไทยเบิ้ง

นอกจากภาษาแล้ว คนกลุ่มนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น การแต่งกาย ระบบสังคม จารีตประเพณี การดำเนินชีวิต และการแสดงพื้นบ้าน

การแต่งกาย ผู้หญิง นุ่งผ้าโจงกระเบน เป็นผ้าพื้นทอมือสีเข้ม เช่น สีดำ สีน้ำตาล สีกรมท่าคาดเข็มขัดเงินเข็มขัดทอง หรือเข็มขัดนาก ไม่นิยมนุ่งซิ่นสวมเสื้อตัดเย็บจากผ้าฝ้ายทอมือ เสื้อที่นิยมใช้ เรียกว่า เสื้อกระโจม และเสื้ออีแปะ หญิงชาวไทยเบิ้งจะใช้เสื้อประเภทนี้ไปวัด แต่งงาน ใช้สไบเฉียงห่มทับเสื้อ หรือ สวมเสื้อแขนกระบอกห่มสไบทับเสื้อถ้าอยู่บ้านมักใช้ผ้าขาวม้าคาดอกแทนการสวมเสื้อ ตัดผมทรงดอกกระทุ่ม ไม่นิยมดัดผมและแต่งหน้าเพียงใช้แป้งเม็ดบรรจุกระป๋องทาหน้า กินหมากทำให้ปากแดง ใช้สีผึ้งทาปากเพื่อไม่ให้ปากแห้ง การบำรุงผิวใช้ขมิ้นผสมกับดินสอพองทาตัวและทาหน้า สำหรับเครื่องประดับนิยมใช้ทองมากกว่าเพชรพลอยและนิยมใช้ต่างหูมากกว่าสร้อยและแหวน สะพายย่ามแทนกระเป๋า ของที่ใส่ในย่ามได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ข้าวห่อ หมาก และอื่น ๆ ส่วนผู้ชาย ในอดีตนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลม ไม่ผ่าอก ปัจจุบันนุ่งกางเกงขาก๊วย กางเกงขาสั้น กางเกงขายาว หากอยู่บ้านนุ่งผ้าขาวม้าและไม่สวมเสื้อ เมื่อออกนอกบ้านสวมเสื้อคอปก มีผ้าขาวม้าพาดบ่า เหมือนสไบ ตัดผมทรงดอกกระทุ่มสะพายย่ามไม่สวมรองเท้า

ดนตรีและเพลงพื้นบ้านเป็นแบบสังคมชนบทไม่มีความซับซ้อนในการเล่น เครื่องดนตรี ได้แก่ ปี่ โทน และกลองยาว ส่วนเพลงพื้นบ้านที่สำคัญคือเพลงปฏิพากษ์ ใช้โต้ตอบกันด้วยกลอนเพลง มีหลายรูปแบบ เช่น เพลงหอมดอกมะไพ เพลงพวงมาลัย เพลงระบำบ้านไร่ เพลงโนเน เพลงพิษฐาน เพลงช้าเจ้าหงส์ และเพลงโคราช ในจำนวนเพลงพื้นบ้านเหล่านี้เพลงโคราชได้รับความนิยมสูงสุด ปัจจุบันยังมีผู้เล่นได้บ้างซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัยผู้สูงอายุ

ตัวอย่างเพลงหอมดอกมะไพ[๑]

ชาย	หอมเอยแต่กลิ่น	เอ๋ยมาด้วยดอกมะไพ
ลูกคู่	หอมเอยแต่กลิ่น	เอ๋ยมาด้วยดอกมะไพ
ชาย	เรามาสี่คนห้าคน	อีแม่หน้ามนจะมัวร่ำไร
ลูกคู่	หอมเอ๋ยดอกมะไพ	เอ๋ยดอกมะไพหอมเอย
หญิง	หอมเอยแต่กลิ่น	เอ๋ยมาด้วยดอกมะไพ
ลูกคู่	หอมเอ๋ยดอกมะไพ	เอ๋ยดอกมะไพหอมเอย
หญิง	ให้พี่เต้นมา	น้องก็จะเต้นรับ
	พอป่ากระซับ	ดงกระชาย
ลูกคู่	หอมเอ๋ยดอกมะไพ	เอ๋ยดอกมะไพหอมเอย
ชาย	ถ้าพี่เต้นไป	ขอให้น้องเต้นรับ
	ขอให้แม่งามทรัพย์	เรามาจากไกล
ลูกคู่	หอมเอ๋ยดอกมะไพ	เอ๋ยดอกมะไพหอมเอย
หญิง	ให้พี่เต้นโค้งรำโค้ง	แขนใครมันจะโก่งกว่าแขนใคร
ลูกคู่	หอมเอ๋ยดอกมะไพ	เอ๋ยดอกมะไพหอมเอย
ชาย	หากว่าพี่เต้นโค้ง	มูลเอ้ยแขนโก่งรำจะแย่
	ตัวพี่นะมันแก่	เสียมากมาย
ลูกคู่	หอมเอ๋ยดอกมะไพ	เอ๋ยดอกมะไพหอมเอย

(ภูธร ภูมะธน. ๒๕๔๒: ๓๒๙-๓๓๐)

[๑]มะไพ เป็นไม้ยืนต้นเนื้อแข็งขนาดใหญ่ มีดอกสีขาวอมส้ม ผล (ฝัก) สีเขียว เมล็ดรับประทานได้

สืบเสาะ สืบสาน สืบทอด

จากสภาพในปัจจุบัน อิทธิพลด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง การประกอบอาชีพ การย้ายถิ่น และผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สถานะภาษาไทยเบิ้งในปัจจุบันกำลังเผชิญกับภัยคุกคาม เยาวชนคนรุ่นหลังใช้ภาษาไทยเบิ้งน้อยลงทุกขณะ คำศัพท์บางคำไม่ถูกนำมาใช้ สำเนียงของผู้พูดเปลี่ยนไป เพราะการรับเอาภาษาและวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา คนไทยเบิ้งตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จึงพยายามร่วมมือกันในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ และในปี ๒๕๕๖ นี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการดำเนินกิจกรรมการเก็บรวบรวมคำศัพท์เพื่อจัดทำพจนานุกรม (ฉบับชาวบ้าน) โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการ ๕ วิธี ได้แก่ ๑) การลงพื้นที่ไปหาคำศัพท์จากคนเฒ่าคนแก่ ๒) การแจกสมุดให้กับแกนนำและคณะทำงานเพื่อบันทึกคำศัพท์ที่นึกได้ขณะสนทนากัน

ตัวอย่างคำศัพท์ หมวดน้ำ

ภาษาไทยเบิ้ง	ความหมาย
น้ำแขก	น้ำฝนใหม่มีกลิ่นหอมของดิน ขังอยู่ในหนองน้ำบริเวณป่าหรือทุ่งนานำมาใช้อุปโภคบริโภคได้
น้ำดาด	น้ำท่วมเต็มพื้นที่
น้ำแผล่บ	น้ำมาก
น้ำละลอ	น้ำที่เอ่อล้นจากแม่น้ำขึ้นมาท่วมแล้วก็หลากไป
น้ำลัด	ร่องน้ำขนาดเล็กที่ตัดช่วงโค้งของแม่น้ำ
ตะกุด	แหล่งน้ำธรรมชาติ ตอนบนเป็นคลองสั้น ๆ ไหลลงแอ่งน้ำ ไม่มีทางออกสู่แม่น้ำ จะปรากฏในฤดูน้ำหลาก
เดิ่น	บริเวณลานกว้าง น้ำท่วมไม่ถึง เป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมของชาวบ้าน
ปึก	แอ่งน้ำ หรือ หนองน้ำที่มีทางน้ำไหลเข้าจากแม่น้ำ และไหลออกจากปึกลงแม่น้ำ ในฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมรวมเป็นแม่น้ำ แต่เมื่อน้ำลด จะปรากฏเป็นแอ่งน้ำมีน้ำขังตลอดปี

๓) การสนทนากลุ่มเล็กแบบไม่เป็นทางการ โดยผลัดกันเล่าเรื่องราว แล้วดึงคำศัพท์ออกมาจากเรื่องราวนั้น ๔) การมอบหมายการบ้านให้เด็กเก็บข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยเบิ้งจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ๕) การจัดเวทีระดมคำศัพท์ โดยเชิญให้คนเฒ่าคนแก่นำภูมิปัญญาของชุมชนมารวมกัน และให้คนในชุมชนร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลคำศัพท์ เมื่อได้คำศัพท์แล้ว แกนนำทำหน้าที่รวบรวมคำศัพท์ที่ได้พร้อมความหมาย และจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและจัดทำต้นฉบับพจนานุกรม จากการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ได้คำศัพท์ภาษาไทยเบิ้งที่กำลังจะสูญหาย จำนวน ๖๘๐ คำ หมวดของใช้ ๒๘ คำ หมวดความเชื่อ ๑๑ คำ หมวดคำด่า ๑๘ คำ หมวดคำขยายสี ๖ คำ หมวดทั่วไป ๔๘๓ คำ หมวดขนาด ๖ คำ หมวดบอกเวลา ๑๘ คำ หมวดสถานที่ ๔ คำ หมวดประชดประชัน ๙ คำ หมวดเปรียบเทียบ ๑๖ คำ หมวดน้ำ ๑๐ คำ หมวดผัก ๒๕ คำ หมวดไม้ยืนต้น ๑๘ คำ หมวดธรรมชาติ ๑๓ คำ หมวดกริยานอน ๑๑ คำ หมวดกริยานั่ง ๔ คำ และหมวดการเจ็บป่วย ๑๑ คำ นอกจากจะได้ตัวภาษาแล้ว โครงการนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญ เกิดความตระหนักและความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง และร่วมกันสืบสานภาษาและวัฒนธรรมไทยเบิ้งไว้ให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชาติและมนุษยชาติต่อไป

เอกสารการอ้างอิง

ประทีป อ่อนสลุง และคณะ. (๒๕๕๖). พจนานุกรมภาษาไทยเบิ้งบ้านโคกสลุง (ฉบับชาวบ้าน). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ชลธิชา บำรุงรักษ์ และมยุรี ถาวรพัฒน์. (๒๕๕๖). ภาษาไทยโคราช (ไทยเบิ้ง). พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช๒๕๕๖. กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม.

ภูธร ภูมะธน. (๒๕๔๒). รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้งในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. ลพบุรี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

สุธาทิพย์ ธีรานุวรรตน์. (๒๕๔๕). “การศึกษาระบบเสียงภาษาไทยเบิ้ง-ไทยเดิ้ง ตำบลโคกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุนิดา ศิวะปฐมชัย และคณะ. (๒๕๕๗). “พลังภาษาและวัฒนธรรม” เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมอยู่สบาย. ภาษาและวัฒนธรรมหลักประกันของสังคมสุขภาวะ. หน้า ๓๑-๖๑.

สุรชัย เสือสูงเนิน. (๒๕๔๘). การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ้งโคกสลุง จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุรัตน์ ปานะรัตน์. (๒๕๓๓) ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-7

การแสดงดนตรีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กระทรวงวัฒนธรรม
Ministry of Culture

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Department of Cultural Promotion

GREAT ARTISTS CONCERT SERIES 2014

Royal Celebration Concert

JIAN WANG PLAYS DVOŘÁK

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Hubert Soudant
Soloist : Jian Wang, cello
Programme : Dvořák cello concerto, Op.104, B minor

* (programme is correct at the time of printing but may be subject to change)

SUNDAY 7 DECEMBER 2014 AT 8:00 PM **THAILAND CULTURAL CENTRE, MAIN HALL**

Ticket Prices : 400.- 800.- 1,200.- 1,600.- 2,000.-

Book your tickets at ThaiTicketmajor - Tel 02 262 3456 - www.thaiticketmajor.com
or at The BSO Shop - Tel. 02 214 3757 3rd Fl. Bangkok Art & Culture Centre (opposite MBK Center)

Bangkok Post readers also eligible for a 25% discount Cut out two mastheads from the Bangkok Post and purchase your tickets at any ThaiTicketmajor booth. | Maximum two tickets per purchase.

E-mail : bsof@bangkoksymphony.org www.bangkoksymphony.org /bangkoksymphony

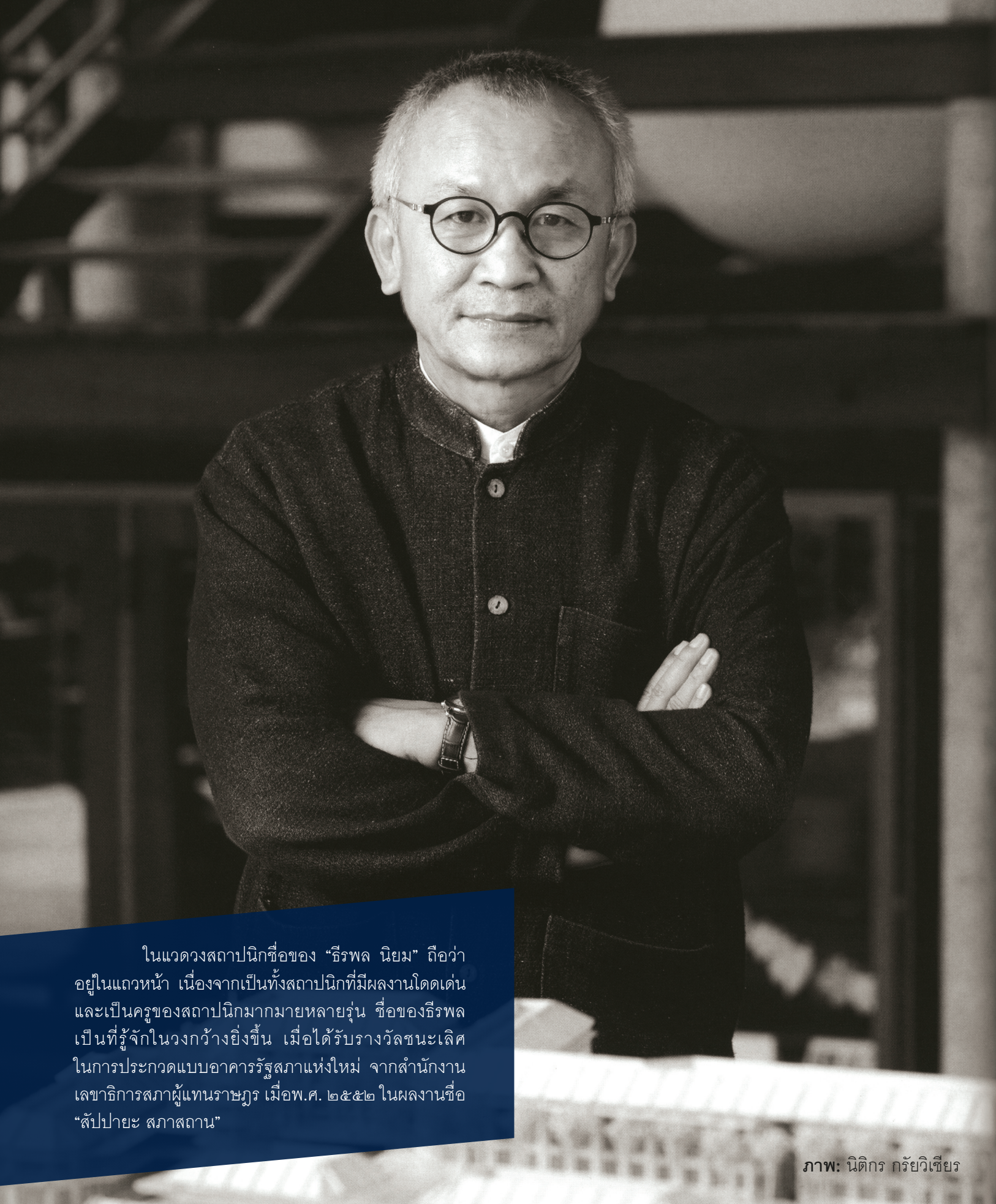

ในแวดวงสถาปนิกชื่อของ “ธีรพล นิยม” ถือว่าอยู่ในแถวหน้า เนื่องจากเป็นทั้งสถาปนิกที่มีผลงานโดดเด่นและเป็นครูของสถาปนิกมากมายหลายรุ่น ชื่อของธีรพลเป็นที่รู้จักในวงกว้างยิ่งขึ้น เมื่อได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ จากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เมื่อพ.ศ. ๒๕๕๒ ในผลงานชื่อ “สัปปายะ สภาสถาน”

ภาพ: นิติกร กรัยวิเชียร

ธีรพล นิยม

สถาปัตยกรรมเพื่อผู้คน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

ท่องเที่ยวเกี่ยวประสบการณ์

อาจารย์ธีรพล เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่จังหวัดพังงา ปัจจุบันอายุ ๖๓ หลังจากสำเร็จการศึกษาปริญญาตรี จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญาโทการพัฒนาชุมชนและชนบท จากสถาบันเทคโนโลยีเอเชีย กรุงเทพฯ อาจารย์ได้สร้างงานสถาปัตยกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง

นอกจากการเรียนรู้ในตำราและการลงมือปฏิบัติงานจริงแล้ว อาจารย์ธีรพลยังได้เก็บเกี่ยวความรู้จากการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ได้พบปะกับผู้รู้มากหน้าหลายตาทั้งในและต่างประเทศ เหล่านี้ทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวิถีภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า มาถ่ายทอดผ่านงานสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งถือเป็นแบบอย่างแนวทางในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมของอาจารย์ธีรพลในเวลาต่อมา และจากการสเก็ตช์ภาพเหล่านั้น ณ อาคารสถานที่จริง ทำให้ได้เรียนรู้ทั้งสถาปัตยกรรมและการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

ช่วงที่เริ่มต้นบุกเบิกสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมเพื่อสังคมนั้น อาจารย์ธีรพลเป็นผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มบริษัทแปลน ซึ่งเป็นสำนักงานสถาปนิกที่มีชื่อเสียง มีผลงานโดดเด่นเป็นที่รู้จัก โดยเกิดจากการรวมตัวกันของเพื่อน ๆ ที่สนใจงานด้านสังคมตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังเป็นนักศึกษาอยู่ จากความต้องการที่จะนำวิชาชีพที่ตนเรียนมาสร้างประโยชน์กลับคืนสู่สังคม จึงทำให้บริษัท แปลนอาคิเต็ค จำกัด ได้ก่อตั้งขึ้นมา

เอกลักษณ์งานสถาปัตยกรรมสู่เพื่อนมนุษย์

นอกจากนั้นอาจารย์ธีรพลยังได้เรียนรู้จาก “รศ.แสงอรุณ รัตกสิกร” ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของแวดวงสถาปัตยกรรมในบ้านเรา ส่งผลให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้หลากหลายหล่อหลอมกลายเป็นอุดมคติที่ถ่ายทอดสู่การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมของอาจารย์ธีรพลเป็นอย่างยิ่ง โดยมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

๑. เป็นสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมความเป็นมนุษย์ ซึ่งงานสถาปัตยกรรมที่อาจารย์ธีรพลออกแบบไม่ใช่เพียงแค่สิ่งปลูกสร้างเท่านั้น แต่ยังมองถึงการรองรับและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ด้วยการออกแบบพื้นที่อันส่งผลต่อการเกิดกิจกรรมที่เหมาะสมของผู้คน

๒. สถาปัตยกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กับเมืองและสังคม โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่ส่วนกลางอันเป็นพื้นที่สาธารณะหรือกึ่งสาธารณะ เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่ใช้อาคารกับบริบทแวดล้อม

๓. สถาปัตยกรรมซึ่งได้แรงบันดาลใจจากงานสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมพื้นถิ่น งานสถาปัตยกรรมของอาจารย์ธีรพลสะท้อนถึงการปรับใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นด้วยประสบการณ์ตรงจากชีวิตในวัยเด็ก และจากการท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ผ่านปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ต่าง ๆ องค์ความรู้เหล่านี้จึงถูกนำมาใช้ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมอย่างเหมาะสม ด้วยตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ผลงานของอาจารย์ธีรพลจึงมักจะเก็บรักษาสภาพแวดล้อมดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อให้ธรรมชาติได้ทำหน้าที่ของมันอย่างเต็มเปี่ยม

๔. สถาปัตยกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการตอบแทนคืนสู่สังคม ด้วยการออกแบบเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น องค์กรและมูลนิธิต่าง ๆ ซึ่งอาจารย์ธีรพลก็ทำอย่างเต็มความสามารถ โดยไม่ได้คิดค่าใช้จ่าย เช่นที่อาคารสถาบันปรีดีพนมยงค์ มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมคลองเตย โรงเรียนอนุบาลดวงประทีป และศูนย์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย เป็นต้น

ผลงานที่โดดเด่นอย่างเช่น “สวนแสงอรุณ” ที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับรองรับกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนนักศึกษา และเยาวชน โดยพัฒนามาจากพื้นที่สวนดั้งเดิม ที่ได้เก็บรักษาสภาพธรรมชาติของพื้นที่เอาไว้ และสร้างอาคารที่มีลักษณะโปร่งเป็นหนึ่งเดียวกับสภาพแวดล้อม เน้นวัสดุประหยัดพลังงาน เพื่อให้เป็นพื้นที่พักผ่อน และเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเช่น การเกษตรธรรมชาติ อาหารธรรมชาติ งานฝีมือ กิจกรรมศิลปะและการแสดง ไปจนถึงการภาวนาและปฏิบัติธรรม เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ทางเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการทดลองใช้ชีวิตแบบพึ่งพิงตนเองด้วย

ยกระดับคุณภาพชีวิต
ด้วยงานสถาปัตยกรรม

อาจารย์ธีรพลตระหนักอยู่เสมอว่า งานสถาปัตยกรรมที่ตนเองออกแบบนั้นจะมีผลกระทบต่อชีวิตผู้คน รวมทั้งมีบทบาทในการยกระดับมาตรฐานชีวิตของผู้คนได้ ดังนั้นการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนมากมาย นอกจากจะพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์แล้ว อาจารย์ยังมีเป้าหมายในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยไปด้วย มีการสร้างพื้นที่สีเขียวในสัดส่วนที่มากขึ้นกว่าข้อกำหนดทั่วไป ส่งผลให้งานสถาปัตยกรรมตอบโจทย์ทั้งกับตัวมันเองและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย รวมไปถึงคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และยังเป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้กับวงการอสังหาริมทรัพย์อีกด้วย เช่น โครงการบ้านสวนริมคลองบางมด โครงการบ้านสวนริมคลองกรุงเทพกรีฑา เป็นต้น

สืบสานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทย
สู่การพัฒนาจิตวิญญาณชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ด้วยนโยบายของกลุ่มบริษัทแปลนที่จัดสรรผลประโยชน์ ๔๐ เปอร์เซ็นต์จากผลกำไรทั้งหมดคืนกลับสู่สังคม เช่น การจัดตั้งมูลนิธิสวนแสงอรุณ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของรองศาสตราจารย์แสงอรุณ รัตกสิกร การก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมแสงอรุณ เพื่อเป็นพื้นที่แสดงออกและสนับสนุนเยาวชนด้านศิลปะ เป็นต้น

การดำเนินงานในช่วงนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของอาจารย์ธีรพลอีกขั้น จากการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับปราชญ์ในหลายสาขา ทำให้ได้สัมผัสและตระหนักในคุณค่าของความจริง ความดีงามของคนตัวเล็กๆ ที่มีชีวิตเรียบง่าย พึ่งพิงภูมิปัญญาพื้นถิ่นอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศน์วิทยาเชิงลึก

นอกจากนี้อาจารย์ธีรพลยังได้เรียนรู้ และเข้าถึงพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษางานเขียนของพระอาจารย์พุทธทาสภิกขุ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พระไพศาล วิสาโล รวมทั้งได้อุปสมบทที่วัดป่าสุคะโต โดยมีหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ เป็นพระอุปัชฌาย์ ทำให้ได้มีโอกาสใคร่ครวญ และเชื่อมโยงประสบการณ์ตรงของตนเองทั้งในทางโลกและทางธรรม ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในวิธีคิดและวิถีชีวิตดังกล่าว และยังส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมของอาจารย์ธีรพล โดยอาจารย์ได้มีโอกาสออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์จำนวนมากโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย จำนวนไม่ต่ำกว่า ๖๐ โครงการ

เพาะบ่มสถาปนิกรุ่นเยาว์ เพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

อาจารย์ธีรพลให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยได้ก่อตั้ง “สถาบันอาศรมศิลป์” ซึ่งเป็นการต่อยอดการจัดการศึกษาแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการเรียนรู้จากการลงมือทำ โดยได้ร่วมกับ “รศ.ประภาภัทร นิยม” ผู้เป็นภรรยา ก่อตั้งเมื่อพ.ศ. ๒๕๔๐ และได้เปิดการเรียนการสอน หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการเรียนรู้ของสถาบันแห่งนี้มุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างใคร่ครวญ ผ่านการฝึกปฏิบัติงานจริง ด้วยเป้าหมายในการสร้างมหาบัณฑิตที่สามารถเป็นสื่อแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ สู่การสร้างสรรค์รูปธรรมทางสถาปัตยกรรมที่ตอบโจทย์รอบด้าน ทั้งสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

ผลงานสถาปัตยกรรมของอาจารย์ธีรพลในช่วงนี้จึงเป็นองค์ความรู้ที่ควบรวมกระบวนการเรียนรู้หลากหลายกับผู้คนรอบด้าน ทั้งการวางผังแม่บท การออกแบบสถาปัตยกรรมโครงการ การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนและเมือง ไปจนถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน กระทั่งการปรับประยุกต์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาใช้ในการออกแบบจริง รวมไปถึงการออกแบบด้วยแนวความคิดในการประหยัดพลังงาน เป็นต้น

ปัจจุบันอาจารย์ธีรพล รับผิดชอบหน้าที่ในตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายบริหารและวางแผน ของสถาบันอาศรมศิลป์ภายใต้มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ และตำแหน่งผู้อำนวยการของอาศรมสถาปนิกชุมชนและสิ่งแวดล้อม ณ วันนี้อาจารย์ธีรพลยังคงสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากเพื่อสาธารณะแล้ว ยังเป็นการฝึกฝนเพื่อพัฒนาตัวเอง ทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา รวมถึงใช้เป็นฐานวิชาความรู้ในการให้สถาปนิกรุ่นเยาว์ได้ศึกษาเป็นแนวทาง สร้างจิตสำนึกเรื่องชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ด้วยทักษะและความสามารถรอบด้าน พร้อม ๆ กับการสร้างคุณประโยชน์ และคลี่คลายปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น ด้วยการใช้งานสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งรักษาเยียวยา ดังคำกล่าวที่ว่า ผู้ให้ คือ ผู้ได้รับ เฉกเช่นอาจารย์ธีรพล นิยม เมื่อท่านทุ่มเทให้แก่สังคม ท่านจึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (สถาปัตยกรรม) พุทธศักราช ๒๕๕๖

ศาสตราจารย์พูน เกษจำรัส

ศิลปินช่างภาพ ครูผู้จรรโลงชาติด้วยศิลปะ

“ศาสตราจารย์พูน เกษจำรัส” ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ศิลปะภาพถ่าย) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ ท่านเป็นคนแรกที่ได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติในสาขานี้ ด้วยจิตวิญญาณในการถ่ายภาพที่ไม่เพียงบอกเล่าคุณค่าในตัวของภาพเอง แต่ยังจรรโลงแผ่กว้างถึงสังคมและประเทศชาติไปด้วยกัน ในความเป็นครูตลอดช่วงชีวิตของท่าน สร้างลูกศิษย์มากมาย ได้รับรางวัลและตำแหน่งเชิดชูเกียรติต่าง ๆ ท่วมท้น ท่านกลับดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย แม้จะเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ศิลปะภาพถ่าย) ด้วยความสมถะท่านไม่เคยซื้อกล้องมือหนึ่งใช้เองเลย ได้แต่พาคนอื่นไปซื้อเท่านั้น ทั้งยังอุทิศตนเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์อย่างเต็มที่ ไม่เคยหวงวิชา แม้กระทั่งวันนี้ท่านจะจากไป องค์ความรู้และภาพถ่ายของท่านก็ยังคงอยู่ไม่จางหายไปไหน

ศาสตราจารย์พูน อาจารย์พูน หรือครูพูน ที่ลูกศิษย์เรียกขาน ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๔ ที่บ้านฉาง หมู่ ๘ ตำบลหนองโสน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี อาจารย์พูนเป็นบุตรของ “นายดี และนางเนื่อง เกษจำรัส” ท่านสมรสกับนางสาวสุดา วงศ์ขจรสุข มีบุตรชาย ๒ คน บุตรสาว ๔ คน เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนประจำจังหวัดเพชรบุรีแล้ว อาจารย์พูนก็เข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ด้วยความใฝ่ฝันที่จะทำงานด้านศิลปะ จึงสมัครเข้าเรียนที่โรงเรียนเพาะช่าง จนจบการศึกษาประโยคครูประถมการช่าง (ปป.ช.) และประโยคครูวาดเขียนโท (วท.) อันเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนเพาะช่างของขณะนั้น

เมื่อมหาวิทยาลัยศิลปากรเริ่มรับนักศึกษาเป็นปีแรก (ปีพ.ศ. ๒๔๘๖ ซึ่งแต่เดิมเป็นโรงเรียนศิลปากร ที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (ซี.เฟโรจี) ร่วมกับข้าราชการในกรมศิลปากรก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๖) อาจารย์พูนก็ได้สมัครเข้าเรียนเป็นนักศึกษารุ่นแรก และนักศึกษาคนแรกของคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร จบอนุปริญญาศิลปะบัณฑิตจิตรกรรมและประติมากรรม ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดในขณะนั้น

อาจารย์พูน เป็นหนึ่งในศิษย์ของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ท่านได้สอนวิชาสำคัญหลายวิชา และอำนวยการสอนวิชาปฏิบัติทุกวิชา สอนอย่างจริงจัง ขยันขันแข็ง และเข้มงวดเป็นอย่างมาก เพราะท่านต้องการมาตรฐานสูง ซึ่งอาจารย์พูนก็ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนในสมัยนั้นไว้ว่า

“ระหว่างปีการศึกษานั้นเป็นเวลาที่ยังมีสงครามโลกครั้งที่ ๒ อยู่ แต่การเรียนการสอนก็ยังมีอยู่อย่างเข้มแข็ง อาจารย์ผู้สอนตั้งใจสอน นักศึกษาเรียนอย่างเต็มที่ชนิดแทบจะไม่มีวันหยุด ลำบากยุ่งยากอยู่อย่างเดียว คืออุปกรณ์การเรียนไม่สมบูรณ์ แต่ถึงกระนั้นเมื่อจบการศึกษาก็ปรากฏว่าบรรดานักศึกษาต่างได้รับความรู้นำไปประกอบอาชีพกันอย่างดี ทำได้เกือบทุกสาขาวิชาช่าง”

จรรโลงสังคมและประเทศชาติ
ด้วยภาพถ่าย

เมื่อจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ครั้งแรกอาจารย์พูนตั้งใจว่าจะประกอบอาชีพทางศิลปะโดยตรง เช่น การเขียนปั้นแกะสลัก แต่ระหว่างที่คอยงานอยู่นั้น ท่านได้ทราบว่า ตำแหน่งครูสอนศิลปะที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนว่างลง จึงไปสมัครเข้าเป็นครูที่นั่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยสอนอยู่ที่นี่ ๑ ปี จึงไปสอบบรรจุเข้ารับราชการเป็นครูตรีโรงเรียนเพาะช่าง อันเป็นจุดเริ่มต้นชีวิตราชการนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ด้วยความชอบและสนใจในการถ่ายภาพจึงเริ่มศึกษาค้นคว้าการถ่ายภาพด้วยตนเอง ศึกษาจากทั้งตำราไทยและตำราต่างประเทศจนเชี่ยวชาญด้านการถ่ายภาพและรับงานถ่ายภาพทั่วไป

เมื่อวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ทุ่งมหาเมฆ เปิดสอนวิชาช่างภาพในปีพ.ศ. ๒๔๙๗ จึงเข้ารับราชการเป็นอาจารย์สอนวิชาช่างภาพที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ กระทั่งเกษียณอายุราชการเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๕ และได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๐

อาจารย์พูน มีผลงานด้านการสอนและการบริการสังคมมากมาย มีลูกศิษย์ทั้งในสถาบันการศึกษาและนอกสถาบันการศึกษานับไม่ถ้วน ทางด้านการถ่ายภาพท่านส่งภาพเข้าประกวดและได้รับรางวัลหลายรางวัล ได้รับเกียรติบัตรจากสมาคมถ่ายภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายประเทศ และท่านได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากร เป็นกรรมการตัดสินภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นนายกสมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๕ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอาจารย์พูนได้อุทิศชีวิตจิตใจให้กับงานศิลปะภาพถ่ายด้วยความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง

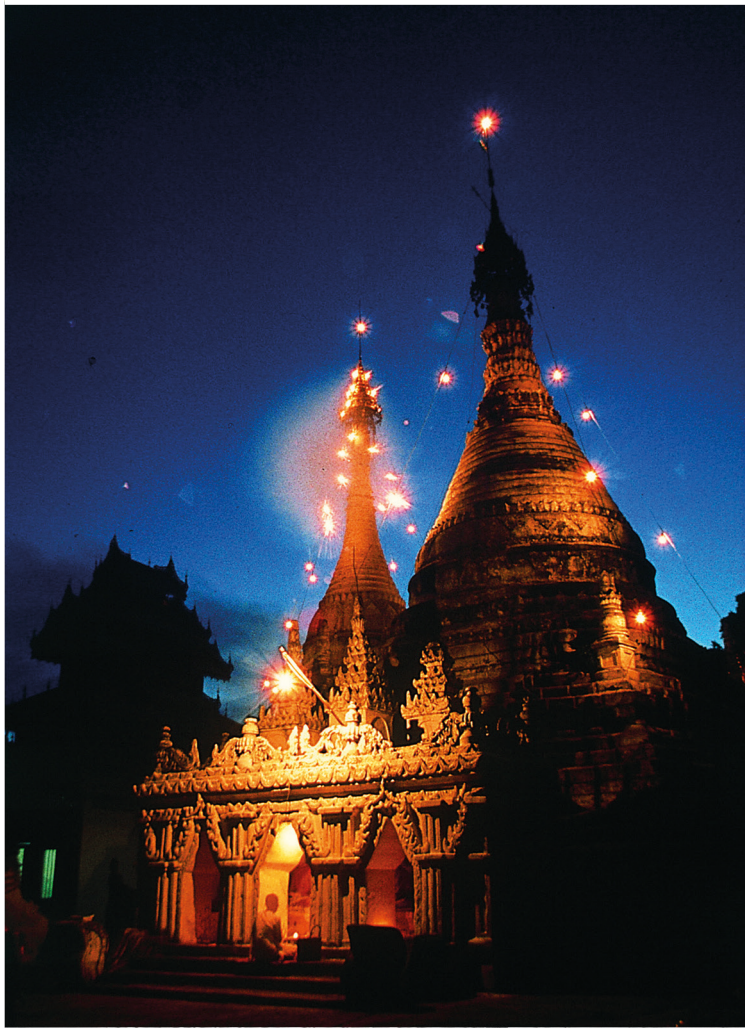

จากลูกหลาน ถึงพ่อพูน เกษจำรัส

"งานศิลปะ มิใช่มีไว้เพื่อความงามเพียงอย่างเดียว หากมีไว้เพื่อจรรโลงสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดีด้วยศิลปะภาพถ่ายได้รับการยกย่องเป็นงานวิจิตรศิลป์สาขาหนึ่ง บรรดาช่างภาพที่มีผลงานสร้างสรรค์ศิลปะภาพถ่ายจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปินช่างภาพ ดังนั้น สิทธิในการจรรโลงสังคมและประเทศชาติจึงย่อมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน..."

วาทะของอาจารย์พูน เกษจำรัส

"พ่อไม่ได้เขียนไว้ให้สวยหรู ดูเท่ ดูดี แต่ประการใดเลย เพราะ ๒๘ ปี ที่ผมอยู่กับพ่อมาตั้งแต่จำความได้ จนวันสุดท้ายในชีวิตการทำงานของพ่อที่ผมไปรับพ่อมาจากเพาะช่าง เพราะพ่อเป็นลมอยู่ในตรอกพาหุรัดระหว่างเดินทางไปประชุม พ่อเป็นมนุษย์ที่เกิดมาเพื่อเป็นครูโดยแท้จริง มีชีวิตอยู่เพื่อการสอน ซึ่งบอกได้ว่าในสังคมวันนี้ หาครูที่มีจิตวิญญานความเป็นครูแบบนี้ได้น้อยลง ผมเองก็ทำไม่ได้ ใครเชิญพ่อไปสอน ไปบรรยาย ที่ไหนไปหมด ไปถูกก็ไปทัน ไปไม่ถูกก็ช้าหน่อย นักเรียนก็นั่งรอกันไป"

"พ่อทำงานไม่เคยรอวันหยุด วันธรรมดาสอนเทคนิคกรุงเทพ เสาร์–อาทิตย์ ก็ตระเวณบรรยายตามสถาบันทั่วประเทศ แต่พ่อไม่เคยถาม และไม่เคยหวังว่า สอนเสร็จจะได้ค่าจ้างเท่าไหร่ ไม่เคยคิดว่าเป็นการเสียเวลา เสียแรง หรือหวังค่าน้ำมันคืน ผมเองเมื่อโตขึ้น พอมีวิชาก็ได้ไปช่วยพ่ออยู่บ่อยครั้ง และบ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่จัดงาน กล่าวขอบคุณ แล้วก็มอบกระเช้าดอกไม้แทนค่าจ้างหรือบางทีก็เป็นของขวัญ ของที่ระลึก พ่อก็หิ้วกลับบ้านมาฝากแม่ แม่เองยังพูดเปรยติดตลกให้ผมฟังว่า

"พ่อเอ็งน่ะ บรรยายแลกกระเช้าดอกไม้"

"ตั้งแต่ผมจำความได้ พ่อขับรถมอริส เดิมสีเทา พอเก่าก็เปลี่ยนเป็นสีเขียวใบตอง พ่อบ่นกะแม่ว่า อยากมีรถใหม่ แต่จนพ่อเสียไป รถมอริสคันเดิมก็ยังจอดอยู่ที่บ้าน พ่อเป็นศาสตราจารย์ทางด้านถ่ายภาพ แต่ในชีวิตพ่อไม่เคยมีกล้องมือ ๑ เลย พ่อซื้อกล้องมือสอง พาคนไปซื้อ จนรู้จักร้านกล้องมือสองแถวหลังกระทรวงทุกร้าน"

"กล้องมือ ๑ ตัวเดียวในชีวิตพ่อ เป็น F801 ที่นิคส์ไทยแลนด์ มอบให้เป็นที่ระลึก ตอนได้ศิลปินแห่งชาติ แต่มันไม่มีปุ่มปรับความเร็วชัตเตอร์ และก้านเลื่อนชัตเตอร์ พ่อไม่คุ้นมือ ก็เลยใช้ FM2 ที่พี่ชายซื้อให้ต่อไป ผมก็เลยเอามาใช้เองเท่ไปเลย ในฐานะที่พ่อเป็นคนแนวหน้าในวงการ แต่พ่อก็ไม่อายที่จะขับรถเก่าๆ และใช้กล้องมือสอง สะพายไปไหนต่อไหน พ่อมีความอยาก แต่ไม่เหนือจิตวิญญานความเป็นครู ไม่เคยหวังค่าตอบแทนในการสอน ก็เลยไม่เคยผิดหวัง"

"พ่อสอนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แม่เล่าว่าหลังจากพ่อเสีย ก็ได้พบเช็คค่าสอน ค่าบรรยายพิเศษหลายใบ ซึ่งพ่อไม่เคยคิดจะเอาไปใช้แลกเงิน นั่นคือพ่อสอนและให้วิชาความรู้โดยไม่คิดถึงค่าตอบแทนใดๆ นอกจากให้ลูกศิษย์ได้วิชาความรู้กลับไปก็เพียงพอแล้ว"

ลมหายใจในภาพถ่าย

อาจารย์พูนเสียชีวิตเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ อายุรวม ๗๖ ปี แต่จากการได้ศึกษาวิชาศิลปะและการช่างศิลปะจากโรงเรียนเพาะช่างและมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นเวลาเกือบสิบปี ทำให้อาจารย์พูนมีความรู้และความชำนาญ ทั้งในด้านจิตรกรรมและประติมากรรมที่เป็นศิลปะและการช่าง ทำให้มีผลงานด้านศิลปะควบคู่กับการสอนศิษย์มาโดยตลอด ส่วนการถ่ายภาพนั้นท่านทำผลงานทั้งที่เป็นงานบันทึกและงานที่เป็นศิลปะไว้มากมาย มีการนำไปใช้เผยแพร่ในนิทรรศการและสื่อมวลชน และเป็นหลักฐานต่าง ๆ ตลอดจนการตีพิมพ์ในหนังสือสำคัญเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งท่านได้ทำงานภาพถ่ายอย่างต่อเนื่องกระทั่งลมหายใจสุดท้าย ถือได้ว่าเป็นศิลปินภาพถ่ายชั้นครูที่อยู่ในดวงใจของลูกศิษย์ตลอดไป

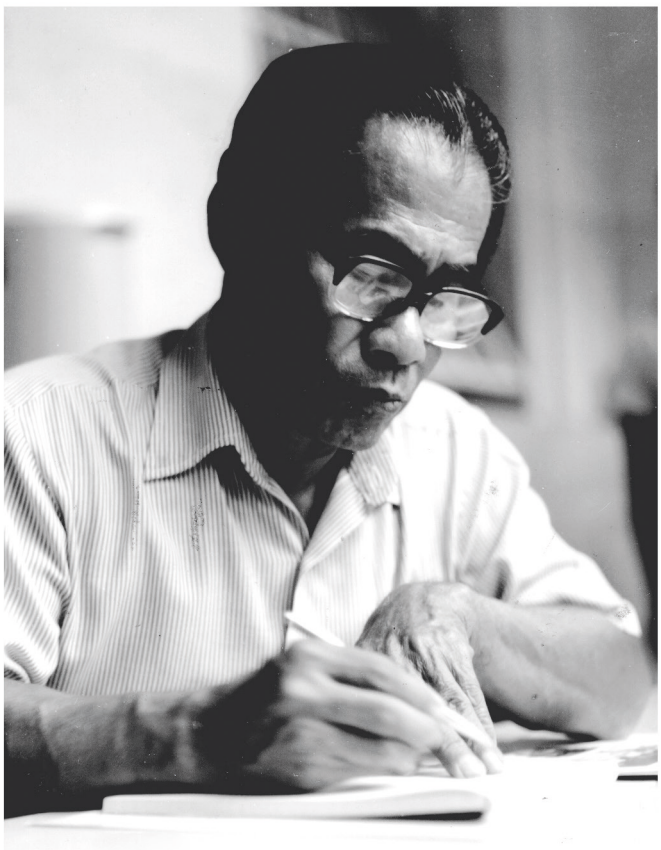

“งานศิลปะมิใช่มีไว้เพื่อความงามแต่อย่างเดียวก็หาไม่ หากแต่มีไว้เพื่อนำไปใช้จรรโลงสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดีอีกด้วย” วาทะของอาจารย์พูนสะท้อนทัศนะและแสดงอย่างชัดเจนถึงความมุ่งมั่นในการนำวิชาความรู้ที่ตนมีก่อประโยชน์ต่อสังคม

เมื่อชัตเตอร์สิ้นเสียง ภาพที่ถูกถ่ายโดยผ่านมุมมองของอาจารย์พูนไม่ได้สร้างเพียงความงดงาม แต่ภาพนั้นยังบันทึกความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ และสภาพสังคมของประเทศเป็นหลักฐานให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้สืบไป

เอกสารการอ้างอิง

สมบัติ จำปาเงิน, รวบรวมเรียบเรียง. ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๓. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

ฐิติมา สิงห์แก้ว

วิวัฒน์ ศัลยกำธร

วิถีกสิกรรมธรรมชาติชาญฉลาดอย่างพอเพียง

“อาจารย์ยักษ์” หรือ **“ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร”** ชายร่างใหญ่ในสไตล์การแต่งตัวธรรมดา ๆ เป็นที่รู้จักมักคุ้นในแวดวงผู้ที่สนใจใคร่รู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง หลายคนรู้จักอาจารย์ยักษ์ในนาม “ชายเพี้ยน แห่งมหา’ ลัยคอกหมู” ซึ่งเป็นหนังสือกึ่งอัตชีวประวัติที่อาจารย์ยักษ์เป็นผู้ถ่ายทอดเองด้วยความยึดมั่นในหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริงและเพื่อเป็นการพิสูจน์ให้ผู้คนได้เห็น อาจารย์ยักษ์จึงพลิกผันชีวิตของตัวเองจากผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานของภาครัฐสู่ชีวิตคนธรรมดา ที่ผนวกศาสตร์จากพระราชาเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้านได้อย่างพอเพียง

ขาย
เก็บ
ทาน

ชายเพี้ยนแห่งมหา’ ลัย คอกหมู

ก่อนจะเป็นที่ยอมรับนับถือกระทั่งเรียกขานว่า “อาจารย์” อย่างทุกวันนี้ อาจารย์ยักษ์ถูกกล่าวหาว่า “เพี้ยน” มาก่อน เนื่องจากเป็นถึงผู้อำนวยการในหน่วยงานรัฐ ได้ถวายงานรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นเวลากว่า ๑๖ ปี แต่กลับลาออกมาทำการเกษตรอย่างทุกวันนี้ ซึ่งตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ คือ ผู้อำนวยการกองประเมินผลงาน สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักนายกรัฐมนตรี หรือ กปร. ซึ่งหน้าที่ของอาจารย์ยักษ์ในช่วงนั้นก็คือ คอยจดบันทึกพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และจัดทำแผนสนองพระราชดำริ รวมถึงติดตามประเมินผล ประมวลผลงานสนองพระราชดำริของหน่วยงานต่าง ๆ และถวายรายงาน เป็นต้น

อาจารย์ยักษ์เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๔๙๗ ที่ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันอายุ ๖๐ ปี เป็นบุตรคนที่ ๕ ของ “นายบุญมาและนางทองเปลว ศัลยกำธร” ด้วยความที่เกิดมาตัวเล็กมาก พ่อแม่จึงตั้งชื่อว่า “นิด”

ในวัยเด็กของอาจารย์ยักษ์ก็ไม่ต่างจากเด็กต่างจังหวัดทั่ว ๆ ไปคือ วิ่งเล่นอยู่กับท้องไร่ท้องนา ใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติและเกษตรกรรมที่พ่อแม่สร้างมา กระทั่งขึ้นชั้นมัธยม ๓ จึงเข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพ ที่โรงเรียนวัดนวลนรดิศ แต่เมื่อเข้ามาเรียนในกรุงเทพการเรียนที่เคยใช้ได้ในบ้านเกิดกลับย่ำแย่สำหรับที่นี่ บวกกับอาการป่วยส่งผลทำให้อาจารย์ยักษ์ได้ฉายาว่า “ยักษ์” นับแต่ครั้งนั้น เพราะสอบตกชั้น ม.ศ. ๕ นี่เอง และตอนสอบเข้ามหาวิทยาลัยก็สอบไม่ติด อาจารย์ยักษ์จึงเบนเข็มมาเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มุ่งเรียนรู้สู่นักพัฒนา

ระยะเวลา ๔ ปีในมหาวิทยาลัยรามคำแหงกับการออกค่ายอาสาต่าง ๆ ทำให้อาจารย์ยักษ์ได้เห็นได้เรียนรู้ชีวิตมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้รู้จักประเทศไทย ได้สัมผัสกับวัฒนธรรมทั้ง ๔ ภาค มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย จากรั้วรามคำแหงอาจารย์ยักษ์ก็มาเรียนต่อปริญญาโทที่ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือ NIDA กระทั่งจบออกมาจึงเริ่มต้นชีวิตการทำงานที่ “สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาพัฒน์” และเก็บเกี่ยวประสบการณ์ชีวิตในฐานะนักพัฒนาชุมชนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล

หลังจากเป็นนักพัฒนาชุมชนได้ปีเดียวอาจารย์ยักษ์ก็กลับเข้ามาสอบบรรจุใหม่อีกครั้งที่สภาพัฒน์เช่นเดิม และได้บรรจุใหม่ในตำแหน่ง “เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน” ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๔) ช่วงนั้นก็เริ่มมีภัยพิบัติธรรมชาติให้เห็นบ้างแล้ว อีกทั้งชายแดนก็ยังไม่สงบ เพราะเป็นช่วงสงครามเย็น แต่ในหลวงก็เสด็จลงพื้นที่ชายแดนเป็นประจำ ซึ่งแรก ๆ อาจารย์ยักษ์ก็ตามเสด็จบ้าง แต่ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรง จนช่วงหลัง ๆ ก็จะมีหน้าที่คอยจดบันทึกพระราชดำริและนำไปผลักดันต่อ

ในช่วงนั้นผู้บังคับบัญชาของอาจารย์ยักษ์มักมอบหมายให้ไปบรรยายตามหน่วยงานต่าง ๆ บ้างก็บรรยายให้ชาวบ้านฟัง ซึ่งก็ได้ไปบรรยายตามที่พระองค์ท่านพระราชทานพระราชดำริไว้ แต่อาจารย์ยักษ์ก็รู้สึกว่าไม่ค่อยมีคนเชื่อเลย ทั้ง ๆ ที่อาจารย์ยักษ์ก็เป็นข้าราชการระดับสูงแล้ว ซึ่งคนฟังบรรยายก็บอกว่า “ก็ท่านเป็นถึงผู้อำนวยการ เงินเดือนก็มีกิน รถยนต์หลวงก็มีใช้ น้ำมันหลวงก็มีให้เติม จะพูดอย่างไรก็ได้ แน่จริงลาออกมาทำอย่างที่พูดสิ ทำนาเอง ทำปุ๋ยเอง ทำยาเอง ทำน้ำมันเอง” สิ่งนี้ทำให้อาจารย์ยักษ์คิดวนเวียนอยู่นานก่อนที่จะออกมาปฏิบัติตามแนวพระราชดำริอย่างจริงจังเช่นทุกวันนี้

น้อมนำทำตามแนวทางพระราชดำริแห่งความพอเพียง

กว่า ๑๖ ปีที่ได้ทำงานในการผลักดันแนวทางตามพระราชดำริ โดยผ่านทางกลไกของรัฐ ขณะเดียวกันอาจารย์ยักษ์ก็มองเห็นหายนะที่กำลังคืบคลานเข้ามา เนื่องด้วยเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในช่วงนั้น กระทั่งฟองสบู่แตกระลอกแรกยิ่งตอกย้ำความเชื่อของอาจารย์ยักษ์มากขึ้นเรื่อย ๆ หลังจากที่บรรยายมาหลายปี วันหนึ่งอาจารย์ยักษ์ก็ตัดสินใจลาออกจากราชการ เพื่อลงมือปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริบนผืนดินบ้านเกิดของตน

โดยมาอาศัยอยู่ในคอกหมูแคบ ๆ และลงมือทำทุกอย่างด้วยตนเองตั้งแต่ครั้งนั้น นั่นจึงเป็นที่มาของความ “เพี้ยน” ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นต่างพูดถึงอาจารย์ยักษ์ในช่วงแรก ๆ ที่เริ่มต้นใช้ชีวิตแบบคนธรรมดา แต่ด้วยความหวังที่จะพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินให้กลับมา และหวังว่าสิ่งที่ตนเองทำจะกลายเป็นตัวอย่างให้คนอื่น ๆ ได้ประจักษ์และเดินตามรอยเท้าของในหลวงเหมือนตน อาจารย์ยักษ์ก็ตั้งเป้าหมายไว้ว่า วันหนึ่งจะต้องมีคนเดินทางมาหาความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความศรัทธา ณ คอกหมูแห่งนี้ ซึ่งวันนี้ก็คงต้องบอกว่า สิ่งนั้นเป็นจริงขึ้นมาแล้ว

ก่อนที่อาจารย์ยักษ์จะมาทำศูนย์กสิกรรมธรรมชาติที่มาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ได้ผ่านการเตรียมตัวกว่า ๑๓ ปี ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๒๖ - พ.ศ. ๒๕๓๙ แรก ๆ อาจารย์ยักษ์จะเริ่มด้วยการปลูกป่าเพื่อให้ร่มเย็นก่อน และปลูกไม้สำหรับใช้สร้างบ้านเรือน ซึ่งเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องไปด้วยในตัว

อาจารย์ยักษ์เลือกที่มาบเอื้องเพราะว่า ที่นี่ทำการเกษตรได้ยาก เนื่องจากดินก็ไม่ดี น้ำก็น้อย แถมเป็นเขตอุตสาหกรรม เรียกได้ว่าแห้งแล้งมาก แต่ถ้าตนฟื้นฟูที่นี่ได้จริง ๆ สิ่งนี้จะยิ่งตอกย้ำให้ชาวบ้านเห็นตัวอย่างที่ชัดเจน

ในปีพ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๑ ช่วงที่ลาออกจาก กปร. (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) อาจารย์ยักษ์ก็เริ่มปลูกไม้ที่ใช้เป็นอาหาร เช่น ปลูกข้าว ปลูกผัก เป็นต้น เมื่อได้ข้าวเหลือกินก็เอาไปแบ่งปันให้ชาวบ้าน เนื่องจากเป็นข้าวพันธุ์ดีจึงเป็นพันธุ์ข้าวให้ชาวบ้านใช้ปลูก

จากนั้นก็เริ่มแปรรูปสมุนไพรในป่าออกขาย เป็นปุ๋ยบ้าง ทำถ่านใช้เอง ทำปุ๋ยใช้เอง ทำของใช้เอง เมื่อเริ่มเห็นเป็นจริงตามแนวทางพึ่งพาตนเอง ผู้คนก็เริ่มเข้าไปดูงาน กระทั่งพ.ศ. ๒๕๔๑ อาจารย์ยักษ์ก็ต้องปรับคอกหมูออกเพื่อทำเป็นห้องเรียนในที่สุด เห็นได้ว่าแนวทางพัฒนาดังกล่าวมีลำดับขั้นตอนเป็น ๙ ขั้นจากจุดหมายสู่จุดเริ่ม ในการมุ่งสู่การพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริ

๙ ขั้นตอนการพัฒนาที่มาบเอื้อง

ขั้นตอนที่ ๙	กองกำลังเกษตรโยธิน
ขั้นตอนที่ ๘	ขาย
ขั้นตอนที่ ๗	เก็บรักษา
ขั้นตอนที่ ๖	ทาน
ขั้นตอนที่ ๕	บุญ
ขั้นตอนที่ ๔	พอร่มเย็น
ขั้นตอนที่ ๓	พออยู่
ขั้นตอนที่ ๒	พอใช้
ขั้นตอนที่ ๑	พอกิน

“ธรรมะไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ ธรรมะเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ”

“สิ่งนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าอยู่หัวเน้นย้ำ เพราะความพอเพียงจะเกิดขึ้นได้ต้องมีธรรมกับความรู้ ธรรมเป็นการนำความเชื่อมโยงของมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติเข้ามาร่วมกัน พร้อมทั้งต้องมีความรู้ คือ ความรู้ทั้งด้านภูมิศาสตร์และด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ อย่างใบไม้นั้นก็เป็นโซลาร์เซลล์ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด แปลงแสงอาทิตย์มาเป็นทุกอย่าง แปลงมาเป็นอาหาร เป็นยา และเมืองไทยเป็นเมืองที่มีแสงแดดตลอดปี อยู่ใกล้แสงอาทิตย์ เหมือนอยู่บนสวรรค์ แต่เรากลับทำลายโซลาร์เซลล์ทิ้งกันหมดทั้งประเทศ เรื่องเหล่านี้ไม่มีใครสอนในมหาวิทยาลัย ทั้งที่เป็นเรื่องง่าย ๆ เราทุกวันนี้เหมือนกับไก่ที่อยู่ในเข่ง ทะเลาะเบาะแว้ง ถือดี แย่งยศ แย่งศักดิ์กัน ไม่รู้เรื่องเลยว่าเขาจะเอาไปฆ่ากันทั้งเล้าแล้ว” อาจารย์ยักษ์กล่าวไว้ในหนังสือชายเพี้ยนแห่งมหา’ ลัย คอกหมู

กองทัพเกษตรโยธินและขบวนการคืนชีวิตให้แผ่นดิน

ผลงานที่เห็นเป็นจริงของอาจารย์ยักษ์ทำให้สื่อต่าง ๆ ช่วยกันถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นไปสู่วงกว้างยิ่งขึ้น นอกจากอาจารย์ยักษ์จะได้รับรางวัลมากมายในการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ กระทั่งสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้คนอีกมากมาย เสมือนหนึ่งกองทัพนักรบทางการเกษตรที่มีหัวใจพอเพียงเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้นอาจารย์ยักษ์ได้ตั้งองค์กรอิสระที่จะมาขับเคลื่อนแนวทางนี้ ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา “กองทัพเกษตรโยธิน” ก็เสมือนหนึ่งในกระบวนการที่จะคืนชีวิตให้แผ่นดิน คือ พยายามคืนชีวิตกลับสู่ธรรมชาติ ให้ดินอุดมสมบูรณ์ มีชีวิต และคืนชีวิตกลับสู่สายน้ำ อากาศ กระทั่งเป็นการคืนชีวิตของตัวเราเองให้กับแผ่นดินเกิดในที่สุด

ปัจจุบันศูนย์กสิกรรมธรรมชาติของอาจารย์ยักษ์ยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับแนวทางที่ผู้คนหันมาสนใจมากขึ้นตามลำดับ กลายเป็นโรงเรียน กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้คนมากมาย มาถึงตรงนี้คำถามที่ว่า “อาจารย์ยักษ์เพี้ยนหรือเปล่า?” ทำให้เราคิดได้ว่าคนที่หาว่าอาจารย์เพี้ยนจะทำได้สักครึ่งหนึ่งของอาจารย์ยักษ์หรือเปล่า

เอกสารการอ้างอิง

วิวัฒน์ ศัลยกำธร. ชายเพี้ยนแห่งมหา’ลัยคอกหมู. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คอกหมู, ๒๕๕๔.

พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สร้างสรรค์ภูมิปัญญาเกษตรไทยจารึกไว้คู่แผ่นดิน

โครงสร้างสังคมไทยสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกษตรกรรมมาช้านาน ก่อเกิดวิถีชีวิต การดำรงอยู่ และค้ำชูผู้คนในประเทศมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่ามาจนถึงรุ่นเรา แม้ปัจจุบันเทคโนโลยีอันทันสมัยจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่สังคมเกษตรก็ยังคงจำเป็นในการขับเคลื่อนประเทศให้ไปข้างหน้าอย่างไม่ลดละ

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาที่จะพาเราก้าวเข้าสู่วิถีความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างลึกซึ้ง **“พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (องค์การมหาชน)** หรือ **พกฉ.”** พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ตั้งอยู่ที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ด้วยรูปแบบการจัดแสดงที่ทันสมัย ผสานเทคโนโลยีรอบด้าน ทั้งภายในและภายนอกอาคาร ราวกับ “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” เลยทีเดียว

ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์การเกษตรฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบรอบ ๕๐ ปี ในพ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งครั้งนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานพิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (องค์การมหาชน) เพื่อดำเนินการบริหารงานตามพระราชกฤษฎีกา โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒

พิพิธภัณฑ์อันเต็มไปด้วยชีวิต

พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติฯได้มีการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นแหล่งเผยแพร่พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านการเกษตรอย่างหลากหลาย สร้างให้เยาวชนและประชาชนได้ตระหนักถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ในการพัฒนาการเกษตรไทย และที่สำคัญคือ สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเป็นรูปธรรม นับได้ว่าเป็นนิทรรศการที่มีชีวิตและสร้างอาชีพสร้างชีวิตได้ในขณะเดียวกัน

พิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ เรียกได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ยุคใหม่ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต มีการจัดแสดงทั้งภายในและภายนอกอาคาร โดยมีทั้งหมด ๙ อาคาร บนพื้นที่กว่า ๓๐๐ ไร่ ภายในอาคารจะเป็นการจัดแสดงนิทรรศการ “ในหลวงรักเรา” โดยมีแนวทางการนำเสนออยู่ภายใต้หลักคิดที่ว่า “ไม่มีใครรักประชาชนเท่าในหลวงอีกแล้ว พระองค์ทรงทำเพื่อประชาชนมากมาย” มีการแสดงในรูปแบบที่ทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์สั้น ระบบมัลติมีเดียที่โต้ตอบกับผู้เข้าชม แสงสีเสียงต่าง ๆ และอาคารสถานที่จำลองย้อนยุคสื่อสารวิถีไทยในอดีต รวมไปถึงการเรียนรู้เกษตรแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมภายในอาคาร

เมื่อเข้าสู่ภายในตัวอาคารจะประกอบด้วยพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่จัดแสดงงานด้านเกษตร โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ประกอบด้วย

นิทรรศการเผยแพร่เกียรติคุณและพระอัจฉริยภาพด้านการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชประวัติ หลักการทรงงาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตร นวัตกรรมและการพัฒนาการเกษตรไทย และนิทรรศการหมุนเวียนอันเกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเกษตรในรูปแบบใหม่ ๆ ด้วยเทคโนโลยีทันสมัย ทั้งสื่อในการจัดแสดง หุ่นจำลองวิถีชีวิต การใช้สื่อผสมเสมือนจริง รวมถึงการใช้สื่อมัลติทัช มัลติมีเดีย และแอนิเมชั่นในลักษณะอินเตอร์แอคทีฟโต้ตอบกับผู้เข้าชม

นิทรรศการเด่น ๆ ที่เราจะได้ชมเมื่อเดินทางมาถึงพิพิธภัณฑ์นั่นก็คือ นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ในหลวงรักเรา” จัดแสดงที่อาคารเฉลิมพระเกียรติฯ บริเวณชั้น ๑ โดยจะแบ่งส่วนการจัดแสดงออกเป็น ๑๐ ส่วน ดังนี้

๑. พระราชพิธีในวิถีเกษตร พระราชพิธีเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้เกษตรกรไทยและปฏิทินชาวนาไทย อย่างเช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และพระราชพิธีพืชมงคล

๒. กษัตริย์ เกษตร จัดแสดงในโรงภาพยนตร์ ๓ มิติ ๑๒๐ ที่นั่ง นำเสนอ “เรื่องของพ่อในบ้านของเรา” ซึ่งเป็นพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยเทคนิคการฉายแบบทะลุจอ

๓. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็พระเจ้าอยู่หัว ๒๓ ข้อ ซึ่งจุดเด่น ๆ จะอยู่ที่ซุ้มประติมากรรมรวงข้าวที่จัดแสดงหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและน้อมนำไปปฏิบัติ

๔. หัวใจไฝ่เกษตร ที่นี่ผู้เข้าชมจะได้สนุกสนานกับของเล่นในวิถีเกษตรจากธรรมชาติใกล้ตัว พร้อมองค์ความรู้ในวิถีเกษตร เช่น บ้านชาวนาจำลอง ๓ หลัง สวนผัก ๕ สี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เครื่องสีข้าวด้วยมือ เครื่องฝัดข้าวโบราณ เครื่องใช้ไม้สอยในการประกอบอาชีพเกษตร เป็นต้น

๕. ตามรอยพ่อ เป็นแบบอย่างของพ่อ รวมถึงวาทะคำคมผู้น้อมนำคำพ่อสอนและหัวใจนักปราชญ์ เป็นต้น

๖. วิถีเกษตรของพ่อ เป็นการนำเสนอพระอัจฉริยภาพด้านการจัดการ ดิน น้ำ ป่า คน โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา โครงการหลวง และ ๖ ศูนย์ศึกษาการพัฒนา

๗. นวัตกรรมของพ่อ นำเสนอพระเกียรติคุณและนวัตกรรมของพ่อด้านลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าพระราชนิพนธ์ เช่น ดนตรี วรรณกรรม เป็นต้น

๘. ภูมิพลังแผ่นดิน ๗ นำเสนอช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านสื่อหนังสือดิจิทัลเล่มยักษ์ที่จะพาคุณไปเรียนรู้อย่างสนุกสนาน

๙. น้ำคือชีวิต จัดแสดงงานจากยอดเขาถึงท้องทะเล สายพระเนตรยาวไกลในการบริหารจัดการน้ำ กระบวนการแห่งฝนหลวง คุณค่าแห่งปราการน้ำ โมเดลเครื่องบินทำฝนหลวง ภาพถ่ายพระราชกรณียกิจที่ทรงงานเรื่องน้ำ เป็นต้น

๑๐. ลานภูมิปัญญาแผ่นดิน ชมภาพประติมากรรมนูนต่ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โดยการจัดรูปแบบนิทรรศการจะมีการสร้างบรรยากาศให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่จัดแสดงอย่างลงตัว นอกจากที่นี่จะสรรหาสิ่งที่หาดูได้ยากและมีความหมายสำคัญทางด้านการเกษตรแล้ว จุดเด่นของที่นี่ก็คือ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาร่วมสร้างประสบการณ์เข้าชมพิพิธภัณฑ์ อย่างที่ได้กล่าวมา เรียกได้ว่าทันสมัยถึงขั้นล้ำไปข้างหน้าเลยทีเดียว สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างผู้ชมและนิทรรศการ ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าชมได้ทั้งความรู้ได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการฉีกรูปแบบพิพิธภัณฑ์เดิม ๆ ที่เคยเป็นมา หลายคนอาจจะมองว่าการไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งที่น่าเบื่อ แต่สำหรับที่นี่คุณจะต้องเปลี่ยนความคิดนั้นไปเลย

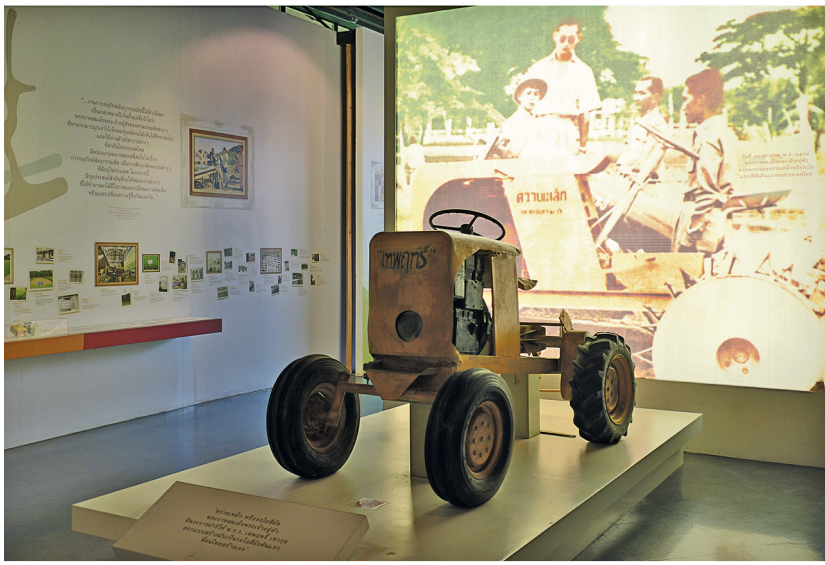

กิจกรรมภายนอกอาคาร

การจัดแสดงงานนอกอาคารเน้นเนื้อหาที่สอดคล้องกับการจัดแสดงภายใน โดยเฉพาะฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นการเกษตรตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากผู้เข้าชมจะได้เห็น ได้เรียนรู้อย่างใกล้ชิดแล้ว ยังได้ลงมือทำอีกด้วย อย่างเช่น ในส่วนของ “ไร่พอเพียง” ก็จะมีกิจกรรมหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ปลูกผัก ไม้ผล เพาะเห็ด เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ไปจนถึงการใช้โซลาร์เซลล์มาผลิตไฟฟ้าในบ้านเรือน เป็นต้น

สำหรับคนเมืองที่อาศัยในเมืองใหญ่ และอาจจะกำลังมองหารูปแบบวิธีในการปรับใช้วิถีเกษตรพอเพียง ต้องไม่พลาดในส่วนของ “เกษตรพอเพียงเมือง” เนื่องจากฐานนี้จะนำเสนอต้นแบบการเกษตรสำหรับคนเมือง โดยเฉพาะคนที่มีพื้นที่น้อย และต้องการพึ่งตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการผลิตอาหารปลอดสารพิษ การลดค่าใช้จ่าย หรือจะเพิ่มพื้นที่สีเขียวและช่วยลดโลกร้อนได้อย่างไร ที่นี่ก็มีคำตอบให้ อย่างเช่น การปลูกผักปลูกข้าวในบ่อซีเมนต์ การปลูกพืชบนดาดฟ้า การนำขยะในครัวเรือนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นต้น เหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่เป็นไร่ ๆ แต่แค่อาศัยพื้นที่เล็ก ๆ หลังบ้าน ตามระเบียง และหัวใจที่พอเพียงเท่านั้น ก็จะสามารถใช้แนวคิดแบบพอเพียงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนเมืองได้

ในส่วนของ “มหัศจรรย์เกษตรไทย” จะนำเสนอความรู้ความแปลกใหม่ทางการเกษตร เช่น การปลูกข้าวในบ่อซีเมนต์วงใหญ่ การทำมะละกอตอนกิ่ง การปลูกผักในน้ำ เป็นต้น

ส่วนใครที่อยากสัมผัสชีวิตเกษตรกรตัวจริง ก็ต้องมาที่ “เกษตรตามรอยพ่อ” ซึ่งเน้นการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการใช้ที่ดินเพียง ๑ ไร่ แต่สามารถทำประโยชน์ได้มากมาย เช่น การทำนา ปลูกผัก สมุนไพร ไม้ผล เพาะเห็ด เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เป็นต้น โดยพื้นที่ ๑ ไร่จะแบ่งการจัดการเป็น ๔ ส่วน คือ ๓๐% น้ำ ๓๐% นาข้าว ๓๐% ปลูกพืชผักไม้ผล และอีก ๑๐% ก็ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งที่นี่เราก็จะได้เห็นตัวอย่างแปลงสวนไร่นาของเกษตรกรตัวจริงหลายท่านที่มาเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางของในหลวง

อีกฐานหนึ่งที่มีความน่าสนใจไม่แพ้กันคือ “นวัตกรรมที่อยู่อาศัย” ซึ่งนำเสนอบนฐานความคิดของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างเป็นที่อยู่อาศัย ง่ายและประหยัดสุด ๆ โดยเฉพาะบ้านดินและบ้านฟาง เป็นต้น ใครที่อยากนำแนวความคิดเหล่านี้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตัวเองต้องไม่พลาด

เมื่อคุณได้มาเยือนที่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เชื่อได้ว่าจะทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจต่อแนวทางการเกษตรไทยยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพระอัจฉริยภาพในการเกษตรที่ในหลวงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย อันจะช่วยให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสังคมเกษตรที่ถือได้ว่าเป็น “กระดูกสันหลังของชาติ” คำนี้หลายคนอาจจะลืมไปแล้ว แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านไม่เคยลืม เพราะประชาชนอยู่ในสายพระเนตร พระกรรณของพระองค์ตลอดมา ดังที่ประจักษ์ชัดแจ้งในนิทรรศการต่าง ๆ ที่ได้จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/culmag4-8

ข้อมูลการติดต่อ

เปิดให้เข้าชม ทุกวันอังคาร - วันอาทิตย์ เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์
เวลา ๐๙.๓๐ - ๑๕.๓๐ น.
อัตราค่าเข้าชมสำหรับชาวไทย ผู้ใหญ่ ๕๐ บาท เด็ก ๓๐ บาท
อัตราค่าเข้าชมสำหรับชาวต่างชาติ ผู้ใหญ่ ๑๐๐ บาท เด็ก ๕๐ บาท

สำนักงานพิพิธภัณฑ์เกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (องค์การมหาชน)
The Golden jubilee Museum of Agriculture Office (Public Organization)
หมู่ ๑๓ ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ ๔๖-๔๘
ตรงข้ามโรงพยาบาลนวนคร ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง
จ.ปทุมธานี ๑๒๑๒๐
โทร. ๐-๒๕๒๙-๒๒๑๒, ๐-๒๕๒๙-๒๒๑๓
แฟกซ์ ๐-๒๕๒๙-๒๒๑๔

นิทรรศน์รัตนโกสินทร์
Rattanakosin Exhibition Hall

นิทรรศน์รัตนโกสินทร์

แหล่งเรียนรู้ “ราก” แห่งความเป็นไทย ที่คนไทยไม่ควรพลาดบนถนนราชดำเนิน !!

หากถามถึงสิ่งที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ รู้สึกภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย คำตอบแรกคงหนีไม่พ้นการได้อยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย อันดับรองมาคือ ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย โดยมีความภูมิใจในเอกราชของชาติไทย..หากแต่ความภาคภูมิใจที่ไร้ซึ่ง "ราก" หยั่งด้วยสำนึกอย่างเข้าใจที่แท้จริง ก็ไม่ต่างจากการมองภาพอันเลือนลางที่จะคอยจางหายไปตามกาลเวลา

เพื่อให้คนไทยในแผ่นดินรัตนโกสินทร์ได้ตระหนัก และรู้จักตัวตนหรือรากเหง้าของตัวเองมากขึ้น รวมทั้งร่วมกันสืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะ ตลอดจน ภูมิปัญญาและปรัชญา ความเชื่ออันงดงามของผู้คนแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในอดีตไม่ให้สาบสูญตามกาลเวลา แหล่งเรียนรู้ร่วมสมัยที่จัดแสดงถึงคุณค่าแห่งรัตนโกสินทร์ จึงถือกำเนิดขึ้นภายใต้ชื่อ *"นิทรรศน์รัตนโกสินทร์"*

ทันทีที่ก้าวเข้าสู่ตัวอาคาร จอแอลซีดีอินเตอร์แอคทีฟขนาดยักษ์กลางโถงต้อนรับค่อยๆ ทำให้ภาพเดิมของพิพิธภัณฑ์ทางศิลปวัฒนธรรมในใจใครหลายคนเริ่มเลือนหายไป และเชื่อว่าเมื่อออกจากอาคารแห่งนี้ไป ความน่าเบื่อของภาพจำแบบเดิมคงหมดไปในที่สุด เพราะไม่เพียงเทคนิคอินเตอร์แอคทีฟในห้องจัดแสดงของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แล้ว ยังมีเทคโนโลยีการนำเสนอที่ทันสมัยหลากหลายรูปแบบ ซึ่งถูกนำมาใช้จัดแสดง อย่างไม่ซ้ำกันในแต่ละห้อง ที่ร้อยเรียงชื่อไว้อย่าคล้องจองกัน คือ รัตนโกสินทร์เรืองโรจน์,เกียรติยศแผ่นดินสยาม, เรืองนามมหรสพศิลป์, ลือระบิลพระราชพิธี ,สง่าศรีสถาปัตยกรรม ,ตื่นตำย่านชุมชน,เยี่ยมยลถิ่นกรุง, เรืองรุ่งวิถีไทย,ดวงใจปวงประชา ติดตามรายละเอียดเรื่องราวอันทรงคุณค่าห้องจัดแสดงต่างๆ ในนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ได้ *ในฉบับต่อไปนะคะ*

คุณค่าแห่งยุคสมัยสัมผัสได้ในหนึ่งวัน

นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ เปิดให้บริการทุกวัน ยกเว้น วันจันทร์ ตั้งแต่เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๙.๐๐ น.
สอบถามรายละเอียดได้ที่ ๐๒๖-๒๑๐-๐๔๔ www.nitasrattanakosin.com

ลอยกระทงในอุษาคเนย์

แผ่นดินเดียว
ธีรภาพ โลหิตกุล

...กินข้าวอย่าลืมเสื้อนา กินปลาอย่าลืมเสื้อน้ำ...

ภาษิตคำสอนของคนไทยแต่โบราณบอกให้รู้ว่าแต่ไหนแต่ไรมา คนไทยเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตย์อยู่ในทุ่งนาและท้องน้ำ เรียกว่า “เสื้อนา” กับ ”เสื้อน้ำ” บางทีเรียก “ผีเสื้อนา - ผีเสื้อน้ำ” รวมทั้ง “ผีเสื้อเมือง” หรือ “พระเสื้อเมือง” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้คุ้มครองเมือง

ต่อมาเมื่อคนไทยขยับขยายลงมาตั้งถิ่นฐาน ณ ลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยา เกิดเป็นสามอาณาจักรใหม่ คือล้านนา สุโขทัย และอยุธยา ซึ่งแวดล้อมไปด้วยชนชาติที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาก่อน คือ มอญ ขะแมร์ และพม่า ชนชาติเหล่านี้นับถือสองศาสนาหลัก คือศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู นับแต่นั้น “เสื้อนา” หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งนาข้าว ก็ถูกแต่งองค์ทรงเครื่อง แล้วเรียกขานใหม่ว่า “พระแม่โพสพ” ซึ่งเป็นปางหนึ่งหรือภาคหนึ่งของ “พระลักษมี” เทพนารีแห่งโชคลาภและความอุดมสมบูรณ์ ชายาของมหาเทพฮินดูนาม “วิษณุ” หรือ “นารายณ์”

ส่วน “เสื้อน้ำ” ก็กลายเป็น “พระแม่คงคา” เทพนารีแห่งสายน้ำ ธิดาของพระหิมวัต – เทพแห่งเทือกเขาหิมาลัย และเป็นพี่สาวของพระอุมา – ชายาของพระศิวะมหาเทพ มีเรื่องเล่าว่าเมื่อพระคงคากำเนิด บรรดาทวยเทพต่างยินดีปรีดา จึงพากันอัญเชิญพระนางไปสถิตเป็นสายธารสวรรค์ ซึ่งมนุษยโลกจะเห็นพระนางเป็นทางสีขาวยาวพาดไปตามโค้งฟ้า อย่างที่ฝรั่งเรียก “ทางน้ำนม” (Milky Way) หรือที่มาเรียกกันภายหลังว่า“ทางช้างเผือก”

แต่ชาวฮินดูเรียก “คงคาสวรรค์” (Ganges) และนับถือว่าเป็นหนทางสู่สวรรค์ ยามมีลมหายใจ ต้องได้อาบน้ำศักดิ์สิทธิ์แห่งสายธาราคงคาสักครั้ง ยามสิ้นลมแล้วก็ขอให้ร่างได้มอดไหม้ ณ ริมฝั่งคงคา เพื่อเถ้าอัฐิจะได้ถูกกวาดลง ณ คงคา ให้พระแม่แห่งสายน้ำนำพาดวงวิญญาณไปสู่สรวงสวรรค์

เฮือไฟที่ชาวบ้านแห่ผ่านหน้าพระอุโบสถ วัดเชียงทอง เมืองหลวงพระบาง ก่อนที่จะนำลงไหลเฮือไฟในลำน้ำโขง

บางตำนานเล่าขานว่ายามเกรี้ยวกราด คงคาสวรรค์อาจไหลลงมาสู่พื้นโลกอย่างรุนแรง ถึงขั้นโลกจะแตกได้ พระศิวะมหาเทพจึงเอามุ่นมวยผมของพระองค์ไปชะลอคงคามหานทีไว้ นี่อาจเป็นสาเหตุหนึ่งก็ได้ ที่ทำให้มนุษย์ต้องบัดพลีบูชาพระแม่คงคาให้ดี หากคิดว่าทำอะไรไม่ดีกับแม่คงคา เช่นทำให้แม่น้ำสกปรก ก็ต้องขออภัยด้วยการจุดประทีปลงในกระทง ลอยไปขอขมาลาโทษ และขออย่าให้พระแม่โกรธจนเกรี้ยวกราด จนน้ำท้วมท้นล้นตลิ่ง กระทั่งลูกๆ ต้องตกระกำลำบาก

แต่บ้างก็ว่าการลอยกระทง ได้รับอิทธิพลจากธรรมเนียมการลอยประทีปเพื่อบูชามหาเทพของชาวฮินดู อันประกอบด้วย พระศิวะ พระนารายณ์ พระพรหม เรียกตามคัมภีร์โบราณว่า “ทีปวาล” หรือเทศกาลตามประทีป ซึ่งเมื่อบูชาครบวันแล้วให้นำประทีปไปลอยน้ำ

ข้างฝ่ายศาสนาพุทธอธิบายว่า การลอยกระทงมีต้นกำเนิดจากเมื่อครั้งยังไม่ตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้เสวยข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา แล้วทรงตั้งสัตยาธิษฐานลอยถาดข้าว ณ ริมฝั่งน้ำเนรัญชรา ว่าหากพระองค์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจริง ก็ขอให้ถาดลอยทวนน้ำ ปรากฏว่าถาดค่อยๆ จมลงในลักษณะทวนน้ำ จนไปถูกขนดหางของพญานาคผู้รักษาบาดาล ครั้นเมื่อทรงตรัสรู้แล้ว พญานาคมีความเลื่อมใส จึงขอให้ทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้ให้ตนบูชาที่ริมฝั่งเนรัญชรา ความทราบถึงนางสุชาดาจึงนำเครื่องหอมและดอกไม้ใส่ถาดลอยน้ำไปสักการบูชาเป็นประจำ จนกลายเป็นประเพณีลอยกระทงสืบมา กับอีกตำนานหนึ่งคือ ชาวพุทธลอยกระทงไปบูชารอยพระพุทธบาท ณ ริมฝั่งนัมทานที ที่ซึ่งพระองค์เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพญานาค จนพญานาคเกิดความเลื่อมใส

เมื่ออธิบายเช่นนี้แล้ว ประเพณีลอยกระทงจึงตอบสนองทั้งฝ่ายพุทธและฝ่ายพราหมณ์ฮินดู โดยเฉพาะในสังคมไทย งานลอยกระทงมีการประยุกต์และพัฒนาจนอลังการเสียยิ่งกว่าดินแดนต้นกำเนิดคืออินเดีย โดยเฉพาะงานประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ ที่สุโขทัย ยอมรับกันว่าทั้งขรึมขลัง อลังการตระการตาเป็นที่สุด

หลักฐานเกี่ยวกับการลอยกระทงที่เด่นชัดในภูมิภาคอุษาคเนย์ (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) น่าจะเป็นภาพแกะสลักหินอายุราว ๘๐๐ ปี ที่ระเบียงทิศใต้ของปราสาทบายน ปราสาทประจำรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งกัมพูชา

เป็นภาพสตรีในราชสำนักกำลังปล่อยสิ่งประดิษฐ์รูปทรงกลมลงในน้ำ ตรงกับพระราชพิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ที่ระบุว่าในเดือนกัตติก หรือเดือน ๑๒ จะมี “พระราชพิธีพายเรือ ลอยประทีป ไหว้พระแข” (พระจันทร์) ซึ่งราชสำนักกัมพูชายังสืบทอดมาตราบจนวันนี้ เรียกกันว่า “เทศกาลน้ำ” ในช่วงเดือนพฤศจิกายน โดยถือเป็นวันหยุดราชการถึง ๓ วัน เพื่อระลึกถึงบุญคุณ และแสดงความขอบคุณต่อแม่น้ำโขง ที่นำความอุดมสมบูรณ์มาสู่ชาวกัมพูชา โดยชาวกัมพูชาจะพร้อมใจกันลอยประทีปไปตามแม่น้ำโขง และมีการแข่งเรือยาวกันอย่างเอิกเกริก

สุโขทัยก่อนจะเป็นอาณาจักรใหญ่ ก็เคยขึ้นกับราชสำนักกัมพูชามาก่อน จึงสันนิษฐานว่า พระราชพิธีลอยประทีปอาจส่งอิทธิพลให้เกิดประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟในสุโขทัยด้วย ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ระบุว่า “เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย่อมคนเสียดเข้ามาดูท่านเผาเทียนเล่นไฟ”

ภาพสตรีในราชสำนักกำลังปล่อยสิ่งประดิษฐ์รูปทรงกลมลงในน้ำ ที่ระเบียงทิศใต้ของปราสาทบายน กัมพูชา

ส่วน “ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์” หรือ “ตำนานนางนพมาศ” ที่ระบุว่าเป็นพระสนมเอกของพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย และเป็นผู้คิดประดิษฐ์กระทงรูปดอกบัวกมุท - บัวที่บานยามราตรีเพียงปีละครั้งในคืนเพ็ญเดือน ๑๒ อันเป็นต้นแบบของกระทงที่ใช้ลอยกันมาจนถึงวันนี้ รวมทั้งเป็นที่มาของการประกวดนางนพมาศนั้น มีนักประวัติศาสตร์หลายสำนักวิเคราะห์ตรงกันว่า “ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์” ไม่น่าจะเป็นเอกสารสมัยสุโขทัย แต่น่าจะแต่งขึ้นใหม่ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นวรรณคดีกึ่งคู่มือปฏิบัติตนของนางในราชสำนัก โดยอ้างพระวินิจฉัยของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ว่าหนังสือเล่มนี้มีการกล่าวถึงปีนใหญ่และชาติฝรั่งอเมริกา ซึ่งยังไม่มีในสมัยสุโขทัย

จึงกล่าวได้ว่า ประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟในประเทศไทย กับเทศกาลน้ำของกัมพูชา มีต้นรากทางวัฒนธรรมเดียวกัน คือรับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ฮินดู และศาสนาพุทธฝ่ายเถรวาท

ส่วนในประเทศลาว ให้ความสำคัญกับประเพณีไหลเฮือไฟ หรือลอยเรือไฟ เพื่อบูชารอยพระพุทธบาทที่ประทับไว้ ณ ริมฝั่งแม่น้ำนัมทานที เมื่อครั้งเสด็จไปแสดงธรรมเทศนาโปรดพญานาคตามที่ปรากฏใน “อรรถกถาปุณโณวาทสูตร” รวมถึงธรรมเนียมการลอยประทีปบูชาเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เลื่อนไหลถ่ายเทมาจากสังคมอินเดีย จึงเกิดประเพณีไหลเฮือไฟขึ้น พร้อมๆ กับการทำกระทงจากวัสดุง่ายๆ มาลอยเพื่อเป็นสิริมงคลกันในวันออกพรรษา วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ นั้นเลย จึงกล่าวได้ว่าลาวไม่มีวันลอยกระทง ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่อย่างใด

ในขณะที่วัฒนธรรมของชาวเวียดนาม จะไม่มีวันลอยกระทงแบบเจาะจงวันใดวันหนึ่ง แต่จะลอยในวันสำคัญทางพุทธศาสนา อาทิ วันมาฆบูชา วิสาขบูชา โดยมีต้นรากจากศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน และจากลัทธิบูชาบรรพบุรุษของขงจื๊อ ดังนั้น นอกจากลอยกระทงถวายเป็นพุทธบูชาในวันสำคัญทางศาสนาแล้ว ชาวเวียดนามจะนิยมลอยกระทงที่เป็นกระดาษสี ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมรำลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ

ธรรมเนียมของชาวเวียดนามจึงสามารถลอยกระทงได้ทุกวัน จนกลายเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว เพราะกระทงกระดาษหลากสีสัน ยามเมื่อต้องแสงเทียนระยิบระยับล่องลอยไปในสายน้ำ สร้างความประทับใจให้อาคันตุกะผู้ไปเยือนยิ่งนัก

แต่ไม่ว่าประเพณีลอยกระทงของชาวอุษาคเนย์ – อาเซียน จะมีรูปแบบหรือสีสันแตกต่างกันเพียงใด และมีต้นรากจากศาสนาหรือลัทธินิกายที่แตกต่างกันแค่ไหน ทว่าในส่วนลึกของประเพณีนี้ ล้วนสอนให้เราสำนึกถึงบุญคุณของธรรมชาติ และบรรพบุรุษ รู้จักการขออภัย และปรับปรุงแก้ไข หากทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องดีงาม เพื่อสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุขนั่นเอง

อาเซียนร่วมสมัย : พรมแดนใหม่ในยุคไซเบอร์

ผศ.ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร

ก่อนที่จะก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในพ.ศ. ๒๕๕๘ เราควรเตรียมความพร้อมหรือจะรับมือและสร้างโอกาสรอบด้านได้อย่างไร ในอันที่จะเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน การอยู่ร่วมกัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคง รวมไปถึงการเชื่อมโยงภายในภูมิภาค ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบและประชาชนในอาเซียน กับมุมมองของนักวิชาการอย่าง **“ผศ.ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร”** อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขณะนี้เราพร้อมหรือยังที่จะรวมตัวกับประเทศอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน อยากให้อาจารย์วิพากษ์ทั้งจุดอ่อน จุดแข็งของเรา

การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนไม่ใช่ว่าใครพร้อมหรือไม่เท่านั้น แต่ต้องถามว่าทุกประเทศในทั้งประชาคมว่า พร้อมแล้วหรือยัง และที่สำคัญกว่านั้นคือคำถามที่ว่า ความพร้อมที่ว่านั้นเอื้อประโยชน์ให้กับใคร

ความพร้อมของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนส่วนหนึ่งมาจากความพร้อมทางการเมือง ดังที่เราจะเห็นว่าประเทศสมาชิกอาเซียนหลายๆ ประเทศที่เป็นสมาชิกใหม่ เช่น เวียดนามและพม่า ได้ปรับตัวทางการเมืองอย่างขนานใหญ่ เพื่อเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน เริ่มจากเวียดนามที่ปรับประเทศให้เป็นระบบเศรษฐกิจการตลาด แม้ว่าจะยังคงการปกครองแบบสังคมนิยมอยู่ ทำให้เวียดนามกลายเป็นเศรษฐกิจการตลาดภายใต้การกำกับของรัฐ แม้ไม่ใช่ทุนนิยมเสรี ที่สำคัญคือยอมให้เอกชนเป็นเจ้าของธุรกิจได้ ยอมให้มีการร่วมทุนระหว่างทุนต่างประเทศกับทุนท้องถิ่นได้ ยอมให้เงินตราไหลเวียนอย่างเสรีได้ ส่วนประเทศพม่า ก็อยู่ในระหว่างการปรับตัวและปฏิรูปการเมืองที่เชื่อกันว่าจะทำให้พม่ากลายเป็นประเทศประชาธิปไตยมากขึ้น เป็นที่ยอมรับของนานาชาติที่จะคบค้าสมาคมด้วยมากขึ้น

อย่างไรก็ดีความไม่มั่นคงทางการเมืองยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความพร้อมของแต่ละประเทศเองและของประชาคมอาเซียน ความไม่ต่อเนื่องของกระบวนการประชาธิปไตยอาจทำให้ประเทศถูกลดความน่าเชื่อถือลงได้ และกลายเป็นประเทศที่ไม่มีความมั่นคงในทางนโยบายเศรษฐกิจและการเมือง

นอกจากนั้น ประเทศต่างๆ ในอาเซียนก็ยังคงมีความพร้อมทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน เนื่องจากยังคงมีฐานทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ในทางเศรษฐกิจเราอาจแบ่งประเทศอาเซียนออกเป็นประเทศกลุ่มยากจน ได้แก่ ลาว กัมพูชา และพม่า ประเทศกลุ่มฐานะปานกลาง ได้แก่ไทย เวียดนาม อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ และประเทศค่อนข้างมั่งคั่งถึงมั่งคั่งมากอย่างบรูไน มาเลเซีย และสิงคโปร์ ความแตกต่างกันนี้จะทำให้บางประเทศยังคงลังเลที่จะเข้าร่วมในการเป็นประชาคมอย่างชัดเจน เนื่องจากเขาอาจจะกลายเป็นผู้ที่ต้องแบกรับภาระทางเศรษฐกิจ ต้องดูดซับแรงงาน ต้องแบ่งเบาภาระในการโอบอุ้มช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศยากจนกว่า กรณีนี้เกิดขึ้นกับประเทศไทย ซึ่งมักมีความกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงอันเนื่องมาจากการมีแรงงานอพยพจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

ฉะนั้น ความพร้อมของแต่ละประเทศมักขึ้นอยู่กับว่า ใครในแต่ละประเทศที่จะได้ประโยชน์จากการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนมากที่สุด เท่าที่ผมได้ศึกษาจากแนวทางการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว ดูเหมือนว่าผู้ที่มีอำนาจสูงอยู่แล้ว มีความมั่งคั่งอยู่แล้ว จะมีความพร้อมมากกว่า เนื่องจากพวกเขาจะได้ประโยชน์จากการรวมตัวกันนี้ เนื่องจากพวกเขาจะไม่ต้องถูกควบคุมจากประชาคมหากเขาล่วงละเมิดสิทธิมุนษยชนผู้ด้อยอำนาจ ส่วนคนที่ด้อยโอกาสอยู่แล้ว แทบไม่เคยมีการถามว่าพวกเขาพร้อมหรือไม่ แล้วพวกเขาจะได้อะไรจากการมีประชาคมอาเซียน ●

เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จะเกิดอะไรขึ้นกับเรา ทั้งในระดับประเทศ และระดับประชาชนทั่วไป

คำถามนี้เป็นคำถามใหญ่มาก ไม่สามารถตอบรวม ๆ ได้สั้น ๆ แต่เท่าที่สามารถประเมินจากกรอบการร่วมมือกันที่เรียกว่า ASEAN Connectivity กล่าวได้ว่าจะเกิดผลกระทบต่อคนกลุ่มต่าง ๆ แตกต่างกันออกไป

ที่เห็นได้ชัดคือ ความไม่เสมอภาคกันระหว่างผู้คนในประเทศต่าง ๆ หากพิจารณาจากกรอบ ASEAN Connectivity การรวมตัวของประเทศอาเซียนเอื้อประโยชน์ให้กับคนที่มั่งคั่งอยู่แล้ว มากกว่าที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับคนที่มีรายได้น้อย เช่น การตัดถนนต่าง ๆ ใครกันแน่ที่ได้ประโยชน์ ผู้ขนส่งสินค้าใช่หรือไม่ แม้จะมีการผลิตมากขึ้น แต่ผลประโยชน์จากการค้าขายจะเอื้อให้กับบริษัทใหญ่ ๆ ไม่กี่รายในภูมิภาคหรือไม่ ใครกันที่ได้เปรียบทางการค้าในภูมิภาค หรือในเรื่องของการเคลื่อนย้ายแรงงาน แรงงานที่จะเคลื่อนย้ายได้อย่างสะดวกคือแรงงานที่มีรายได้สูงอยู่แล้ว ในขณะที่แรงงานรายได้ต่ำ กลับยังถูกกีดกันอยู่ ถูกควบคุม และไม่มีอนาคตที่มั่นคง ทั้ง ๆ ที่แรงงานระดับนี้ยังเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตในภูมิภาคนี้ ในส่วนของการรวมตัวกันในการปกป้องสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะส่งผลดีแก่ประชาชนที่มีอำนาจต่อรองต่ำ ประชาชนที่มีรายได้ต่ำ ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญ หากแต่ แต่ละประเทศก็ไม่พร้อมที่จะให้ประชาคมอาเซียนได้เข้ามามีบทบาทด้านนี้

ประเด็นที่ไม่เป็นที่สนใจนักของกรอบนี้ได้แก่ ประเด็นเรื่องชนกลุ่มน้อย สิทธิสตรี สิทธิเสรีภาพของประชาชน สิทธิมนุษยชน และเรื่องเด็ก ชี้ให้เห็นถึงว่าอาเซียนยังให้ความสำคัญแต่เฉพาะกับการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ และไม่มีแนวทางที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของคนด้อยโอกาสในสังคมของแต่ละประเทศสมาชิกอย่างชัดเจน แนวทางการรวมตัวกันจึงเป็นแนวทางการพัฒนาแบบจากบนลงล่าง โดยไม่ให้รูปธรรมของแผนการพัฒนาอย่างชัดเจนว่า ผลการพัฒนาจากเบื้องบนนั้นจะไหลรินลงสู่คนด้อยโอกาสอย่างไร โดยสรุปแล้ว ผลที่จะเห็นได้ชัดเจนคือประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะกระจุกตัวอยู่กับคนที่ได้โอกาสมากอยู่แล้ว คนชั้นกลางและคนชั้นบนที่มั่งคั่งมีอำนาจอยู่แล้วจะยิ่งมั่งมีและมีอำนาจมากยิ่งขึ้น ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ช่องว่างระหว่างอำนาจจะยิ่งห่างขึ้น ไม่มีลู่ทางที่ชัดเจนสำหรับการลดช่องว่างนี้ ●

เชื่อว่าจะมีการถ่ายเททุก ๆ ด้านของประชาคมอาเซียน การถ่ายเทเหล่านี้เราควรจะต้องเตรียมพร้อมอะไร และต้องระแวดระวังอะไร โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรม

การถ่ายเทวัฒนธรรมถึงกันในอาเซียน ส่วนหนึ่งมาจากความคล้ายคลึงกันอันมีมาแต่เดิมดังที่ได้กล่าวไปบ้างแล้วข้างต้น วัฒนธรรมในอาเซียนจึงมีความคล้ายคลึงกันหลายด้าน เช่นภาษา อาหารการกิน บุคลิกนิสัย ชาติพันธุ์ที่ข้ามพรมแดน

ในด้านวัฒนธรรม เราไม่มีความจำเป็นต้องเตรียมพร้อมหรือระแวดระวังอะไร และถึงแม้เราจะเตรียม จะระวัง แต่หากวัฒนธรรมอะไรจะถ่ายทอดมาหรือไม่ ก็เป็นเรื่องที่ไม่ใช่ว่าเราจะป้องกันหรือส่งเสริมกันได้ง่าย ๆ เพราะการถ่ายเททางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยปกติของสังคมมนุษย์อยู่แล้ว มีปัจจัยมากมายที่จะทำให้วัฒนธรรมถ่ายเทกันไปมา สมควรส่งเสริมให้มีการถ่ายเททางวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้นด้วยซ้ำ ไม่ใช่จะต้องระวังกัน เช่น ควรส่งเสริมให้เรียนภาษาประเทศเพื่อนบ้านกันให้มากยิ่งขึ้น เพราะภาษาเป็นประตูบานสำคัญที่จะเปิดไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทำให้มีโอกาสรู้จัก เข้าใจ สัมผัสกันและกันได้อย่างลึกซึ้งขึ้น หรือทำอย่างไรที่จะส่งเสริมให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมกัน การเข้าใจพัฒนาการของสังคมในอดีตร่วมกัน ฉะนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งเก่าและใหม่แก่กันพร้อม ๆ กับที่จะมีความสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ยิ่งในโลกปัจจุบันที่สื่ออินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญ ยิ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันได้ง่ายขึ้น ●

โลกไซเบอร์ปัจจุบันมีอิทธิพลต่อแต่ละประเทศสูง แม้ขณะยังไม่รวมเป็นอาเซียน เมื่อรวมเป็นประชาคมอาเซียนแล้วพรมแดนไซเบอร์จะเป็นอย่างไร

โลกไซเบอร์ดูเหมือนจะเปิดพรมแดนหรือสลายพรมแดนลง แต่อันที่จริงแล้วโลกไซเบอร์ทั้งสร้างพรมแดนใหม่และคงหรือขยายพรมแดนเก่า

ในปัจจุบันสื่ออินเทอร์เน็ตได้พัฒนาไปจนกระทั่งต้นทุนในการสื่อสารข้ามประเทศลดลงเรื่อย ๆ ข่าวสารทางวัฒนธรรมจึงกระจายไปได้รวดเร็ว ในส่วนของภูมิภาคอาเซียนเอง ปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าภาพยนตร์ในภูมิภาคได้แพร่กระจายถึงกันอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่นการที่ภาพยนตร์วัยรุ่นจากประเทศไทยได้รับความนิยมจากวัยรุ่นอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนามมาก จนกระทั่งมีการทำ subtitle ภาพยนตร์เรื่องนี้ในภาษาต่าง ๆ และแปลงเพลงประกอบภาพยนตร์วันรุ่นไทยที่โด่งดัง อย่าง Suckseed เป็นภาษาต่าง ๆ เผยแพร่ในอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก

ส่วนภาพยนตร์จากประเทศเวียดนาม ก็มีการทำ subtitle ภาษาอังกฤษ เผยแพร่ใน YouTube มากมาย ทำให้คนจากประเทศอื่น ๆ สามารถเข้าถึง ได้เรียนรู้ทัศนคติ มุมมองต่อชีวิต และเห็นภาพชีวิตจากภาพยนตร์ได้มากขึ้น นี่อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการเข้าใจซึ่งกันและกัน และมากไปกว่านั้น อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทำให้เรารู้ว่าเรามีอะไรร่วมกันมากมาย

โลกไซเบอร์ไม่ใช่เพียงขยายพรมแดนหรือเปิดพรมแดนดังกล่าว แต่โลกไซเบอร์ยังขยายพื้นที่ในการสร้างพรมแดนที่มีอยู่เดิมให้ข้ามพื้นที่ออกไป ตัวอย่างเช่นการที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เดิมแทบไม่มีพื้นที่ทางการเมืองของตนเอง ไม่มีพรมแดนทางการเมืองการปกครองที่แน่ชัดของตนเอง แต่ด้วยการมีพรมแดนทางวัฒนธรรม ทำให้พวกเขาสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตนขึ้นมา ในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ล้วนมีพื้นที่ของตนเองในโลกไซเบอร์ พื้นที่ไซเบอร์ได้สร้างพรมแดนใหม่ให้กับพวกเขา เช่น ชาวคะฉิ่น ชาวไทใหญ่ ชาวมอญ ที่อาศัยอยู่ในพม่าบ้าง ตามชายแดนไทย-พม่าบ้าง หรืออาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนบ้าง ในออสเตรเลียบ้าง ในญี่ปุ่นบ้าง หรือในที่อื่น ๆ ในโลก ได้อาศัยสื่ออินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสารกัน สร้างชุมชนบนพื้นที่ออนไลน์ แล้วหาทางติดต่อสัมพันธ์กันในพื้นที่ออฟไลน์ ●

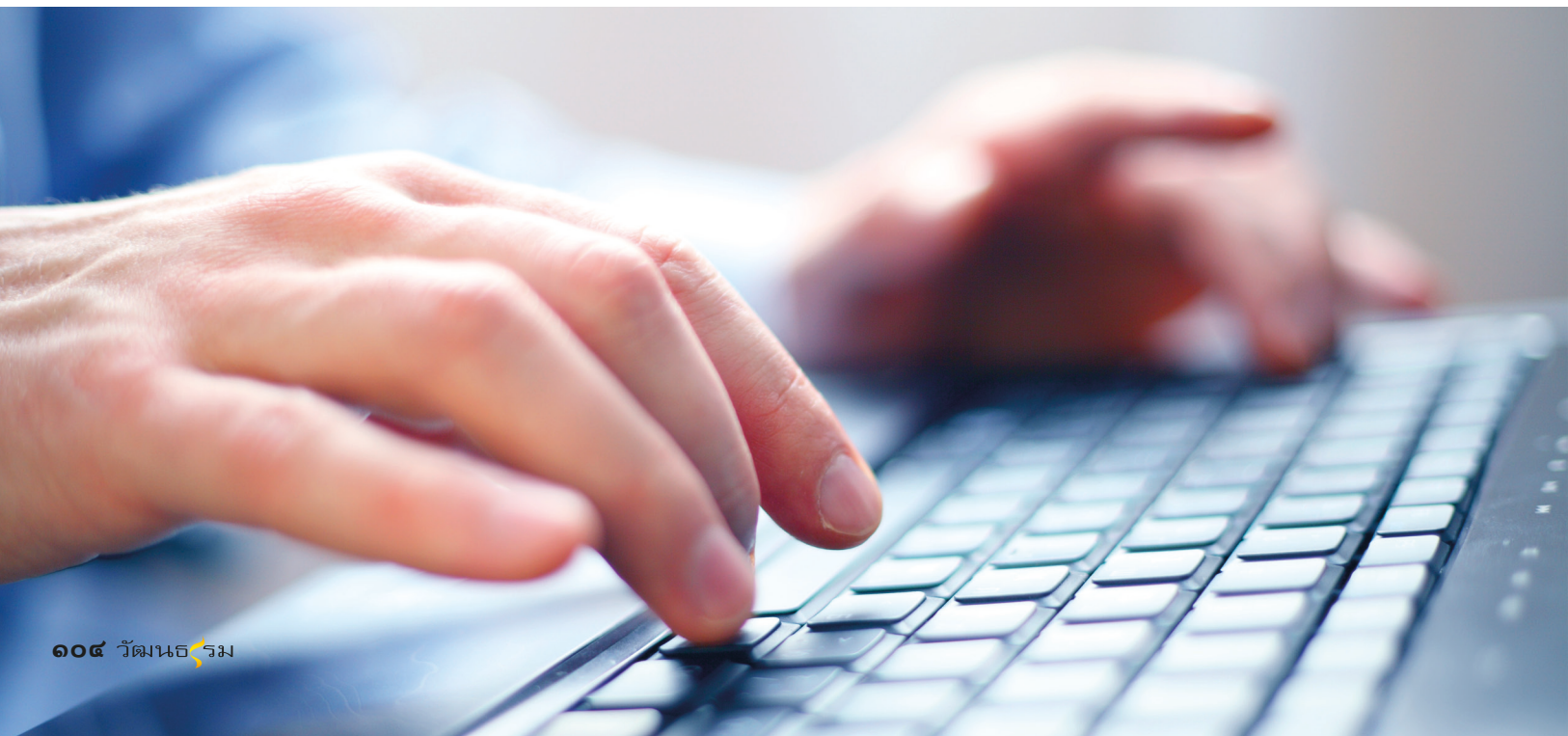

สิ่งที่เราจะต้องระวังในสังคมออนไลน์ในประชาคมอาเซียน

ที่ต้องระวังคือการละเมิดสิทธิของรัฐในสังคมออนไลน์ เมื่อรวมกันเป็นอาเซียนแล้ว พื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ที่ส่งต่อเชื่อมโยงกันนี้อาจจะยิ่งเข้มข้นขึ้น เนื่องจากโอกาสในการแสดงตัวตนอาจได้รับการยอมรับมากขึ้น อย่างไรก็ดี ขึ้นอยู่กับว่ารัฐต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในประชาคมอาเซียนจะหวาดระแวงว่าสื่อออนไลน์อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือไม่ เนื่องจากในปัจจุบัน ต้นทุนในการเข้าถึงข่าวสารผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตลดลงจนกระทั่งการปิดกั้นข่าวสารจากสื่ออินเทอร์เน็ตทำได้ยากยิ่งขึ้นและมีต้นทุนสูงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ แต่ภาครัฐในหลาย ๆ ประเทศก็ยังคงลงทุนในการปิดกั้นข่าวสาร ป้องกันการคุกคามอำนาจรัฐ ที่บางทีก็อาจเป็นการปกป้องคุ้มครองอำนาจของคนบางกลุ่มในสังคมเท่านั้น ในอาเซียนก็อาจกลับระแวงโลกไซเบอร์มากขึ้นและสร้างพรมแดนกระซับพื้นที่ในโลกไซเบอร์มากยิ่งขึ้น การปิดกั้นนี้เป็นอันตรายต่อการแสดงออกของประชาชน เป็นอันตรายต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ และเป็นอันตรายต่อการสร้างความเข้าใจอันดีแก่กันในระหว่างประชาชน ●

สังคมวัฒนธรรมที่คาบเกี่ยวและขัดแย้งกัน ของประชาคม เราจะจัดการอย่างไร

ในปัจจุบัน ระหว่างประเทศอาเซียนด้วยกันเองแทบจะไม่มีประเด็นขัดแย้งอะไรสำคัญรุนแรงไปกว่าประเด็นเรื่องเขตแดน ที่หากไม่มีการหยิบยกมาเป็นประเด็นทางการเมืองของภายในประเทศหนึ่งประเทศใดในคู่กรณี และหากไม่เห็นแก่ประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะหน้าเกินไป ประเทศในอาเซียนก็ไม่น่าจะมีข้อขัดแย้งอะไรกันได้ง่าย ๆ

ความขัดแย้งระหว่างประเทศส่วนหนึ่งมาจากการปลูกฝังทัศนคติเกลียดชังกันและกันตั้งแต่ยุคสร้างชาติและยุคสงครามเย็น ดังที่เราจะเห็นได้จากหลักสูตรการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศ และการสร้างสำนึกรักชาติจากประวัติศาสตร์ ที่ล้วนแต่นำเอาประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นศัตรู

แนวทางหนึ่งที่อาจจะช่วยได้คือการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านและทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ตนเองเสียใหม่ ความขัดแย้งของผู้คนในอดีตไม่จำเป็นที่จะต้องนำมาเป็นกำแพงสร้างชาติ ประวัติศาสตร์ที่ให้ความเข้าใจภาพรวมของภูมิภาค ไม่แยกส่วนการศึกษาภูมิภาคออกเป็นประเทศเดี่ยว และสร้างหลักสูตรตำราประวัติศาสตร์ร่วมกันในภูมิภาค อาจจะเป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาระยะยาวได้เท่าที่ผมได้ทราบและมีโอกาสได้เข้าร่วมโครงการด้วย แนวทางนี้เป็นโครงการสำคัญที่ในขณะนี้ UNESCO กำลังดำเนินการอยู่

นอกเหนือจากนั้น เรายังต้องส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ให้ทุนสำหรับการทำวิจัยร่วมกัน สร้างกองทุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กัน แลกเปลี่ยนศิลปะและวรรณกรรมกัน ต้องเรียนภาษากันและกัน ต้องส่งเสริมให้เดินทางไปมาหาสู่กันให้มากขึ้น ทั้งด้วยการสนับสนุนของภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ใช่เพียงปล่อยให้ประชาชนต้องขวนขวายเดินทางไปกันเอง ●

“การรวมกันย่อมเป็นสิ่งที่ดีกว่าแยกกันอยู่
เพราะเมื่อเรารู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
เราก็จะลดความขัดแย้ง และติดต่อไปมาหาสู่กัน
ดังแต่ก่อนและดังที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว
อย่างเป็นธรรมชาติของสังคมวัฒนธรรมมนุษย์
ที่ต้องมีการติดต่อ แลกเปลี่ยน สัมพันธ์กัน”

สรุปข้อดี ข้อเสีย เมื่อเป็นประชาคมอาเซียนในมุมมองของอาจารย์

การรวมกันนี้ต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนด้วยว่าเป็นการรวมตัวที่ก่อประโยชน์แก่ใคร หรือการรวมกันที่จริงเป็นการขีดเส้นพรมแดนอย่างใหม่ กีดกันคนบางกลุ่ม แต่กลับเปิดโอกาสให้คนบางกลุ่มได้เปรียบมากกว่าหรือไม่ การรวมกันแล้วประชาชนส่วนใหญ่ได้อะไรแค่ไหนหรือไม่ หรือเมื่อรวมตัวกันแล้วผู้คนที่ด้อยโอกาส ซึ่งแน่นอนว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ก็ยังต้องอยู่แบบเดิมหรือแย่ยิ่งกว่าเดิม เช่น กรณีเส้นทางคมนาคม East-West Corridor ถึงที่สุดแล้วหากถนนที่ผ่านหน้าบ้านเขา ถนนที่ยึดเอาที่ดินจากเขาไป กลับกลายเป็นถนนที่เขาไม่สามารถร่วมใช้ได้ พวกเขาถูกกีดกันหรือไม่ หรือกรณีการท่องเที่ยว ที่เข้าไปรุกพื้นที่ชีวิตเขา แล้วกลับกีดกันเขาให้เป็นเพียงฉากถ่ายภาพตัวเองของบรรดานักท่องเที่ยว โดยที่ไม่ได้ช่วยให้ชีวิตเขาดีขึ้น เนื่องจากเขาไม่มีทุนพอจะสร้างโรงแรม ไม่มีเงินทุนและความรู้ที่จะเปิดร้านอาหาร เขาไม่มีทักษะในการทำงานบริการนักท่องเที่ยว ไม่ได้รับการช่วยเหลือให้พัฒนาทักษะ หรือการรวมตัวกันเป็นประชาคมแท้จริงแล้วไม่สามารถให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนมากขึ้นมาได้ ไม่ได้ช่วยให้ประชาชนระหว่างประเทศเข้าใจกันและกันขึ้นมาได้ รวมกันแล้วเราก็ยังคงมีทัศนคติเกลียดชังหวาดระแวงกันและกัน เช่นนั้นแล้วประชาคมอาเซียนก็ไม่มีประโยชน์อะไร

๑๒ ค่านิยม สังคมไทย ร่วมทำ

๑

รักชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์

๒

ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน
มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงาม
เพื่อส่วนรวม

๓

กตัญญูต่อพ่อแม่
ผู้ปกครอง ครูอาจารย์

๔

ใฝ่หาความรู้
หมั่นศึกษาเล่าเรียน
ทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕

รักษาวัฒนธรรม
ประเพณีไทย
อันงดงาม

๖

มีศีลธรรม
รักษาความสัตย์
หวังดีต่อผู้อื่น
เผื่อแผ่และแบ่งปัน

๗

เข้าใจเรียนรู้
การเป็นประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง

๘

มีระเบียบวินัย
เคารพกฎหมาย

๙

มีสติรู้ตัว รู้คิด
รู้ทำ รู้ปฏิบัติ
ตามพระราชดำรัสของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๑๐

รู้จักดำรงตน
โดยใช้หลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง

๑๑

มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย
และจิตใจ ไม่ยอมแพ้
ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ
มีความละอาย
เกรงกลัวต่อบาป
ตามหลักของศาสนา

๑๒

คำนึงถึงผลประโยชน์ของ
ส่วนรวมและของชาติ

สนับสนุนการสร้างค่านิยมที่ดีเพื่อคนไทย
โดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ
ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ คสช.

“ในสวนฝัน” ผสานใจภักดิ์ แด่อัคราภิรักษศิลปิน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

วัฒนธรรม ปริทรรศน์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จเป็นองค์ประธาน การแสดง **“ในสวนฝัน”** ผสานใจภักดิ์ แด่อัคราภิรักษศิลปิน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย โดยพลเอกอุดมเดช สีตบุตร เลขาธิการคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และ ศ.ดร.อภินันท์ โปษยานนท์ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม พร้อมผู้บริหารระดับสูง เฝ้ารับเสด็จ ละครเวที “ในสวนฝัน” นำแสดงโดยศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง วรรณศิลป์ และทัศนศิลป์ ร่วมด้วยนักแสดงชื่อดัง ขวัญ อุษามณี เกรซ กาญจน์เกล้า ภณัฐ สุจริงกูล พร้อมศิลปินนักร้องระดับตำนาน-รุ่นใหม่ ร่วมถ่ายทอดบทประพันธ์

ด้วยกระทรวงวัฒนธรรม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษา สร้างสรรค์ ส่งเสริม สืบทอด และพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติให้เจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง อันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อพสกนิกรชาวไทย จึงได้ถวายพระราชสมัญญา **“อัคราภิรักษศิลปิน”** ซึ่งมีความหมายว่า “ศิลปินยิ่งใหญ่ ผู้ปกปักรักษางานศิลปะ” เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา

และเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๒ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ร่วมกับ กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และ มูลนิธิสวัสดิการนักแสดงอาวุโส ได้จัดการแสดงทางวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยศิลปินแห่งชาติ เรื่อง “ในสวนฝัน” ผสานใจภักดิ์ แด่อัคราภิรักษศิลปิน ขึ้น เพื่อให้ศิลปินแห่งชาติทุกสาขาได้ร่วมถ่ายทอดผลงานอันหลอมรวมองค์ความรู้ศาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ ทั้งด้านวรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ และศิลปะการแสดง สร้างสรรค์เป็นการแสดงทางวัฒนธรรม

เผยแพร่งานศิลป์ของศิลปินแห่งชาติสู่ประชาชนอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ เพื่อนำรายได้ทูลเกล้าฯ สมทบทุนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ และอีกส่วนหนึ่งนำเข้ากองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม เพื่อใช้ดำเนินงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันงดงามของชาติต่อไป

ละครเวทีในสวนฝัน กำกับการแสดงโดย สุประวัติ ปัทมสูต ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ประพันธ์บทการแสดงโดย ประภัสสร เสวิกุล ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ และชุติมา เสวิกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณศิลป์ “ในสวนฝัน” เป็นละครเวทีที่ร้อยเรียงบทประพันธ์ต่าง ๆ ของศิลปินแห่งชาติเชื่อมโยงสอดผสานเป็นเรื่องเดียวกัน ถ่ายทอดความงดงามจากวรรณกรรมและบทเพลงของศิลปินแห่งชาติ โดยลำดับตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นำเสนอผ่านรูปแบบของการแสดงจากวรรณกรรม จิตรกรรม เพลง ละครเวที ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นผลงานของศิลปินแห่งชาติตามช่วงเวลาต่าง ๆ ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย

ในการแสดงทุกรอบได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป และผู้ขาดโอกาสทางสังคม เข้าชมจนเต็มทุกที่นั่ง โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตามนโยบายคืนความสุขให้ประชาชนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ๒๕๕๗ มุ่งหวังสืบสานวัฒนธรรมที่เสี่ยงต่อการสูญหาย

ศ.ดร.อภินันท์ โปษยานนท์ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานพิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๗ โดยในปีนี้ได้ประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติทั้งสิ้น ๗ สาขา จำนวน ๖๘ รายการ เพื่อมุ่งหวังให้สังคมร่วมปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญามิให้สูญหาย และผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมรองรับการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาเพื่อการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโก

กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ตระหนักถึงสถานการณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage - ICH) ที่เสี่ยงต่อการสูญหาย และยังมีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหลายประเภทไปใช้อย่างไม่เหมาะสม ซึ่งอาจทำให้เกิดการบิดเบือนผิดเพี้ยนไปจากเดิมได้ เพื่อเป็นการป้องกันและคุ้มครองมรดกที่สำคัญของชาตินี้ สวธ.จึงได้ดำเนินการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติขึ้น เพื่อให้มรดกภูมิปัญญาฯ ที่อยู่ในอาณาเขตของประเทศไทย ได้รับการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ

นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เปิดเผยว่า การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ในปี ๒๕๕๗ นี้ ถือเป็นปีที่ ๖ โดยได้ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ มีมรดกภูมิปัญญาฯ ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วจำนวน ๒๑๘ รายการ และในปี ๒๕๕๗ นี้ มีการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาฯ จำนวน ๖๘ รายการ ใน ๗ สาขา ได้แก่ สาขาศิลปะการแสดง ๑๐ รายการ สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม ๑๐ รายการ สาขาวรรณกรรมพื้นบ้าน ๑๐ รายการ สาขากีฬาภูมิปัญญาไทย ๑๐ รายการ สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ๘ รายการ สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ๑๐ รายการ และสาขาภาษา จำนวน ๑๐ รายการ

การจัดงานดังกล่าวนอกเหนือจากพิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ และการมอบเกียรติบัตรให้กับชุมชนที่มีการสืบสาน อนุรักษ์ฟื้นฟู มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียน จำนวน ๔๕ ชุมชน โดยปลัดกระทรวงวัฒนธรรมแล้ว ยังได้จัดให้มีนิทรรศการการสาธิต และการแสดงที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนในสาขาต่าง ๆ ประจำปี ๒๕๕๗ ให้ผู้เข้าร่วมงานได้ศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งจัดให้มีการเสวนา เรื่อง “โหราศาสตร์ไทยกับวิถีชีวิตคนไทย” โดย นายกสมาคมดาราศาสตร์ไทย กรรมการมูลนิธิสมาคมโหรแห่งประเทศไทย และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์

โอกาสนี้ **ศ.ดร.อภินันท์ โปษยานนท์** ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ได้มอบนโยบายเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชน นำไปเป็นทิศทางในการดำเนินการ ดังนี้ ๑. การพัฒนาองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการนำไปต่อยอดสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมระดับสูงที่เชื่อมโยงสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ๒. การปลุกจิตสำนึกเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยสนับสนุนการค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชน และร่วมกันสืบสาน อนุรักษ์ ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ๓. เร่งรัด ผลักดันกลไกในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศสู่ระดับนานาชาติ และ ๔. การสร้างมาตรการทางการบริหารหรือกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

สำหรับรายการที่ประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปี ๒๕๕๗ ทั้ง ๗ สาขา จำนวน ๖๘ รายการ สามารถติดตามข้อมูลได้ที่ www.culture.go.th ข่าวประชาสัมพันธ์

“หัตถศิลป์แม่นิรมิตเมือง” เฉลิมพระเกียรติวันแม่แห่งชาติ ๒๕๕๗

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม นำศิลปะการแสดงพื้นบ้านถ้วยพระราชทานฯ ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม อาหารไทย-ขนมอร่อย และของดีจากสภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ร่วมเฉลิมพระเกียรติโอกาสมหามงคลวันแม่แห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๗

นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เปิดเผยว่า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ร่วมกับ สำนักนายกรัฐมนตรี และกระทรวงวัฒนธรรม จัดงาน “หัตถศิลป์แม่นิรมิตเมือง” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๒ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๙ - ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ สวนอัมพร และบริเวณลานพระราชวังดุสิต ซึ่งภายในงานประชาชนได้สัมผัสกับกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่หลากหลายจากหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม

โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้นำกิจกรรมและการแสดงทางวัฒนธรรม ดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน ที่ผ่านเวทีประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้านถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม จากภูมิภาคต่าง ๆ มาแสดงให้ประชาชนผู้เข้าชมงานได้รับความบันเทิง

นอกจากนี้ ยังมีการจัดนิทรรศการ “อัคราภิรักษ์ศิลปิน” พร้อมจำหน่ายตราไปรษณียกรเฉลิมพระเกียรติ และชมการสาธิตงานศิลปหัตถกรรมของดีจากสภาวัฒนธรรมเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร

ฝึกอบรมครูศิลป์ภาคใต้ เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท “ศิลปวัฒนธรรม สร้างสรรค์ สันติสุข”

นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นประธานเปิดงานฝึกอบรมครูศิลป์ภาคใต้ เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท “ศิลปวัฒนธรรม สร้างสรรค์ สันติสุข” เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ หออัครศิลปิน จังหวัดปทุมธานี การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม โดยหออัครศิลปิน ได้รับความร่วมมือจาก ชมรมครูศิลป์ภาคใต้ และคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ด้วยเห็นความสำคัญของการพัฒนาครู อาจารย์ในสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนใต้ให้ได้รับความรู้ด้านการบริหารจัดการความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้มีโอกาสพบปะ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ที่สำคัญได้รับเกียรติจากศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ มาถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์การสร้างสรรค์งานศิลปะที่ล้ำค่า เป็นการพัฒนาศักยภาพการสอนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน มีความคิดสร้างสรรค์

ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งประกอบด้วย ครู อาจารย์ ที่สอนวิชาศิลปะ จากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และสงขลา จำนวน ๖๐ คน นอกจากได้รับการอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้ว ยังมีโอกาสศึกษาดูงานศิลปะในสถานที่ต่าง ๆ ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์ศิลปะไทยร่วมสมัย (MOCA) เยี่ยมชม Studio ของศาสตราจารย์เดชา วราชุน ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ และ ศึกษาดูงานนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ อีกด้วย

นิทรรศการ “ครบรอบ ๘๐ ปี บนเส้นทางศิลปะ นายทวี รัชนีกร”

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป จัดนิทรรศการ **“ครบรอบ ๘๐ ปี บนเส้นทางศิลปะ นายทวี รัชนีกร”** เพื่อเผยแพร่ผลงานศิลปะอันทรงคุณค่าที่สะท้อนประสบการณ์ ปรัชญาในการทำงานศิลปะ ตลอดจนเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาการสร้างสรรค์งานศิลป์ของอาจารย์ทวี รัชนีกร ศิลปินแห่งชาติสู่นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ครู อาจารย์ และประชาชนทั่วไป โดยอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม **นายชาย นครชัย** ให้เกียรติเป็นประธานเปิดงาน เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

นิทรรศการครั้งนี้ เป็นการแสดงผลงานศิลปกรรมของอาจารย์ทวี รัชนีกร ที่ท่านได้สร้างสรรค์ไว้ โดยได้นำมาจัดแสดง กว่า ๓๐๐ ชิ้น ซึ่งช่วยจุดประกายในการสร้างสรรค์งานศิลปะให้แก่ นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ครู อาจารย์ และประชาชนที่สนใจในงานด้านศิลปะ และนำแรงบันดาลใจที่ได้รับไปใช้ในการสร้างสรรค์และพัฒนางานศิลปะของประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

การแสดงบัลเล่ต์-โอเปร่า รอบปฐมทัศน์โลก “พระมหาชนก”

เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และโอเปร่าสยาม ร่วมจัดการแสดงบัลเล่ต์-โอเปร่า รอบปฐมทัศน์โลกเรื่อง **“พระมหาชนก”** เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

การแสดงในครั้งนี้เป็นการนำเสนอเรื่องราวของพระมหาชนก อวตารภาคหนึ่งในทศชาติชาดกก่อนเสวยพระชาติเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงอุตสาหะมานะและอดทนแหวกว่ายในมหาสมุทรแห่งตัณหานานถึง ๗ วัน ฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการอย่างไม่ย่อท้อด้วยทรงมุ่งมั่นที่จะบรรลุถึงฝากฝั่งแห่งปัญญา ในที่สุด นางมณีเมฆขลา เทพีแห่งแสงสว่างจึงลงมาโอบอุ้ม พาพระองค์ไปสู่เมืองวิเศษ นามมิถิลานคร ทรงได้อภิเษกกับสีวลีเทวีซึ่งเป็นพระธิดาของกษัตริย์เมืองมิถิลานคร และทรงครองราชย์สมบัติโดยธรรมพร้อมกับปกครองบ้านเมืองด้วยความสงบร่มเย็น อาณาประชาราษฎร์ต่างมีความสุขกันถ้วนหน้า

คอนเสิร์ต ๑๐๐ ปี กาญจนะผลิน รำลึกครูเพลงผู้ยิ่งใหญ่

เนื่องในโอกาสครบ ๑๐๐ ปีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขนานนามสกุล “กาญจนะผลิน” ทางมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี ร่วมกับ ทายาทครูสมาน กาญจนะผลิน และกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ร่วมกันจัดงานคอนเสิร์ต **“๑๐๐ ปี กาญจนะผลิน”** เมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และนำเสนอผลงานเพลงของ ครูสมาน กาญจนะผลิน ศิลปินแห่งชาติที่ประพันธ์ทำนองและเรียบเรียงเสียงประสานกว่า ๓,๐๐๐ เพลง ร่วมกับผู้ประพันธ์คำร้องที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่าน

รายได้จากการจัดคอนเสิร์ตส่วนหนึ่ง มอบแด่กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไทฯ เพื่อใช้ในการบูรณะพระราชวังต่อไป

วธ.มอบโล่เชิดชูเกียรติ สถานศึกษาดีเด่นทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน ประจำปี 2557

เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๗ **กรมส่งเสริมวัฒนธรรม** ร่วมกับ**กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม** จัดงานมอบโล่ยกย่องเชิดชูเกียรติสถานศึกษาที่มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน ประจำปี ๒๕๕๗ โดย **นายวีระ โรจน์พจนรัตน์** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานพิธีมอบโล่และยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ สถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกจากทั่วประเทศระดับจังหวัดและเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๐๖ โล่

โครงการดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติและสร้างขวัญกำลังใจให้กับสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์สืบสาน ถ่ายทอดงานดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน พร้อมทั้งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและเป็นการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ยุวชนคนดนตรี
จัดแสดงคอนเสิร์ตรวมใจภักดิ์ฯ ครั้งที่ ๖

วงดุริยางเยาวชนไทยในพระอุปถัมภ์ฯ แสดงความสามารถทางด้านดนตรี ในคอนเสิร์ต **"รวมใจภักดิ์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์"** ครั้งที่ ๖ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เพื่อแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตาและสืบสานพระปณิธานของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่ทรงมีพระเมตตารับวงดุริยางค์เยาวชนไทยไว้ในพระอุปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๙

บทเพลงไพเราะที่นำมาบรรเลงในครั้งนี้ได้แก่ Coriolan Overture op. 62, Sinfonia Concertante in E Flat Major, K. 364, Festive Overture in A Major, op. 96 The sound of Music, More, On my own Victor Hugo, ขับไม้บัณเฑาะว์, บายศรีถวายพระพร, ความฝันอันสูงสุด, ของขวัญจากก้อนดิน, สยามเมืองยิ้ม และ ในหลวงของแผ่นดินฯ ภายใต้การอำนวยเพลงของนายภูกร ศรีณรงค์ และนายภัทราวุธ พันธพุทธพงษ์

สวธ. ร่วมกับภาคี
จัดการประกวดอ่านทำนองเสนาะ (รอบชิงชนะเลิศ)

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ร่วมกับ **กรมศิลปากร สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยวกทม. สภาวัฒนธรรมเขตลาดพร้าว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** และ**สมาคมศิลปินแห่งประเทศไทย** จัดการประกวดอ่านทำนองเสนาะ รอบชิงชนะเลิศ ส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ใส่ใจวัฒนธรรม ร่วมธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้านภาษาของชาติให้ยั่งยืน เมื่อวันศุกร์ที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ ห้องประชุม ๑ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย โดย **นายชาย นครชัย** อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประธานพิธีเปิด การประกวดอ่านทำนองเสนาะ ตามโครงการเยาวชนรุ่นใหม่ใส่ใจวัฒนธรรม รอบชิงชนะเลิศ กล่าวว่า สภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครและสภาวัฒนธรรมเขต เป็นเครือข่ายวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นอย่างยิ่ง โดยที่ผ่านมา สภาวัฒนธรรมกรุงเทพฯ และสภาวัฒนธรรมเขตได้ร่วมกับ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง นับเป็นนิมิตหมายอันดียิ่งที่จะให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมตามเจตนารมณ์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

คอนเสิร์ต "ดนตรีบรรเลง เพลงอาเซียน"
วัฒนธรรมในตัวโน๊ต

ค่ำคืนแห่งบทเพลงที่น่าจดจำ ด้วยการนำเอกลักษณ์ท่วงทำนองดนตรีจากประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนมาประพันธ์เป็นบทเพลงซิมโฟนี "The Harmony of Chimes" เพื่อบรรเลงในคอนเสิร์ต **"ดนตรีบรรเลง เพลงอาเซียน - Asean Songs"** การแสดงดนตรีเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประจำปี ๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จัดโดย**กรมส่งเสริมวัฒนธรรม** (สวธ.) ร่วมกับ **BSOF**

นอกจากนั้นยังมีการขับร้องบทเพลงโดยศิลปินที่มีชื่อเสียงจากประเทศต่าง ๆ เช่น ลาว สิงคโปร์ กัมพูชา ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย บรูไน และ ไทย พร้อมทั้งศิลปินเดี่ยวจากประเทศเวียดนาม พม่า อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และ ไทย ร่วมกันถ่ายทอดความไพเราะผ่านเครื่องดนตรีประจำชาติ บรรเลงดนตรีโดยวง Bangkok Symphony Orchestra (BSO) อำนวยเพลงโดย Shardad Rohani ผู้อำนวยเพลงมีชื่อเสียงชาวอเมริกัน

เปิดอ่าน

การทรงงานของพ่อ ในความทรงจำ

กฤชกร เพชรนอก

บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด, ๒๕๕๕

หนังสือเล่มนี้ เขียนจากความทรงจำของคุณปราโมทย์ ไม้กลัด จากประสบการณ์ที่ได้ติดตามใกล้ชิด เห็นภาพการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาโดยตลอด ในขณะที่ยังมีพระสุขภาพพลานามัยแข็งแรง ในหลวงท่านเสด็จพระราชดำเนินทรงงานทุกหนทุกแห่งทั่วแผ่นดินไทย ไม่เคยย่อท้อและแสดงให้เห็นเลยว่าพระองค์ทรงเหน็ดเหนื่อย ทรงให้ความสำคัญและช่วยเหลือราษฎรอย่างทั่วถึง สร้างรายได้ให้พออยู่พอกินตามสมควรแก่อัตภาพ เป็นภาพที่ไม่น่าเชื่อเลยว่า พระมหากษัตริย์ของประเทศไทย จะทรงงานหนักกว่าคนธรรมดาทั่วไปเสียอีก จากประสบการณ์ที่คุณปราโมทย์ได้รับ ได้ถูกถ่ายทอดลงในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างคุณงามความดีเพื่อในหลวงและแผ่นดินของเรา

ประณีตศิลป์ ถิ่นสยาม ชุดบายศรีปากชาม

เศรษฐมันตร์ กาญจนกุล

สำนักพิมพ์เศรษฐศิลป์, ๒๕๕๗

บายศรีปากชามนั้นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยมายาวนาน เนื่องจากเป็นบายศรีขนาดเล็ก ซึ่งใช้ในการบวงสรวง สักการะบูชา ไหว้ครูบาอาจารย์ หรืองานพิธีต่าง ๆ เช่น ทำขวัญเด็กแรกเกิด ทำขวัญนาค การรับขวัญ เป็นต้น หลังจากการทำพิธีประมาณ ๗ วัน จะนำบายศรีไปจำเริญคือการลอยน้ำ การทำบายศรีในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายและมีความสวยงามมากขึ้น หนังสือเล่มนี้เป็นอีกแนวคิดหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการทำบายศรี เป็นแนวทางให้กับผู้ที่ชื่นชอบในงานใบตองดอกไม้สด นำไปสร้างสรรค์งานที่เป็นเอกลักษณ์และทรงคุณค่า

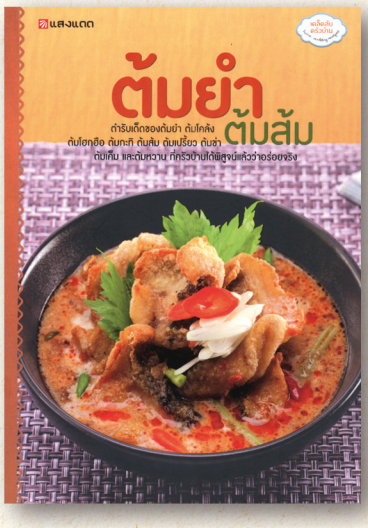

ต้มยำ ต้มส้ม

สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๕๔

ต้มยำ เป็นอาหารไทยที่มีรสเข้มข้น เปรี้ยวนำ เค็มและเผ็ดตาม ซึ่งครัวไทยนิยมชมชอบต้มยำกุ้งก็เป็นต้มยำรสไทยที่โด่งดังไกลไปถึงต่างแดน จริง ๆ แล้วในครัวไทยยังมีอาหารต้มที่มีรสเข้มอีกมาก อาทิเช่น ต้มส้ม ต้มโคล้ง ต้มข่า ต้มกะทิ เป็นต้น ทั้งหมดล้วนเป็นต้มแบบไทย ๆ ที่มีรสเข้มโดดเด่นแตกต่างกันไป หนังสือ “ต้มยำ ต้มส้ม” เล่มนี้ มีเมนูอาหารต้มแบบไทยที่รสเข้มข้นจากครัวบ้านมาให้เลือกปรุงเลือกทำกินมากมาย ซึ่งแต่ละสูตรก็มีเคล็ดลับความอร่อยแตกต่างกันไป อีกทั้งในส่วนของบทนำยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบและรสของต้มแต่ละชนิดอีกด้วย

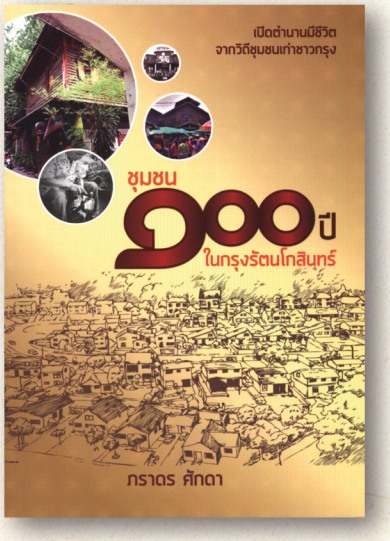

ชุมชน ๑๐๐ ปี ในกรุงรัตนโกสินทร์

ภราดร ศักดา

สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๗

หนังสือ "ชุมชน ๑๐๐ ปี ในกรุงรัตนโกสินทร์" เล่มนี้ เป็นหนังสือที่พาผู้อ่านไปรู้จักกับกรุงเทพฯ อย่างละเอียดและเจาะลึกทั้งชุมชนที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา เช่น ชุมชนท่าเตียน ชุมชนท่าวังที่มีความสำคัญต่อการขนส่งข้าวปลาอาหารยุคก่อนโน้น แม้ความสำคัญจะลดหายไปในปัจจุบัน แต่ร่องรอยก็ยังเหลืออยู่ให้เห็น หนังสือเล่มนี้เหมาะที่จะเป็นสมบัติประจำห้องสมุดอีกเล่มหนึ่งทีเดียว เนื่องจากผู้เขียนใช้ชีวิตคลุกคลีกับชุมชนที่เขียนถึงมาร่วม ๖๐ ปี

มรดกอยุธยา

กิตติ โล่ห์เพชรรัตน์

สำนักพิมพ์ก้าวแรก, ๒๕๕๗

หนังสือเล่มนี้นำเสนอเรื่องประวัติโบราณสถาน สถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งที่ตกทอดกันมาของถิ่นกรุงเก่าอยุธยา ที่ผู้เขียนเลือกนำเรื่องราว สถานที่สำคัญ และสิ่งสำคัญ ตามหลักฐานต่าง ๆ มาร้อยเรียงใหม่ ตลอดระยะเวลากว่า ๔๐๐ ปี ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มิได้เป็นเพียงช่วงแห่งความเจริญของชนชาติไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างสรรค์อารยธรรมของมวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่นานาประเทศอีกด้วย แม้ว่ากรุงศรีอยุธยาจะถูกทำลายจากสงคราม แต่สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในวันนี้ยังมีร่องรอยหลักฐานซึ่งแสดงถึงอัจฉริยภาพ และความสามารถที่สูงส่งของบรรพบุรุษผู้สร้างสรรค์ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมไว้ให้แก่แผ่นดิน

ชุมทางตลิ่งชัน ย่านเก่า (ก่อน) กรุงเทพฯ

วิชญดา ทองแดง, ศรัณย์ ทองปาน

เมืองโบราณ, ๒๕๕๕

หนังสือ "ชุมทางตลิ่งชัน ย่านเก่า (ก่อน) กรุงเทพฯ" เล่มนี้ เริ่มปูพื้นให้ผู้อ่านรู้จักตลิ่งชันตั้งแต่ตำนานที่เล่าขานกันมาจากรุ่นสู่รุ่น หลักฐานเอกสารที่เคยปรากฏชื่อย่านตลิ่งชันในครั้งอดีต วิถีชีวิตชาวนา ชาวสวน ชุมชนคนจีน แม่น้ำลำคลองที่เป็นเส้นทางสัญจรหลักของคนไทยมาเนิ่นนาน ครั้นเมื่อตลิ่งชันได้รับการกำหนดให้เป็นอำเภอ นับแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ความเจริญของบ้านเมืองและเหตุการณ์สำคัญหลาย ๆด้านก็ถูกจารึกไว้ ณ พื้นที่แห่งนี้ ทั้งการเกิดขึ้นของโรงเรียน การมาถึงของรถไฟ ชีวิตในสมัยสงครามโลก เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ และการปรับแปลงที่นาให้กลายเป็นสวนผลไม้ เป็นต้น และยังได้บันทึกเรื่องราวของวัดวาอารามในเขตตลิ่งชันไว้อย่างครบถ้วน ภาพถ่ายจำนวนไม่น้อยที่นำมาลงพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้มีอายุกว่า ๔๐ ปี และสิ่งปลูกสร้างในภาพบางภาพก็หาไม่พบอีกแล้ว

ใหม่

วารสารวัฒนธรรม รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Magazine)

http://magazine.culture.go.th

สามารถเข้าอ่านได้ทันทีทุกอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และมือถือ สะดวกยิ่งขึ้นกับระบบวารสารทางอีเมล์ แจ้งคุณเมื่อฉบับใหม่พร้อม เพียงกรอกชื่อและอีเมล์ แล้วท่านจะได้รับ วารสารทางอีเมล์ก่อนใคร

วารสารวัฒนธรรม
ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๔
ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗

"มรดกแผ่นดิน ถิ่นแดนทอง"

รับวารสารทางอีเมล์

ชื่อ

นามสกุล

อีเมล์

ส่งข้อมูล

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://on.fb.me/1eelGMH

พิเศษกว่าเดิมด้วยเทคโนโลยี QR Code สามารถพาท่านเข้าสู่ข้อมูลเพิ่มเติม เช่น คลิปวิดีทัศน์ คลิปเสียง แผนที่ เป็นต้น เพียงนำสมาร์ทโฟนส่อง QR Code ด้วยแอพ QR Reader ที่มีคุณก็จะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมหรือจะนำ URL ที่อยู่ใต้ QR Code ไปเรียกที่เบราเซอร์

หากท่านอ่านผ่าน e-Magazine ท่านเพียงคลิกที่ QR Code ก็เชื่อมโยงสู่เนื้อหาเพิ่มเติมได้เช่นกัน

การแสดงดนตรีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กระทรวงวัฒนธรรม
Ministry of Culture

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Department of Cultural Promotion

GREAT ARTISTS CONCERT SERIES 2014

A NIGHT AT THE MUSICALS

with Artists from London's West End

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Michael England
Vocalists : Leila Benn Harris
John Owen Jones
Programme : (TBA)

Produced in association with West End International Ltd.

* (programme is correct at the time of printing but may be subject to change)

FRIDAY 17 OCTOBER 2014 AT 8:00 PM **THAILAND CULTURAL CENTRE, MAIN HALL**

Ticket Prices : 500.- 1,000.- 1,500.- 2,000.- 2,500.-

Book your tickets at ThaiTicketmajor - Tel 02 262 3456 - www.thaiticketmajor.com
or at The BSO Shop - Tel. 02 214 3757 3rd Fl. Bangkok Art & Culture Centre (opposite MBK Center)

Bangkok Post readers also eligible for a 25% discount Cut out two mastheads from the Bangkok Post and purchase your tickets at any ThaiTicketmajor booth. | Maximum two tickets per purchase.

E-mail : bsof@bangkoksymphony.org www.bangkoksymphony.org /bangkoksymphony

หออัครศิลปิน

สถานที่จัดแสดงงานผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อัครศิลปิน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วิศิษฏศิลปิน
และศิลปินแห่งชาติ

เปิดให้เข้าชม
วันอังคาร – วันอาทิตย์
เวลา ๙.๓๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

Email : supreme.artist.hall@gmail.com
หออัครศิลปิน ถนนเลียบคลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๙๘๖ ๕๐๒๐ – ๔ โทรสาร ๐ ๒๙๘๖ ๕๐๒๓